

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Päihde- ja mielenterveysongelmat naisten väkivaltarikollisuudessa

Tuominen, Tiia

Virtanen, Sini

2015 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Päihde- ja mielenterveysongelmat naisten väkivaltarikollisuudessa

Tiia Tuominen, Sini Virtanen
Rikosseuraamusalan ko.
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2015

Tuominen Tiia, Virtanen Sini

Päihde- ja mielenterveysongelmat naisten väkivaltarikollisuudessa

Vuosi 2015 Sivumäärä 69

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuoda esille väkivaltarikoksista tuomittujen naisten päihteiden käytön ongelmallisuutta sekä mielenterveysongelmia. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa alan ammattilaisille lisätietoa siitä, tukeeko rikosseuraamusalan kuntouttava työ riittävästi väkivaltarikoksesta tuomittujen naisten erityispiirteitä. Pyrkimyksenä oli selvittää, minkälaista kuntoutusta tai tukea naiset kokevat tarvitsevansa tuomionsa aikana ja sen päättymisen jälkeen. Lisäksi mielenkiinnon kohteena oli, millaisena naiset kokevat tuomionsa, ja voiko se kontrollin lisäksi olla kuntouttava.

Teoreettinen viitekehys koostuu naisten rikollisuudesta, naisista rikoksentekijöinä sekä naisten väkivaltarikollisuudesta. Lisäksi teoreettisessa viitekehyksessä tarkastellaan päihde- ja mielenterveysongelmia sekä niiden kuntoutusta Rikosseuraamuslaitoksella. Opinnäytetyö toteutettiin laadullisella tutkimusasetelmalla ja aineisto kerättiin teemahaastattelulla. Opinnäytetyötä varten haastateltiin yhteensä seitsemää väkivaltarikoksesta tuomittua naista.

Opinnäytetyön tulokset vahvistavat, että väkivaltarikoksesta tuomituilla naisilla on taustalla rankkaa päihteiden käyttöä sekä ongelmia mielenterveyden kanssa. Tuloksissa ilmeni, että osa naisista ei kokenut suljettua vankilaa negatiivisena, kun osa naisista oli sitä mieltä, että suljettu vankila ei ole millään tavalla kuntouttava. Esille ei noussut kuitenkaan ristiriitaa, ettei rangaistus voisi yhtä aikaa olla sekä kontrolloiva että kuntouttava.

Tuloksissa kävi myös ilmi, että naiset kokivat tuomion aikana kahdenkeskisen keskustelun etenkin seurakunnan työntekijöiden kanssa tärkeäksi. Naiset eivät kuitenkaan kokeneet tarvitsevansa perheen ulkopuolista tukea tuomion päätyttyä. Tuloksissa nousi esiin myös kehittämissuhteita. Naiset esimerkiksi kaipasivat vankilaan enemmän ulkopuolisia tahoja, joiden kanssa voisi keskustella. Lisäksi naisten vapauttamiseen ja lasten tapaamisiin kaivattiin panostamista.

Asiasanat: väkivalta, päihteet, mielenterveyshäiriöt, naisvangit, kuntoutus

Tuominen Tiia, Virtanen Sini

Substance abuse and mental health problems among women convicted of violent crime

Year	2015	Pages	69
------	------	-------	----

The purpose of this Bachelor's thesis was to discuss the problems concerning substance abuse and mental health problems among women convicted of violent crime. The objective of the thesis was to acquire additional information which is valuable for the professionals in the field to determine whether the rehabilitation work in correctional services sufficiently supports the special characteristics in women convicted of violent crime.

The theoretical framework of the thesis deals with women's crime, women as criminals and women's violent crime. Furthermore, substance abuse problems and mental health problems as well as the rehabilitation in the Criminal Sanctions Agency are examined in the theoretical part of the thesis. The thesis applies qualitative research method and the data was collected through a theme interview. A total of seven condemned women were interviewed about violence crime for the thesis.

The results of the thesis confirm that women convicted of violent crime have a history of intoxication and mental health problems. The results prove that some women did not experience closed prison negative, whereas some women thought that incarceration does not yield any rehabilitation results. However, the results seem to indicate that it is not in contradiction that a punishment can be both controlling and rehabilitating at the same time

The findings also suggest that the women experienced discussions especially with the parish staff as important during the sentence. However, the women did not experience that they needed any external support outside their families once the sentence ended. The results of the study also revealed several development goals. The women wanted e.g. more outside agents to the prison with whom they could discuss. Furthermore, more emphasis was desired on releasing women and meetings with the children.

Keywords: violence, intoxicants, mental disorders, female prisoners, rehabilitation

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Opinnäytetyön konteksti.....	8
	2.1 Aikaisemmat tutkimukset.....	9
	2.2 Keskeiset käsitteet.....	10
3	Rikollisuuden selittäminen	11
	3.1 Naisten rikollisuutta selittävät teoriat	12
	3.2 Naisten rikollisuuteen vaikuttavia tekijöitä	14
4	Naisten rikollisuus.....	15
	4.1 Naiset rikosentekijöinä	15
	4.2 Naisten väkivaltarikollisuus	18
	4.2.1 Väkivaltaisuuteen mahdollisesti johtaneita motiiveja.....	20
	4.2.2 Lapsiin kohdistettu väkivalta.....	21
	4.3 Väkivaltarikoksesta tuomittujen naisten kuntouttaminen	22
5	Tuomittujen naisten erityispiirteet - päihde- ja mielenterveysongelmat	22
	5.1 Tuomittujen naisten päihteiden käyttöön liittyvät ongelmat	24
	5.2 Päihteet ja väkivaltarikokset	25
	5.3 Päihdekuntoutus vankilassa	26
	5.4 Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden päihdekuntoutus	28
	5.5 Tuomittujen naisten mielenterveyteen liittyvät ongelmat.....	31
	5.6 Mielenterveyden hoito vankilassa ja yhdyskuntaseuraamustoimistoissa	32
6	Opinnäytetyön tutkimusasetelma	33
	6.1 Aiheen valinta ja toteuttaminen	33
	6.2 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset.....	35
	6.3 Aineistonkeruuna teemahaastattelu	35
	6.4 Aineiston analyysi	38
	6.5 Haastateltavat	39
	6.6 Eettiset kysymykset.....	40
	6.7 Luotettavuus	42
7	Tutkimustulokset.....	43
	7.1 Teema 1: Menneisyys	44
	7.1.1 Päihteet	44
	7.1.2 Rikoshistoria ja aikaisempi aggressiivinen käyttäytyminen	45
	7.1.3 Mielenterveys	46
	7.1.4 Muuta.....	46
	7.2 Teema 2: Rikoksen tekohetki	47
	7.2.1 Päihtyneisyys, mielentila ja väkivaltateon jälkeinen olotila	47
	7.2.2 Muuta.....	48

7.3	Teema 3: Nykyisyys	49
7.3.1	Päihteet ja mielenterveys	49
7.3.2	Rangaistus ja vankeus	50
7.3.3	Tuki ja kuntoutus.....	52
7.4	Teema 4: Tulevaisuus	53
7.4.1	Tuki ja kuntoutus.....	54
7.4.2	Tulevaisuuden näkymät	54
7.4.3	Kehittämisisideat.....	54
8	Johtopäätökset	56
8.1	Yleistä	56
8.2	Päihteet ja mielenterveysongelmat	58
8.3	Rangaistus	59
8.4	Kuntoutus.....	60
9	Pohdinta	62
9.1	Rangaistuksen kuntouttavuus	62
9.2	Naisten väkivaltaisuus	64
9.3	Naisten vankilasta vapautuminen ja vanhemmuuden ylläpito	66
9.4	Ammatillinen pohdinta	68
	Lähteet	70
	Taulukot	75
	Liitteet.....	76

1 Johdanto

Opinnäytetyön aihe lähti mielenkiinnosta kuntoutusnäkökulmaa, naisrikoksentehtäjiä sekä päihde- ja mielenterveysongelmia kohtaan. Näistä kolmesta osiosta lähdettiin toteuttamaan opinnäytetyön aihetta ja väkivaltarikokset tulivat mukaan rajaavana elementtinä. Aiheesta muodostui ajankohtainen kokonaisuus, sillä naiset ovat kasvava osuus Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaina ja vastaavasta näkökulmasta naisrikoksentehtäjiä ei Suomessa juuri ole aiemmin tutkittu. Naisvangeista löytyy jonkin verran tutkimustietoa, mutta siviilirangaistusta suorittavista naisista ei. Naisten tekemästä fyysisestä väkivallasta on Suomessa vähän tietoa, sillä tutkimukset eivät ole niinkään tarkastelleet naisia väkivallan tekijöinä vaan enemmän on tutkittu naisia väkivallan uhreina (Lattu 2008, 168). Opinnäytetyössä lähtökohtana on naisten tekemä väkivalta, mutta useassa kohdassa toistuu myös väkivallan uhrinäkökulma.

Rikosseuraamusasiakkaista naiset ovat vielä varsin pieni ryhmä, mutta heidän määränsä on kasvanut 2000-luvun aikana ja tämä ryhmä tulee todennäköisesti tulevaisuudessa edelleen kasvamaan (Blomster ym. 2013, 5). Suomessa naisvankien tyypillinen rikos on väkivaltarikos (Rikosseuraamusvirasto 2008a, 45). Opinnäytetyön aihe on täten perustellusti ajankohtainen ja tarpeellinen, sillä naisten tekemää väkivaltaa on ja rikosseuraamusalan ammattilaisten on tarpeen ymmärtää väkivallan taustalla olevia tekijöitä sekä kuinka tekijöihin voidaan vastata kuntoutusnäkökulma huomioon ottaen.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda esille väkivaltarikoksesta tuomittujen naisten päihteiden käyttöön liittyvää problematiikkaa sekä mielenterveyteen liittyviä ongelmia ja tuoda samalla naisten ääntä kuuluviin. Tarkoituksena oli selvittää, vastaako Rikosseuraamuslaitoksen tuki ja kuntoutus naisten edellä mainittuihin ongelmiin. Haastatteluissa kartoitettiin, minkälaista tukea ja kuntoutusta rangaistusaikaan kaivattiin ja millaisia kuntoutukseen liittyviä toiveita naisilla olisi tuomion päättymisen jälkeen.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisella menetelmällä ja aineistoa kerättiin teemahaastattelulla syksyllä 2014. Alun vaikeuksien jälkeen, haastateltavia naisia saatiin yhteensä seitsemän kappaletta. Haastatteluissa oli neljä erilaista teemaa, joiden ympärillä haastattelua käytiin. Teemat olivat menneisyys, rikoksen tekohetki, nykyisyys sekä tulevaisuus. Menneisyys teemassa käsiteltiin esimerkiksi päihteiden käytön historiaa, rikoshistoriaa sekä mahdollisia aiempia kuntoutuksia. Rikoksen tekohetki -teemassa muisteltiin väkivaltarikoksen tekohetken mielentilaa, päihtymystilaa sekä olotilaa rikoksen jälkeen. Nykyisyys - teemassa kartoitettiin naisten kokemusta sen hetkisestä päihteiden käytöstä ja millaiseksi he kokivat rangaistuksen. Tulevaisuus - teemassa katse suunnattiin naisten tulevaisuuden suunnitelmiin sekä esiin nousseisiin kehittämissideoihin.

2 Opinnäytetyön konteksti

Tämän opinnäytetyön kontekstina on Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitos on rangaistusten täytäntöönpanoviranomainen, joka toimii oikeusministeriön alaisuudessa (Rikosseuraamuslaitos 2013a). Rikosseuraamuslaitokseen kuuluu keskushallintoyksikkö KEHA, ja kolme täytäntöönpanoaluetta, joita kutsutaan rikosseuraamusalueiksi. Suomi jakaantuu rikosseuraamusalueisiin seuraavasti: Etelä-Suomen rikosseuraamusalue, Länsi-Suomen rikosseuraamusalue sekä Itä-Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue. Täytäntöönpanoalueet sisältävät vankiloita, yhdyskuntaseuraamustoimistoja sekä arviointikeskuksia. Lisäksi Rikosseuraamuslaitos muodostuu täytäntöönpanoyksiköstä, koulutuskeskuksesta ja terveydenhuollonyksiköstä. (Rikosseuraamuslaitos 2013b.)

Rikosseuraamuslaitoksesta on säädetty laki, jossa on määrätty esimerkiksi Rikosseuraamuslaitoksen organisaatio ja tehtävät sekä erinäiset ratkaisuvallat. Lain mukaan, Rikosseuraamuslaitoksen tehtäviin kuuluu vankeusrangaistuksen ja sakon muuntorangaistuksen, sekä yhdyskuntapalvelun, valvontarangaistuksen, nuorisorangaistuksen täytäntöönpano, ehdolliseen vankeusrangaistukseen tuomittujen nuorten valvonta. Lisäksi tehtäviin kuuluu ehdollaiseen vapautteen päästettyjen valvonta, tutkintavankeuden toimeenpano sekä muut rangaistusten täytäntöönpano. (Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 2009).

Rikosseuraamuslaitoksen tehtävien tavoitteena on lisätä tuomittujen rikoksentekijöiden valmiuksia kohti rikoksetonta elämäntapaa. Lisäksi pyritään rikoksentekijöiden elämänhallinnan edistämiseen ja yhteiskuntaan sijoittumiseen. (Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 2009). Tärkeänä tavoitteena on uusintarikollisuuden ehkäiseminen ja yhteiskunnan turvallisuuden lisääminen (Rikosseuraamuslaitos 2013a). Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa ohjaavat tärkeät arvot. Työntekijöiden toiminnassa pitäisi näkyä oikeudenmukaisuus sekä ihmisarvon kunnioittaminen. Lisäksi tärkeää on uskoa ihmiseen kykyyn muuttua ja kasvaa. Näiden kolmen lisäksi, työtä ohjaa turvallisuus näkökulma. (Rikosseuraamuslaitos 2014.)

Opinnäytetyöhön ei haettu Rikosseuraamuslaitoksen yksiköitä mukaan rikosseuraamusalueittain, vaan opinnäytetyössä mukana olleet työelämän organisaatiot ovat olleet Etelä-Suomen alueelta: Lahden yhdyskuntaseuraamustoimisto, Hämeenlinnan yhdyskuntaseuraamustoimisto, Kouvolan yhdyskuntaseuraamustoimisto sekä Hämeenlinnan vankila. Opinnäytetyöhön pyydettiin lisäksi myös muita Rikosseuraamuslaitoksen työelämän edustajia Etelä-Suomen alueelta, mutta potentiaalisten haastateltavien puuttuessa kyseiset organisaatiot jäivät pois.

2.1 Aikaisemmat tutkimukset

Naisista rikoksenteijöinä löytyy jonkin verran tutkittua tietoa. Tutkittua tietoa ei tosin löydetty niistä naisista, jotka ovat asiakkaana yhdyskuntaseuraamustoimistossa, tai entisellä nimellään, Kriminaalihoitolaitoksessa. Naisvangeista löytyy Suomessa tehtyjä tutkimuksia, esimerkiksi Riitta Granfelt (2007) on tutkimuksessaan Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa tutkinut Vanajan vankilassa naisvankien päihderiippuvuuksista ja niiden kuntoutumisesta. Lisäksi Rosi Enroos on tehnyt useita tutkimuksia naisrikoksenteijöistä, lapsi- ja perhenäkökmasta katsoen. Niina Väkeväisen tutkimus elinkautista suorittavista naisvangeista on paras esimerkki aiheesta tehdyistä aikaisemmista tutkimuksista. Niina Väkeväisen tutkimus toimii myös hyvänä teoreettisena pohjana tälle opinnäytetyölle.

Väkeväinen Niina (2008) on tutkinut siis elinkautiseen tuomittuja naisvankeja ja heidän elämänsä vankilassa. Kyseinen tutkimus liittyy kiinteästi opinnäytetyömme aiheeseen, sillä yleisin rikos, josta elinkautisen saa Suomessa, on murha, joka on hyvinkin väkivaltainen rikos. Väkeväisen tutkimuksen painopiste on kuitenkin elinkautisvankina olevien naisten elämän vankilassa, kun taas me keskitymme opinnäytetyössä teon taustalla mahdollisesti vaikuttaviin tekijöihin sekä kuntoutuksen näkökulmaan.

Myös Tarja Pösö on tehnyt tutkimusta naisrikollisuudesta, josta on julkaistu teos Naisesta naisvanki?: tutkimus naisten rikollisuudesta. Pösön tekemä tutkimus on kuitenkin 80-luvulta, eli se ei ole ihan tämän päivän naisvangeista tehty tutkimus. Pösöä olemme kuitenkin käyttäneet teoreettisessa viitekehysessä, sillä Pösön teos on opinnäytetyön aiheellemme erittäin arvokas: se on ensimmäisiä Suomessa tehtyjä tutkimuksia nimenomaan naisten tekemästä rikollisuudesta.

Lähinnä vertailukohdaksi omalle opinnäytetyöllemme löysimme Eija Kotilan vuonna 2008 Laurea-ammattikorkeakoulussa opinnäytetyönä tehdyn tutkimuksen: Pahoinpitelyrikoksiin syyllistyneet naisvangit - uhrin, motiivit ja kontrolli. Kyseinen opinnäytetyö on tehty myös väkivalta-rikoksiin syyllistyneistä naisista ja vaikka se painottuu kontrollin käsitteeseen, on Kotila käsitellyt myös hieman teon taustalla olleita tekijöitä.

Kotilalla oli neljä tutkimuskysymystä, jotka koskivat uhria, tekojen motiiveja, kontrollitodetuksia tekohetkellä sekä sosiaalisen kontrollin vaikutusta tekoon ja tekijän elämään. Tuloksissaan Kotila kirjaa päihteiden käytön olleen ongelmallista neljällä viidestä haastatellusta ja kolme heistä arvelee, ettei tekoa olisi tullut tehtyä selvin päin. Yleisin käytetty päihde Kotilan haastateltavilla oli alkoholi. Naisten uhri oli useimmiten tuttu mies. Ei kuitenkaan niin tuttu, että heidät olisi määritelty kaveriksi. Kahdella haastatellulla uhrina oli oma aviomies. (Kotila 2008, 31-39.)

2.2 Keskeiset käsitteet

Opinnäytetyön tärkeimpiä avainsanoja on väkivaltarikos, sillä mielenkiinnon kohteena olivat naiset, jotka ovat tuomittuina jostakin väkivaltarikoksesta. Siksi on tarpeen avata termi, mitä väkivallalla ylipäättänsä tarkoitetaan ja mitä sillä tämän opinnäytetyön yhteydessä tarkoitetaan. Myös aggressiivinen käyttäytyminen kuuluu osana väkivaltaa, joten myös termit aggressio ja aggressiivinen käyttäytyminen on tarpeen tässä määritellä.

Aggressio-termiä ei voida vielä itsessään yhdistää väkivaltaiseen käyttäytymiseen, sillä jokainen ihminen kokee elämässään aggression tunteita, mutta ei silti käyttydy väkivaltaisesti. Aggressio on siis jokin negatiivinen tunne tai tuntemus mikä herää meissä, kun koemme jotain itselle uhkaavaa ja on tarpeen puolustaa itseään. Negatiivisia tunteita voivat olla esimerkiksi pettymys, raivo sekä mustasukkaisuus, ja tämä aggressio voi ilmetä ihmisellä vaikkapa suutumuksena. (Mannerheimin lastensuojeluliitto a.) Jos yksilö ei kykene hallitsemaan tätä vihan tunnettaan eikä purkamaan sitä oikein, saattaa se purkautua aggressiivisella käyttäytymisellä. Aggressiivinen käyttäytyminen on uhkaavaa käyttäytymistä, kuten fyysistä väkivaltaa. Aggressiivisesta käyttäytymisestä voidaan puhua myös silloin, kun toista ihmistä satutetaan esimerkiksi sanallisesti. (Mannerheimin lastensuojeluliitto b.) Aggressio ei siis ole yhdistettävissä suoraan väkivaltaiseen käyttäytymiseen, mutta aggressiivinen käyttäytyminen puolestaan on.

Väkivalta on määritelty Rikosseuraamusviraston työryhmän mietinnössä seuraavasti:

”Väkivalta on käyttäytymistä, jonka avulla herätetään pelon ja uhan tunteita, ja saavutetaan näin valtaa toisen elämässä. Se on myös toisen ihmisen tunteiden, ajatusten ja tekojen kontrollointia. Valta ja kontrolli saavutetaan ja ylläpidetään esimerkiksi nimittelyllä, halventamisella, syytelyllä, uhkailulla, pelottelulla sekä fyysisen, psyykkisen ja taloudellisen väkivallan käyttämisellä.” (Rikosseuraamusvirasto 2006, 11.)

Väkivalta jaotellaan usein henkiseen ja fyysiseen väkivaltaan. Sen lisäksi väkivalta voi olla seksuaalista, taloudellista, sosiaalista tai uskonnollista väkivaltaa tai laiminlyöntiä. Henkinen väkivalta voi puolestaan olla uhkailemista tai nöyryyttämistä ja fyysinen väkivalta lyömistä tai potkimista. Seksuaalisella väkivallalla tarkoitetaan esimerkiksi raiskausta. Taloudellinen, sosiaalinen ja uskonnollinen väkivalta voidaan liittää myös henkiseen väkivaltaan. (Nettiturvakoti.)

Väkivaltainen käyttäytyminen voi pahimmillaan johtaa väkivaltarikokseen. Väkivaltarikokset kuuluvat rikoslaissa kategoriaan ”Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset”. Tämän kategorian alle kuuluvat rikosnimikkeet surma, tappo, murha, edellä mainittujen yritykset, pahoinpitelyt lievästä törkeään, lapsensurma, kuolemantuottamus ja törkeä kuolemantuottamus, vammantuottamus ja törkeä vammantuottamus sekä muut henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset. (Rikoslaki 1889.)

Rikoslaisissa väkivalta rikosten kategoria, eli henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten, kuvaus on esimerkiksi tapon osalta selkeä. Rikoslain 21 luvun 5 §:ssä kuvataan seuraavasti: ”Joka tappaa toisen, on tuomittava taposta vankeuteen...”. Väkivalta pahoinpitelyiden kohdalla tarkoittaa nimenomaan fyysistä väkivaltaa. Pahoinpitelyn tunnusmerkistössä sanotaan: ”Joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa, taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan...”. Väkivaltarikoksissa myös yritykset ovat rangaistava teko. (Rikoslaki 1889.)

Tässä opinnäytetyössä väkivaltarikoksista puhuttaessa tarkoitetaan pahoinpitelyä, törkeää pahoinpitelyä, lapsensurmaa, surmaa, tappoa, murhaa sekä tapon, murhan tai surman yritystä. Tuottamukselliset rikokset on siis rajattu opinnäytetyön ulkopuolelle.

3 Rikollisuuden selittäminen

Naisten rikollisuutta, kuten rikollisuutta yleensäkin, on pyritty selittämään erilaisilla teorioilla ja selityksillä. Tässä katsauksessa käydään lyhyesti läpi erilaisia teorioita, joissa naisten rikollisuutta on pyritty selittämään. Nainen on kuitenkin kautta aikain nähty äitihahmona, joka huolehtii kodistaan ja lapsistaan. Mikä saa tämän äitihahmon syyllistymään julmaankin väkivaltaan ja rikollisuuteen ylipäättänsä? Tässä lyhyessä teoriakatsauksessa etsitään vastauksia siihen kysymykseen.

Kriminologisen tutkimuksen yhtenä perimmäisenä tavoitteena on saada selville, minkä takia ihmiset käyttäytyvät poikkeavasti ja tekevät rikoksia, sekä mitkä tekijät myötävaikuttavat rikollisuuteen. Tutkimusta on tehty erilaisista näkökulmista. Rikollisuutta on tutkittu niin biologisista, yhteiskunnallisista, taloudellisista kuin myös sosiaalisista näkökulmista (Salmi 2006, 187). Rikollisuuden tutkiminen vilkastui huomattavasti 1950-luvulla, jolloin luotiin erilaisia teorioita rikollisuudesta ja rikollisesta käyttäytymisestä, joihin vielä tämän päivänkin tutkimukset jollain tavalla nojaavat. (Pösö 1986, 36.)

Tilastollisesti naiset ovat aina tehneet vähemmän rikoksia kuin miehet. Tämä on syynä siihen, miksi miesten tekemä rikollisuus on tutkimusten valossa saanut enemmän painoarvoa. Miesten rikollisuutta on pääasiassa tutkittu ja se on yleistetty koskemaan kaikkia - myös naisia ja heidän tekemäänsä rikollisuutta. (Honkatukia 1998, 12 & Pösö 1986, 36.) Sen lisäksi että naisten on katsottu tekevän vähemmän rikoksia, niin useimmiten nämä rikokset ovat olleet vähemmän vakavia tai raakoja. Lisäksi on havaittu, että miehet uusivat rikoksensa useammin kuin naiset. (Laine 2007, 154.)

3.1 Naisten rikollisuutta selittävät teoriat

Tässä osiossa on lyhyesti esiteltynä niitä naisten rikollisuutta selittäviä teorioita, mitkä ovat myös opinnäytetyöntekijöiden mielestä relevantteja teorioita, jotka mahdollisesti toteutuvat myös tässä opinnäytetyössä. Näitä selittäviä teorioita ovat psykologiset selitysmallit, naisen yhteiskunnalliseen asemaan perustuvat rikollisuuden selitysmallit sekä sosiologisista selitysmalleista kontrolliteoria. Kontrolliteoriaa on käsitelty teorioista laajimmin, sillä sen ajattelun olevan opinnäytetyön kannalta relevantein selitysmalli naisten tekemälle rikollisuudelle. Osion lopussa on esitelty myös naisten rikollisuuteen vaikuttavia tekijöitä.

Rikollisuutta selittävässä psykologisissa selitysmalleissa pureudutaan yksilön persoonallisuuteen, varhaisen kehityksen vaiheisiin ja kehitysympäristöön sekä vanhemmuuden rooliin ja kiintymyssuhteisiin. Näitä tekijöitä tutkimalla, voidaan selittää yksilön rikollista käyttäytymistä. (Haapasalo 2008, 21.) Selitysmallista löytyy näkökulmia, jotka varmasti osittain selittävät naisten rikollisuutta myös tässä opinnäytetyössä. Lähi- ja kasvu ympäristö vaikuttavat meihin kaikkiin jollakin tavalla. Jos lapsen perheessä arkipäivää ovat hallitsematon päihteiden käyttö sekä väkivaltainen käyttäytyminen, niin varmasti sillä on myös vaikutusta lapseen. Ei tietenkään voida vetää suoraa johtopäätöstä siitä, että kaikista niistä lapsista, jotka elävät väkivaltaisuuden ja päihteiden keskellä, tulee automaattisesti myös väkivaltaisia ja päihdeongelmaisia. Selvää kuitenkin on, että vanhempien esimerkillä on vaikutusta lapsen myöhempään käyttäytymiseen. Tunnettu sananlaskukin kuuluu: mitä isot edellä, sitä pienet perässä.

Naisen yhteiskunnalliseen asemaan perustuvat rikollisuuden selitysmallit selittävät naisten vähäistä rikollisuutta siten, että alun alkaen heillä on ollut miehiä vähemmän mahdollisuuksia rikosten tekoon kodin ulkopuolella ja perhe on toiminut heille sosiaalisena kontrollina. Lisäksi tyttöjä saatetaan kasvattaa noudattamaan sääntöjä paremmin, kun taas pojat saavat ehkä helpommin kolttosensa anteeksi "pojat on poikia" -ajattelutavalla. Selitysmallin mukaan, naisten on sanottu tekevän rikoksia enemmän kodin ja perheen sisällä, jolloin ne jäävät helposti huomaamatta ja piilorikollisuuden alaisuuteen (Pösö 1986, 58.) Vieläkin puhutaan vähemmän sellaisesta lähisuhdeväkivallasta, mikä on naisen tekemää. Se on edelleen tabu, vaikka on pikkuhiljaa alkanut "nostaa päätään" ja naisten tekemästä lähisuhdeväkivallasta puhutaan avoimemmin esimerkiksi mediassa. Tästä huolimatta varmasti iso osa naisten tekemistä pahoinpitelyrikoksista jää tänä päivänäkin tilastoimatta. On uskottavaa selittää, että naisten tekemä rikollisuus on lisääntynyt heidän siirtyessä työelämään tai perheen ja kodin ulkopuoliseen elämään ja tämä on meidänkin näkemys asiasta.

Sosiologisten selitysmallien tausta-ajatuksena on, että yhteiskunnan rakenteet ja olosuhteet vaikuttavat rikollisuuden syntyymiseen ja ilmenemiseen. (Anttila & Törnudd 1970, 35). Kontrolliteoria pätee parhaiten näistä naisten rikollisuutta selittävistä sosiologisista selitysmalleista

tähän opinnäytetyöhön. Kontrolliteorian ydinajatus on, että kaikki ihmiset voivat olla mahdollisia rikoksentekejiä, mutta eritoten sellaiset ihmiset, joilta puuttuu virallinen tai epävirallinen kontrolli (Laine 2007, 106-107). Kontrolliteoria asettaa kysymyksen, jos kaikki kerran ovat potentiaalisia rikoksentekejiä, niin miksi kaikki ei sitten tee rikoksia ja toimi lainvastaisesti (Honkatukia 1998, 18). Kontrolliteorialla on kaksi erilaista päämuotoa joita ovat sosiaalisen kontrollin teoria sekä itsekontrolliteoria (Kivivuori 2008, 186). Tunnettu sosiaalisen kontrollin teoria on Travis Hirschin kehittelemä (Laitinen & Aromaa 2005, 65). Teorian mukaan rikollisuutta syntyy, kun yksilö on irrallaan yhteiskunnasta ja sen instituutioista sekä ihmissuhteista. Kun yksilö tekee rikoksia, osoittaa se sen, että hänen siteensä ympäröivään yhteiskuntaan on heikko tai se uupuu kokonaan. (Pösö 1986, 48.) Kun teoriassa puhutaan kontrollista, tarkoitetaan sillä virallista sekä epävirallista sosiaalista kontrollia. Virallinen sosiaalinen kontrolli on esimerkiksi poliisi ja epävirallinen sosiaalinen kontrolli puolestaan voi olla käyttäytymisestä johtuva läheisten paheksunta. (Kivivuori 2008, 189.)

Naisten rikollisuutta selittäessä, lähtökohtana on usein naisiin kohdistuva sosiaalinen kontrolli ja kiinnittyminen perheeseen (Pösö 1986, 49). Naisten rikollisuus kasvaa, jos tämä perheen tuoma kontrolli syystä tai toisesta heikkenee. Joissakin tutkimuksissa on tehtykin havaintoja siitä, kuinka miehiin kohdistuu enemmän kontrollia yhteiskunnan taholta, kun naisille puolestaan kontrolli on epävirallista sosiaalista kontrollia - lähipiirin tuottamaa kontrollia. On havaittu, että tämä epävirallinen sosiaalinen kontrolli on virallista kontrollia vaikuttavampaa rikollisuuden estämisen kannalta. (Laine 1991, 86.)

Travis Hirschi jatkoi yhdessä Michael Gottfredsonin kanssa kontrolliteorian kehittämistä ja he loivat 1990-luvulla rikollisuudelle yleisteorian eli siis itsekontrolliteorian. Itsekontrolliteorian ajatuksena on, että rikoksia tekevä yksilö on piittaamaton tekojensa seurauksiin ja seuraamuksiin. Piittaamattomuuden taustalla on alhainen itsekontrolli. (Kivivuori 2008, 98.) Itsekontrolli mittaa ihmisen pyrkimystä syyllistyä rikoksiin ja se on vain yksi tapa rikkoa vallitsevia normeja. Alhaiseen itsekontrolliin liittyy vahvasti myös itsekeskeisyys sekä lyhytjännitteisyys. (Honkatukia 1998, 19.) Alhaisen itsekontrollin vuoksi rikokset ovat hyvin usein spontaaneja eikä niitä siten ole liiemmin suunniteltu etukäteen. Kun rikos on tehty yllättäen, siinä ei ole mietitty teon jälkeisiä seurauksia tai ylipäättänsä kiinnijäämisen mahdollisuutta. (Kivivuori 2008, 98-99.) Opinnäytetyössä tutkitaan väkivaltarikoksista tuomittuja naisia, joissa rikokset saattavat olla usein spontaaneja, jolloin voidaan sanoa, että rikoksen tekohetkellä on itsekontrolli pettänyt.

Naisten rikollisuutta selittäessä voidaan kontrolliteoriaa pitää hyvänä ja perusteellisena teorianä. Pösön mukaan useissa teorioissa, joissa pyritään perustelemaan naisten rikollista käyttäytymistä, käytetään usein lähestymistapana kontrolliteoreettista näkemystä. Useissa teorioissa nousevat esille niin sosiaalisen kontrollin kuin perheen merkitys. (Pösö 1986, 49.)

3.2 Naisten rikollisuuteen vaikuttavia tekijöitä

Edellä esiteltyjen teorioiden lisäksi kriminologit ja tutkijat ovat selvittäneet tekijöitä, joilla on todettu olevan yhteys naisten rikollisuuteen. Ronald B. Flowersin (1995, 72-78) mukaan merkittäviä tällaisia tekijöitä ovat muun muassa: rikkonaiset kodit, hyväksikäyttö ja pahoinpitely lapsena, sekä laiminlyönti, väkivaltainen parisuhde, päihderiippuvuus, psyykinen pahoinvointi, kuukautiskierto sekä uusintarikollisuus. Rikkonaisilla kodeilla Flowers tarkoittaa esimerkiksi sellaisia perheitä, joissa vanhemmat ovat hakeneet avioeroa tai muuttaneet erilleen. Rikkonaiseksi kodiksi kutsutaan myös sellaista, joissa toinen tai molemmat vanhemmat ovat menehtyneet. Tutkijat ovat havainneet, että naispuoleisilla rikoksentekeijöillä on taustalla usein ollut rikkonainen koti, joten sen sanotaan olevan yksi vaikuttava tekijä naisrikollisuudessa. (Flowers 1995, 72-73.)

Aikuisiän prostituution ja lapsuuden hyväksikäytöllä on tutkimusten valossa löydetty yhteyksiä. Naiset, jotka nuorena oli joutunut hyväksikäytön uhriksi, ajautui aikuisena helpommin rikolliselle tielle, kuten prostituutioon. Tutkimuksissa löydettiin, että jopa 90 % prostituoidulla oli taustallaan seksuaalinen hyväksikäyttö. Väkivaltainen parisuhde voi myös ajaa naisen rikolliseen tekoon. Naiset jotka olivat surmanneet puolisonsa tai seurustelukumppaninsa, löydettiin taustalta pitkään jatkunutta fyysistä, psyykkistä tai seksuaalista väkivaltaa miehen toimesta. (Flowers 1995, 73-74.) Kirjallisuudessa ja tutkimuksissa on siis paljon löydetty yhteyksiä naisen tekemän rikollisuuden sekä hänen kokemansa fyysisen väkivallan ja seksuaalisen hyväksikäytön välillä.

Naisten alkoholin sekä huumeiden käytöllä on vaikutusta hänen rikollisuuteen. Päihteistä riippuvainen nainen todennäköisemmin päätyy tekemään rikoksia, kuin nainen joka ei päihteistä ole riippuvainen. Päihderiippuvuus on yhteydessä esimerkiksi naisten tekemiin väkivalta- ja omaisuusrikoksiin. Päihderiippuvuuden lisäksi naisilla rikollisuuteen vaikuttavina tekijöinä ovat myös mielenterveyden ongelmat. Tutkimukset ovat osoittaneet, että naisten tekemässä rikollisuudessa, etenkin väkivaltarikoksissa, on usein mukana jonkinlainen mielenterveyden häiriö. Useimmiten kyseessä on masennus, skitsofrenia tai psykoosi. (Flowers 1995, 75-76)

Naisten hormonaalista toimintaa on pidetty biologisesti suuntautuneessa kriminologiassa yhtenä selittävänä tekijänä poikkeavalla käyttäytymiselle. Myös Flowers listaa teoksessaan kuukautiskierron yhtenä naisten rikollisuuteen vaikuttavista tekijöistä. Esimerkiksi J. H Morton kollegoineen tutki naisvankeja. He havaitsivat, että 62 prosenttia naisista, jotka olivat tehneet harkitsemattoman väkivaltarikoksen, olivat tehneet tämän väkivaltaisen teon kuukautisia edeltävän viikon aikana. Lisäksi tutkijat huomasivat, että 17 prosenttia näistä naisista olivat tehneet rikoksen kuukautisten aikana. (Flowers 1995, 76-77.)

Tehty rikos jo itsessään vaikuttaa naisten rikollisuuteen ja sen mahdolliseen jatkuvuuteen. Flowersin mukaan, yli 66 prosenttia naisista, jotka ovat istuneet tuomiotaan vankilassa, on myös aikaisempia tuomioita esimerkiksi nuoruudessa. Näin ollen rikosten uusiminen on naisilla selkeästi voimakasta. (Flowers 1995, 77-78.)

4 Naisten rikollisuus

Nykyään ei enää voi pitää naisten rikollisuutta vähäisenä, passiivisena tai ei-väkivaltaisena, joskin naisten osuus rikollisuudesta on silti pienempi kuin miesten (Flowers 1995, 5). Vuonna 2012 naisten osuus kaikista vangeista (päivittäinen keskimäärä) oli seitsemän prosenttia. Prosentuaalinen määrä on pysynyt samana vuodesta 2006 saakka. (Blomster ym. 2013, 32). Kansainvälisesti tarkasteltuna naisten osuus kaikista vangeista on selvästi ollut viime vuosina kasvussa. 15 vuoden aikana naisvankien osuus vankimäärästä on kasvanut Suomessa 3,5 prosentista seitsemään prosenttiin (Rikosseuraamusvirasto 2008a, 3.) Vuoden 2012 Rikosseuraamuslaitoksen tilastoihin on puolestaan merkitty, että 2000-luvun aikana naisvankien osuus on kasvanut viidestä prosentista seitsemään prosenttiin (Blomster ym. 2013, 5).

Flowersin (1995) Yhdysvalloissa tekemässä tutkimuksessa ilmenee, että eniten väkivallasta pidätettyjä naisia oli 15-29-vuotiaita, joissa eniten ikäluokissa 15 ja 21. Useimmiten naiset tulivat pidätetyiksi varkauksista tai päihtyneenä ajamisesta tai huumeiden käytöstä ja vähiten pidätyksiä tuli murhista tai murhapoltoista. (Flowers 1995, 26-27 & 35.) Väkivaltarikokset eivät siis olleet naisten keskuudessa kovin merkittävä rikostyyppi, vaan enemmän tehtiin omaisuusrikoksia, toisaalta päihteiden käyttö oli yleistä naisten rikollisessa käyttäytymisessä.

4.1 Naiset rikosentekijöinä

Naisvanki on Flowersin (1995, 225) Yhdysvalloissa tekemän tutkimuksen mukaan todennäköisimmin 25-44-vuotias, naimaton tai eronnut ja työtön. Suomessa 30-39-vuotiaat olivat prosentuaalista suurin ikäryhmä vankeusvankeina olevien naisten keskuudessa vuodesta 2003 vuoteen 2012. Toiseksi suurin ikäryhmä naisissa oli 40-49-vuotiaat. (Blomster ym. 2013, 39.) Myös vuonna 2013 naisten ikäjakauma pysyi samankaltaisena kuin aiempina vuosina. Alla olevassa taulukosta on nähtävissä, että eniten naisia oli ikäryhmässä 30-39-vuotiaat ja vähiten ikäryhmässä 21-24-vuotiaat. 15 vuodesta 20 ikävuoteen ei tyttöjä tai naisia Suomen vankiloissa vuoden 2014 toukokuussa ollut. Taulukoiden 1-3 tiedot pohjautuvat Rikosseuraamuslaitoksen monistehin 3/2014, *Rikosseuraamusasiakkaat 1.5.2014*. (Taulukko 1.) Keskimääräinen ikä naisvankien osalta on siis noin 38 vuotta, mikä on vuoden verran enemmän kuin miesvankien keskimääräinen ikä (Blomster ym. 2013, 8). Väkivaltaisesta naisesta kuvataan myös, että usein hän on työtön sekä syrjäytynyt (Kauhanen 2014).

Nainen on harvinainen rikoksenteijä. Kuluneina vuosina naisten osuus rikollisuudessa on kuitenkin noussut noin viiteentoista prosenttiin alle kymmenestä. Edelleenkin suurin osa rikoksista on kuitenkin miesten tekemiä. (Tammi-Moilanen 2002,184.)

NAISVANKEUSVANKIEN IKÄJAKAUMA 1.5.2014

aluettain	15-17	18-20	21-24	25-29	30-39	40-49	50-	Yht.
ESRA	0	0	0	0	0	0	0	0
IPRA	0	0	7	11	12	11	11	52
LSRA	0	0	7	25	40	41	25	138
Yhteensä	0	0	14	36	52	52	36	190
V.2013	0	0	13	47	56	53	32	201
%	15-17	18-20	21-24	25-29	30-39	40-49	50-	Yht. %
ESRA	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
IPRA	0,0	0,0	13,5	27,9	36,1	16,4	13,1	100,0
LSRA	0,0	0,0	5,1	18,1	29,0	29,7	18,1	100,0
Yhteensä	0,0	0,0	7,4	18,9	27,4	27,4	18,9	100,0
V.2013	0,0	0,0	6,5	23,4	27,9	26,4	15,9	100,0

ESRA= Etelä-Suomen rikosseuraamusalue, IPRA= Itä-Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue, LSRA= Länsi-Suomen rikosseuraamusalue

Taulukko 1: Naisvankeusvankien ikäjakauma 1.5.2014

Naisrikollisen vankilakertaisuus on keskimäärin miesvankin vankilakertaisuutta pienempi. Naisista yli puolet on ensikertalaisia kun miesten kohdalla vastaava lukema on reilu neljäsosa. Käytännössä siis naisvangeilla on miehiä vähemmän aiempaa epäsosiaalista käyttäytymistä. Naisten joukossa on myös paljon kerran elämässään vankilaan johtavan rikoksen tehneitä. (Tammi-Moilanen 2002,185.) Sen lisäksi että naiset ovat usein vankeinhoidossa ensikertalaisia, he myös usein uusivat rikoksia miehiä harvemmin (Blomster ym. 2013, 11).

Vankeusrangaistuksesta aiheutuu seurauksia, kuten ihmissuhteiden katkeamiset, lastenhoidosta huolehtiminen tai huostaanotto, mahdollisen työpaikan saattaa menettää, leimautuminen ja psyykinen vankeudesta selviäminen (Lattu 2008, 170). Ensikertalaiselle vankilaan joutuminen voikin muodostaa kriisin ja tukea tulisi tarjota vangille jo varhaisessa vaiheessa (Rikosseuraamusvirasto 2008a, 22). Vapaudessa suoritettavien rangaistuksen seuraukset eivät välttämättä ole yhtä mittavat.

Naisvankipaikat ovat jakautuneet epätasaisesti ja naisvangit joudutaan täten sijoittamaan mahdollisesti kauaskin kotipaikkakunnastaan. Tällöin tulee erityisesti huomioida naisten sosiaaliset suhteet ja yhteydenpito lapsiin ja perheeseen, sillä sosiaalisilla sidoksilla on merkittä-

vä rooli rikollisuudesta irtautumisessa. Suomessa on 11 vankilaa, joissa on naispaikkoja. Suurimmassa osassa on miesvankilan sisällä osasto naisvangeille. Poikkeuksena ovat Hämeenlinnan ja Vanajan vankilat, joista Hämeenlinnan vankilassa on myös miehiä naisvankien vähyyden vuoksi. Pienten naisosastojen toimivuutta miehille tarkoitettujen vankiloiden sisällä on kritisoitu, sillä ne eivät välttämättä pysty takaamaan riittäviä toimintamahdollisuuksia, tai tiloja tai paneutumista naisten erityistarpeisiin. (Rikosseuraamusvirasto 2008a, 23 & 41.) Vuonna 2012 naisista viisi prosenttia sijoitettiin suoraan avolaitokseen (Blomster ym. 2013, 5). Naisten matalan uusimisriskin vuoksi myös vapaudessa suoritettavat rangaistuksen, kuten valvontarangaistuksen voisi arvioida soveltuvan naisille. Lisäksi se tukisi perhesuhteiden ylläpitoa. (Rikosseuraamusvirasto 2008a, 69.)

Vankien terveystutkimuksessa ilmenee naisvankien moninainen sairastavuus, jossa suuressa roolissa ovat mielenterveys- sekä päihdeongelmat (Rikosseuraamusvirasto 2008a, 21). Usein päihdeongelmat liittyvätkin joko välillisesti tai välittömästi naisvankien rikoksiin, joista he suorittavat tuomiotaan (Granfelt 2013, 201).

Naiset eivät ole täysin harvinainen näky yhdyskuntaseuraamustoimistoissa. Alla olevasta taulukosta voidaan verrata 1.5.2014 naisasiakkaiden tilannetta rikosseuraamusalueiden yhdyskuntaseuraamustoimistoissa sekä vankiloissa. Esimerkiksi ehdonalaisesti vapautuneiden joukossa voi hyvinkin olla väkivaltarikoksesta tuomittuja naisia. Lisäksi lievimmistä pahoinpitelyistä voidaan ensikertalainen tuomita yhdyskuntaseuraamukseen. Taulukosta on nähtävissä, että esimerkiksi Länsi-Suomen rikosseuraamusalueella on yhdyskuntaseuraamustoimistojen asiakkuudessa ollut yhteensä 150 naista, joka on 13,7 % toimistojen asiakkaista. Alueen vankiloissa on suorittanut vankeusrangaistustaan 138 naista. (Taulukko 2.)

Naisasiakkaat rikosseuraamusalueiden yhdyskuntaseuraamustoimistoissa sekä vankiloissa 1.5.2014

alueittain	ehdonalaisesti vapautuneiden valvonta	yhdyskunta-palvelu	ehdollisesti rangaistut nuoret	valvonta-rangaus	Yht.	%	vankeusvankien lukumäärä 1.5.2014
ESRA	24	28	26	0	78	8,1	0
IPRA	19	55	37	1	112	9,6	52
LSRA	44	57	48	1	150	13,7	138

Taulukko 2: Naisasiakkaat rikosseuraamusalueiden yhdyskuntaseuraamustoimistoissa sekä vankiloissa 1.5.2014.

Riski- ja tarvearvioiden perusteella on havaittu, että naiset ottavat hieman miehiä paremmin vastuuta rikoksestaan sekä ymmärtävät teon vaikutuksia ja motiiveja. Lisäksi motivaatio rikollisesta elämäntavasta irtaantumiseen, eli desistanssiin, on korkeampi naisilla kuin miehillä. Naisilla on myös hieman miehiä parempi asenne koulutusta kohtaan, vaikka ongelmia oppivelvollisuuden suorittamisessa on jonkin verran ollut molemmilla sukupuolilla. Suurin eroavaisuus miesten ja naisten riski- ja tarvearvioissa liittyy lähisuhdeväkivaltaan, jota naisista on kokenut jopa kolme neljäsosaa ja miehistä noin kolmannes. Kuitenkin myös lähisuhdeväkivallan tekijänä on naisista ollut suurempi osa verrattuna miehiin. Sosiaalisissa suhteissa eroa sukupuolten välillä on myös puolison vaikutuksessa rikoksettomaan elämäntapaan. Naisista noin 60 prosentilla katsottiin olevan puoliso, joka ei kykene tukemaan rikoksettomaan elämäntapaan, kun miehillä vastaava luku oli noin 25 prosenttia. (Rikosseuraamusvirasto 2008a, 51-53.)

4.2 Naisten väkivaltarikollisuus

Naisten fyysisestä väkivallasta on Suomessa vain vähän tietoa, sillä tutkimukset eivät ole niinkään tarkastelleet naisia väkivallan tekijöinä. Ennemmin on tutkittu naisia miesten väkivallan uhreina. (Lattu 2008, 168.) Naisten tekemät väkivaltarikokset eivät ole mikään uusi trendi-ilmiö - niitä on kautta historian ollut ja tulee olemaan - vaikkakin huomattavasti vähemmän kuin miesten tekeminä. Naisten tekemistä väkivaltarikoksista informoidaan median välityksellä eri tavoin kuin miesten, ja tekoja helpommin selitellään esimerkiksi mielenterveysongelmilla. (Laitinen 2006, 224 & 228.)

Rikosseuraamusviraston asettama työryhmä kiinnitti huomiota väkivaltarikoksiin syyllistyneiden naisten avun tarpeeseen jo vankeusajan alussa ja tutkintavankeuden aikana. Osa naisvangeista on ilman aiempaa rikoshistoriaa henkirikoksen tehneitä ja he ovat saattaneet kokea pitkään jatkunutta parisuhdeväkivaltaa. Teko seurauksineen saattaa aiheuttaa naisille vakavan kriisiin, joka työryhmän mukaan tulisi huomioida jo tutkintavankeusaikana, sillä siitä saadut kokemukset toimivat perustana koko vankeusrangaistuksen suorittamiseen. (Rikosseuraamusvirasto 2008a, 22.)

Latun tutkimuksessa naisten kertomuksissa väkivallasta korostuu heidän särkyvyys ja haavoittuvuus. Väkivaltaa ei kiistetä vaan teosta otetaan vastuu. Vastuunkanto voikin olla yksi naisten ja miesten väkivallan tekoja erottava tekijä. (Lattu, 2008, 189.) Väkivalta on ollut läsnä naisvangeista suurimman osan elämässä. Heistä noin seitsemän kymmenestä on ollut lähisuhdeväkivallan uhri ja neljänneksellä on lapsuudessaan pahoinpitelykokemuksia. Noin kolmannes naisvangeista puolestaan on kokenut seksuaalista väkivaltaa alle 16-vuotiaana. (Granfelt 2013, 201.)

Suomessa naisvankien yleisin rikostyyppi on väkivaltarikos. Väkivaltarikoksista puolestaan yleisin on henkirikos tai sen yritys ja seuraavaksi yleisimpiä ovat pahoinpitelyt. (Rikosseuraamusvirasto 2008a, 45.) Vuonna 2012 henkirikos oli vankeusvangeista 23 prosentilla päärikoksena, naisvankeja näistä oli 34 prosenttia. Muu väkivaltarikos puolestaan oli päärikoksena 20 prosentilla vuoden 2012 vankeusvangeista. Tästä joukosta oli naisia 12 %. (Blomster ym. 2013, 38.)

Vuonna 2014 lukemat puhuivat edelleen naisvankien väkivaltakäyttäytymisen puolesta. Suurimmat lukemat naisten päärikoksissa olivat niin henkirikokset kuin pahoinpitelyt. Taulukossa kolme on havainnollistettu naisvankeusvankien päärikokset 1.5.2014. Taulukossa on jaoteltu naisvankeusvankien päärikokset rikosseuraamusalueittain. Määrät on havainnollistettu taulukossa sekä määrällisestä sekä prosentuaalisesti. Lisäksi 1.5.2014 määrät ja prosentuaaliset lukumäärät voidaan verrata vuoden 2013 lukumääriin. Lisäksi taulukon alla on avattu päärikosten nimikkeet, jotka itse taulukossa on lyhennettynä. (Taulukko 3.) Tilastot osoittavat, että tuomittujen naisten osuus väkivaltarikoksista on vain hieman reilu kymmenen prosenttia miesten osuudesta (Träskman 2006, 532).

Naisten tekemässä väkivaltarikollisuudessa yhtenä piirteenä on se, että uhrin hyvin usein kuuluvat perheeseen. (Pettersson & Rying 2004, 32). Tämä on huomattava ero verrattuna miesten tekemiin väkivaltarikoksiin, joissa uhri voi usein olla täysin tuntematon (Laitinen 2006, 229).

NAISVANKEUSVANKIEN PÄÄRIKOS 1.5.2014

	Ryös	Vark	Momr	Henk	Pahp	Siv	Huum	Ljuo	Muu	Yht.
ESRA	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
IPRA	6	3	4	17	7	1	9	5	0	52
LSRA	7	12	14	53	36	3	44	9	3	190
Yhteensä	13	15	14	53	36	3	44	9	3	190
V.2013	10	19	21	64	43	3	28	11	2	201
%	Ryös	Vark	Momr	Henk	Pahp	Siv	Huum	Ljuo	Muu	Yht%
ESRA	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
IPRA	11,5	5,8	7,7	32,7	13,5	1,9	17,9	9,6	0,0	100,0
LRRA	5,1	8,7	7,2	26,1	21,0	1,4	25,4	2,9	2,2	100,0
Yhteensä	6,8	7,9	7,4	27,9	18,9	1,6	23,2	4,7	1,6	100,0
V.2012	5,0	9,5	10,4	31,8	21,4	1,5	13,9	5,5	1,0	100,0
termit: Ryös=Ryöstö, Vark=Varkaus, Momr=Muu omaisuusrikos, Henk=Henkirikos, Pahp=Pahoinpitely, Siv=Siveellisyysrikos, Huum=Huumausainerikos,										

Taulukko 3: Naisvankeusvankien päärikos 1.5.2014

Laitinen tutki tekemiään mielentilatutkimuksia, josta nousi ilmi, että yhä useammin nainen kohdistaa väkivaltaa myös perheen ulkopuolelle: naapureihin tai satunnaisiin tuttaviin. Silti valtaosa naisten tekemästä väkivallan teoista, kohdistuu hyvin usein omaan puolisoon. (Laitinen 2006, 232).

Naisten väkivalta on kuitenkin alkanut saada myös miehiseen väkivaltaan liitettyjä seikkoja. Henkirikoksissa uhri ei aina kuulukaan enää perheeseen tai ole läheinen, kuten edellä jo mainittiin ja tekoväline saattaa olla keittiöveitsen sijaan ampuma-ase. Lisäksi naisella saattaa olla rikoskumppani. (Tammi-Moilanen 2002, 184.) Myös oikeuspsykiatri Hanna Putkonen kertoo Helsingin Sanomissa (25.9.2011) Suomessa olevan pienen ryhmän naisia, jotka ovat syrjäytyneet yhteiskunnasta ja tekevät henkirikoksia enemmänkin miesten tapaan uhrin ollessa yhä useammin myös ulkopuolinen (Nykänen 2011). Väkivaltaisuteen vaikuttaa myös päihteiden käyttö, sekä miesten, että naisten riski- ja tarvearvioista ilmenee, että suurella osalla on väkivaltaista käyttäytymistä heidän ollessaan huumausaineiden vaikutuksen alaisena (Rikosseuraamusvirasto 2008a, 53).

4.2.1 Väkivaltaisuteen mahdollisesti johtaneita motiiveja

Emmi Lattu (2006) on tehnyt tutkimusta väkivaltarikoksista tuomittujen naisten vankilasta vapautumiseen liittyvistä ajatuksista. Tutkimusta varten tehdyissä haastatteluissa käsiteltiin seuraavia aiheita: naisen väkivalta, naisen kokema väkivalta, elämäntilanne, lapsuus sekä vankilassa olo. Tutkimuksessa vapautuminen ei ollut siis pääteemana, vaan sitä haastatteluisissa sivuttiin. Lattun tutkimuksesta nousi hänen tulkitsemanaan esille haastateltavien naisten motiiveja rikokseensa. Kostaminen nousi motiiveista suurimmaksi. Useilla naisilla oli väkivallan teko kohdistunut mieheen, joka aikaisemmin oli jatkuvasti pahoinpidellyt rikoksesta tuomittua naista. Kostaminen oli reaktiona niin ikään myös puolison epäoikeudenmukaiseen kohteluun ja aiemmin koettuun seksuaaliseen hyväksikäyttöön. (Lattu 2006, 237.)

Latun (2008) myöhemmässäkin tutkimuksessa, naiset kohdistivat väkivallan tekonsa useimmiten puolisoitaan kohtaan. Aiemman tutkimuksen taustamotiiveiden lisäksi väkivallan syyksi ilmeni mustasukkaisuus, turhautuminen parisuhteen riitatilanteessa ja itsepuolustus. (Lattu 2008, 171.) Monet asiantuntijat ovatkin yhtä mieltä siitä, että naiset, jotka tappavat uskovat elämänsä uhatuksi tai olevansa henkisesti tai fyysisesti vaarassa (Flowers 1995, 88). Myös Weizmann-Heneliuksen ja Gammelgårdin mukaan, itsepuolustus on hyvin usein se syy, miksi naiset käyttävät väkivaltaa (Kauhanen 2014).

Väkivalta sanallisessa riitatilanteessa turhautuneisuuden vuoksi oli lievempää. Tällöin väkivalta ajateltiin riidan ratkaisukeinoksi ja siihen liittyi kontrollin katoaminen. Mustasukkaisuus katsottiin väkivallan syyksi, kun nainen epäili miestä seksuaalisesta uskottomuudesta. Mustasukkaisuus kuvattiin myös syyksi naisten väliseen väkivaltaan. Naisen omia uhrikokemuksia ja sen käyttämistä väkivallan selittäjänä kutsutaan viktimsaatioparadigmaksi tai uhriskursiksi. Se korostaa naiseen kohdistetun väkivallan laajuutta ja merkitystä naiselle, jolloin nainen nähdään traumatisoituneena eikä hän enää pysty näkemään muita toimintamalleja. Tutkimuksen aineistosta ilmenee, että yksi merkittävä syy naisten väkivaltaan on miehen väkivalta naista kohtaan ja naisen puolustautuminen. Jälkeenpäin purkautuvana reaktiona väkivallan teko on ikään kuin kosto miehen tekemästä väkivallasta. (Lattu 2008, 171-180.)

4.2.2 Lapsiin kohdistettu väkivalta

Lapsiin kohdistetut väkivaltaisuudet herättävät ihmisissä järkytystä ja ristiriitaisia tunteita. Ne rikkovat käsitystä naisesta äitinä ja herättävät kysymyksiä ilmoille siitä, ovatko perheeseen liittyvät arvot kriittisesti muuttuneet. (Laitinen 2006, 224.) Väkivaltaisuus lapsia kohtaan voi olla läpsimistä, lyömistä tai tukistamista. Latun tutkimuksessa naisten väkivallanteoissa oli eroja uhrin ollessa lapsi tai mies. Lapsen ollessa uhrina naiset eivät käyttäneet apuvälineitä väkivallassaan ja tekoja ei tehty päihtyneenä. Naiset, jotka ovat kohdelleet lapsiaan väkivaltaisesti, kokevat asian häpeälliseksi ja ahdistavaksi sekä huolehtivat teon vaikutusta lapseen. Lapsiin kohdistetun väkivallan yhdeksi syyksi katsottiin väsymys ja joskus väsymyksen yhteydessä oli myös päihteiden käyttöä tai vieroitusoireita. Väsyneet äidit olivat usein yksin vastuussa kodin arjesta. Toinen syy väkivallan kohdistamisessa lapsiin on kuritus väkivallan keinoin, jolloin lasta rangaistaan fyysisesti. Rajanveto väkivallan ja kurittamisen välillä koettiin häilyväksi ja merkittäviksi eroa tekeviksi seikoiksi nousi väkivallan tekemuodot. (Lattu 2008, 182-188.)

Psykologit Ghitta Weizmann-Henelius sekä Monica Gammelgård kertovat Etelä-Suomen Sanomien haastattelussa, että tyypillisesti naiset, jotka pahoinpitelevät omia lapsiaan, ovat naimattomia nuoria naisia, jotka elävät vanhempiensa kanssa. Lisäksi psykologit kertovat, että yhä useampi nainen, joka on tappanut vastasyntyneen lapsensa, on myös salannut muilta ihmisiltä raskautensa. (Kauhanen 2014.)

Omalta lapseltaan hengen riistäneiden naisten asema on hankala vankiyhteisössä (Rikosseuraamusvirasto 2008a, 68). Toisaalta taas nainen, joka on surmannut lapsensa, on saattanut ajatella tekevänsä lapselle palveluksen. He ovat ajatelleet lapselle olevan parempi olla kuolleena. (Pösö 2009, 161.) Huomionarvoista on se, että äiti-lapsi - osastojen vangeilla harvemmin pääririkoksena on väkivaltarikollisuus vaan useimmin omaisuus- tai huumausainerikos. Väkivaltarikoksia naisten pääririkoksena on selkeästi niukemmin kuin valtakunnallisesti katsottu-

na. (Enroos 2008, 89.)

4.3 Väkivaltarikoksesta tuomittujen naisten kuntouttaminen

Vankilasta löytyvät naiset on usein rikottu jo lapsena. Heillä saattaa olla takanaan pitkä laitoshistoria lastensuojelulaitoksista psykiatriisiin sairaaloihin ja päihdehuollon laitoksiin. Historiassa voi olla asunnottomuutta ja väkivaltaa uhrin sekä tekijän asemassa. Heidän kuntoutuksensa ja vapauttamisensa on haastavaa, sillä he saattavat olla liian sairaita tai päihderiippuvaisia tarjolla oleviin kuntoutusmuotoihin ja vapautumisen koittaessa asunnon löytäminen on vaikeaa. Mahdolliseen kuntoutukseen sitoutumisella ei ole merkitystä vapauduttaessa, mikäli naisella ei ole edellytyksiä turvalliseen elämään kuten esimerkiksi asuntoa tai merkityksellistä toimintaa. (Granfelt 2013, 207-214.)

Väkeväisen naiselinkautisvankeja koskevan tutkimuksen haastatellut kokivat kuntoutuksesta puhuttavan paljon, mutta se ei käytännössä näkynyt heille eivätkä he katsoneet saavansa elämänhallintaansa tukea (Väkeväinen 2008, 115). Naisvankien kuntoutuksessa tulisikin kiinnittää enemmän huomiota toiminnallisten jatkumoiden luomiseen kuntoutuksen onnistumiseksi ja uusimisriskin madaltamiseksi (Rikosseuraamusvirasto 2008a, 26). Naisille tulisi myös tarjota aiempaa enemmän mahdollisuuksia kahdenkeskiseen vuorovaikutukseen, sillä ryhmässä jaettavaksi heidän huolensa ovat usein turhan henkilökohtaisia (Granfelt 2013, 212).

Vankiloissa naisille on tarjolla joitakin kuntoutusohjelmia. Väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyviä ohjelmia, joita naisille tarjotaan, on muun muassa Suuttumuksen hallinta kurssi, Oma-ohjelma ja parisuhdeväkivaltaa käsittelevä Move (Rikosseuraamuslaitos 2013c). Rikolliseen käyttäytymiseen liittyviä ohjelmia, joita naisten kanssa käydään, on muun muassa Cognitive Skills ohjelma (CS), Viisi keskustelua muutoksesta (VKM) ja VINN-samtalegruppen för Kvinnor, joka on nimenomaan naisille suunniteltu kuntoutusohjelma (Rikosseuraamuslaitos 2013g).

5 Tuomittujen naisten erityispiirteet - päihde- ja mielenterveysongelmat

Vankien sairastavuus on kasvanut, etenkin päihde- ja mielenterveysongelmien osalta. Jos katsotaan vankien terveyttä valtakunnallisesti mukaan lukien niin mies- kuin naisvangit, havaitaan että jopa 90 prosentilla vangeista on päihderiippuvuus. Mielenterveysongelmia löytyy noin 50 prosentilta vangilta. Useimmiten mielenterveysongelmana on ahdistuneisuushäiriö, persoonallisuushäiriö, masennus tai jokin muu mielenterveyteen viittaava sairaus. (Tamminen 2010.) Tyypillisin päihde naisten keskuudessa on amfetamiini (Joukamaa 2010, 48).

Lähes kaikki tuomituista naisista tarvitsevat joitakin terveydenhuollon palveluita. Tarpeet liittyvät päihteiden käytön ongelmallisuuteen, psyykkisiin häiriöihin tai somaattisten sairauksiin. Vankien sairastavuus ja moniongelmaisuus on huomattavasti yleisempää kuin väestössä ylipäättänsä. Terveystutkimuksissa on käynyt ilmi, että yli puolet tuomituista naisista sairastaa alkoholismia ja tätäkin useammalla on ongelmia huumausaineiden käytön kanssa. (Rikosseuraamusvirasto 2008a, 3.) Vuoden 2006 vankien terveystutkimuksessa havaittiin, että tutkimukseen osallistuneista naisista jopa kaksi kolmasosaa käytti huumausaineita suonen sisäisesti (Tourunen ym. 2013, 26).

Vuonna 2005 Sosiaali- ja terveysministeriö yhdessä Oikeusministeriön kanssa asettivat työryhmän, jonka tarkoituksena oli valmistella esityksiä vankien jälkihuollon kehittämisessä kuin myös yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden tuen tarpeiden huomioon ottamisessa. Tarkoituksena oli kehittää yhteistyötä kuntien sekä silloisen Vankeinhoitolaitoksen ja Kriminaalihuoltolaitoksen (nykyisin Rikosseuraamuslaitos) kanssa. Työryhmän tavoitteena oli, että rikosseuraamusasiakkaille tehtävät vapauttamis- ja valvontasuunnitelmat sekä kunnissa tehtävät erilaiset hoito- ja kuntoutussuunnitelmat tukisivat toisiaan. Hyvä yhteistyö tukisi niin rikosseuraamusasiakkaiden selviytymistä siviilissä kuin myös ehkäisisi heidän syrjäytymistään ja uusintarikollisuutta. Työryhmän keskeisenä ajatuksena oli päihdeongelmaan vaikuttaminen ja kuntoutusjatkumon ylläpitäminen vankeusajan jälkeen myös siviilin puolella. Lisäksi ajatuksena myös oli, että yhdyskuntaseuraamuksiin liitettäisiin kuntouttavaa toimintaa, esimerkiksi päih-teisiin liittyen. Yhteistyön taustalla olisi Rikosseuraamuslaitokselle tärkeä tavoite: uusintarikollisuuden vähentäminen (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 3-4.)

Jo lähes kymmenen vuotta sitten on pohdittu vankilan ja siviilin välistä yhteistyötä ja korostettu kuntoutusjatkumon tärkeyttä. Kirjallisuuden kautta ei löydetty vastausta siihen, kuinka hyvin nämä tavoitteet ovat käytännössä toteutuneet vuoteen 2015 mennessä. Käsityksemme mukaan yhteistyö vaatisi vielä hiomista ja yhteistyö Rikosseuraamuslaitoksen ja kuntien välillä on varmasti paikkakuntakohtaista. Naisvangit ovat varsin huono-osaisia ja moniongelmaisia ja vaatisivat myös tukea siviilin puolella vankilasta vapauduttua. Hyvällä yhteistyöllä voitaisiin varmasti vaikuttaa naisten uusintarikollisuuteen.

Päihteiden ongelmallinen käyttö ja mielenterveyden häiriöt kulkevat usein niin kutsutusti käsi kädessä. Se kumpi tuli ensin päihdehäiriö vai mielenterveyden häiriö - voi olla vaikea selvittää. Mielenterveyden häiriöitä on voitu lääkittää päihteillä tai runsas päihteiden käyttö on voinut laukaista mielenterveysongelmia, kuten esimerkiksi masennusta. Lisäksi molemmat, niin päihteiden ongelmallinen käyttö kuin myös mielenterveysongelmat, voivat olla olemassa toisistaan riippumatta ja tällaista ilmentymää kutsutaankin kaksoisdiagnoosiksi. (Dahl & Hirschovits 2002, 179.)

Laitisen (2006, 229) mukaan median selityksien tavoin naisten väkivaltarikosten taustalla voi olla niin vakavia psyykkisiä häiriöitä kuin päihdeongelmiakin. Taustalla voi edellisten lisäksi olla niin sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia kuin myös pitkittynyttä syrjäytymistä yhteiskunnasta. Henkirikoksen tehdessään, kolmasosa naisista on ollut rikoksen teko hetkellä päihittynyt (Laitinen 2006, 227 & 229.)

Päihteiden käyttöön liittyvät ongelmat ovat siis huomattavia maamme rikoksentekeijöillä ja eritoten naisilla. Siksi ne ovat myös yhdessä mielenterveyden ongelmien kanssa opinnäytetyömme kiinnostuksen kohteena. Seuraavaksi on yleisesti esiteltyä tuomittujen naisten päihteiden käyttöön liittyviä ongelmia. Lisäksi selvennetään kuinka päihteet ja väkivaltarikokset kulkevat käsi kädessä. Lisäksi on esiteltyä vankiloiden tarjoama päihdekuntoutus ja kuinka päihdekuntoutus toteutuu siviilin puolella. Lopussa on lisäksi myös hieman esitelty mielenterveyteen liittyvästä kuntoutuksesta niin vankiloiden kuin myös yhdyskuntaseuraamustoimistojen puolella.

5.1 Tuomittujen naisten päihteiden käyttöön liittyvät ongelmat

Päihteet ovat vahvasti mukana myös naisten tekemässä väkivaltarikollisuudessa, niin alkoholin kuin huumausaineidenkin osalta. Suomalaiset naiset käyttävät päihteitä useimmin helpottaakseen stressiään ja pahaa oloaan ja usein päihdeongelman rinnalla löytyy masennusta tai ahdistuneisuutta. Huolestuttavana kehityssuuntana ovat etenkin nuoret naiset ja heidän lisääntynyt päihteiden käyttö yhdistettynä väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Tämä kasvavan trendin myötä voidaan ennustaa, että naisten asiakkuudet eri päihdepalveluissa tulevat tulevaisuudessa kasvamaan. (Lyden 2010, 7.)

Kasvava trendi on odotettava huolenaihe päihdepalvelujen lisäksi myös rikosseuraamusalan ammattilaisille. Päihdehakuisten ja väkivaltaisten naisten kasvaessa määrällisesti, tulee se myös tulevaisuudessa näkymään naisten lisääntyvänä asiakasmääränä niin vankiloissa kuin yhdyskuntaseuraamustoimistoissa. Naisten päihteiden käyttöä ja siitä aiheutuvaa väkivaltaista käyttäytymistä tulee ymmärtää myös rikosseuraamusalalla, jotta ennaltaehkäisevää sekä kuntouttavaa työtä voitaisiin tehdä entistä laadukkaammin. Siinä mielessä myös tämä opinnäytetyö tulee oikeaan aikaan, sillä opinnäytetyön tarkoituksena on auttaa ammattilaisia ymmärtämään paremmin naisten moninaisia ongelmia - etenkin päihde - ja mielenterveysongelmia, ja siitä juontuvaa väkivaltaista käyttäytymistä.

Vuonna 2006 tehdyssä suomalaisessa tutkimuksessa tutkittiin rikosseuraamusasiakkaiden terveydentilaa ja hoidon tarpeita. Tutkimuksessa selviteltiin vankien ja yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden päihteisiin liittyviä ongelmia, fyysisiä sairauksia sekä mielenterveyden häiriöitä. Päihteisiin liittyvät ongelmat oli luokiteltu päihdehäiriöiksi ja osaksi mielenterveydenhäiriöi-

den kokonaisuutta. Tutkimuksessa ilmeni, että reilulla 89 prosentilla tutkimukseen osallistuvista naisvangeista oli elämänaikainen päihdehäiriö. (Joukamaa 2010, 3 & 46.) Huumausaineista eniten havaittiin tutkimukseen osallistuneilla naisilla amfetamiiniriippuvuutta. Elämän aikainen riippuvuus oli jopa 43 prosentilla naisista. Myös Rikosseuraamusviraston työryhmän mietinnössä *Naiset näkyviksi* (2008a, 3) selvennetään, että naisten suosima huume on yhä useimmin amfetamiini, eli ”piri”.

Amfetamiini on erittäin vaarallinen huumausaine. Se on kemiallinen fenyylityyliamiinijohdos ja se vaikuttaa keskushermostoon kiihdyttävästi. Sitä ilmenee markkinoilla niin jauhomuodossa, kapseleina kuin myös liuoksina. Amfetamiinia voidaan käyttää useilla eri tavoilla: nuuskaamalla, piikillä suonensisäisesti sekä suun kautta ottamalla. Amfetamiinin käyttöön liittyy voimakas riski riippuvuuden syntymiseen ja sen käyttäjille on tyypillistä useiden vuorokauden pituiset käyttöjaksot. Kun tätä keskushermostoa stimuloivaa vaarallista ainetta ei yhtäkkiä käytetä, syntyy erilaisia vieroitusoireita, kuten masennusta ja ahdistuneisuutta. Lisäksi amfetamiinin käyttö johtaa helposti aggressiiviseen ja sekavaan käyttäytymiseen, joka synnyttää alttiutta väkivaltaiseen käyttäytymiseen. (Rikosseuraamusvirasto 2008b, 39.)

Usein amfetamiinin käytön ohella ilmenee huomattavaa sekakäyttöä. Huumeita käyttävät naiset todennäköisesti tekevät myös muita rikoksia, ainakin rahoittaakseen omaa huumausaineidensä käyttöään. (Rikosseuraamusvirasto 2008b, 3.) Myös Flowersin (1995, 120) mukaan, väkivalta on yhteydessä usein huumeriippuvuuteen.

Edellä mainitut lukemat kertovat vahvasti sen puolesta, että Rikosseuraamuslaitoksen naisasiakkailla löytyy vaikeaa päihteiden käyttöä. Päihteiden käyttöön vaikuttamalla voitaisiin mahdollisesti ennaltaehkäistä naisten väkivaltaisten tekojen syntyminen vastaisuudessa ja rikoskierteen alkaminen.

5.2 Päihteet ja väkivaltarikokset

Suomalaisessa rikollisuudessa on tyypillistä se, että rikokset tehdään usein päihtyneenä. Etenkin väkivaltarikokset tehdään useimmin päihtyneenä ja tilanteessa, jossa alkoholia nautitaan. Lisäksi on havaittu alkoholin kulutuksella olevan yhteyttä henkirikollisuuden määrään. Mitä enemmän tietyllä alueella käytetään alkoholia, sitä keskimääräistä suurempi on myös alueen henkirikollisuuden aste. (Lehti & Kivivuori 2014, 34.)

Tutkimusten valossa on esitetty, että noin 80 prosenttia henkirikollisuuden ja 70 prosenttia pahoinpitelyrikoksen tehneistä ovat olleet rikoksen tekohetkellä alkoholin vaikutuksen alaisena, miehet kuitenkin useammin kuin naiset (Rikoksentorjuntaneuvosto 2014a). Mielenkiintoinen tekijä kuitenkin on, että henkirikokset jotka ovat kohdistuneet lapsiin, on lähes poikkeuk-

setta tehty selvin päin - siis täysin päinvastaisesti kuin aikuisiin kohdistuneissa henkirikoksissa. (Rikksentorjuntaneuvosto 2014b).

Henkirikokset harvemmin tapahtuvat pelkästään huumausaineiden vaikutuksen alaisena, mutta niitä esiintyy jonkin verran alkoholin kanssa. Esimerkiksi vuosina 2003-2012, 19 prosenttia naissyllisistä oli ollut alkoholin ja psyykelääkkeiden vaikutuksen alaisena, mutta pelkästään huumeiden vaikutuksen alaisena naissyllisiä oli vain kaksi prosenttia. Sen lisäksi että henkirikosten tekijät ovat useasti olleet päihtyneenä, niin myös uhrin ovat olleet väkivaltilanteessa usein alkoholin vaikutuksen alaisena. (Lehti & Kivivuori 2014, 36.) Päihteiden käyttö siis kasvattaa huomattavaa riskiä väkivaltarikoksen tekoon, mutta myös lisää riskiä joutua väkivalta-teon uhriksi (Rikksentorjuntaneuvosto 2014a).

Mikä sitten selittää sen, että päihteet, etenkin alkoholi, ovat lähes suorassa yhteydessä väkivaltaiseen käyttäytymiseen? Sirén ja Lehti ovat tutkimuksessaan *Musta maaliskuu* luetelleet kirjallisuudesta poimittuja syitä, miksi alkoholin käytöllä ja väkivaltaisuudella väitetään olevan suora yhteys. Syynä voi esimerkiksi olla se, että alkoholi vaikuttaa ihmisen estoihin ja estojen madaltuminen voi taas puolestaan laskea kynnyksestä väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Lisäksi alkoholilla on vaikutusta ihmisen aivotoimintaan. Alkoholi kiihottaa aivojen toimintaa ja sen kautta lisää riskiä aggressiivisiin reaktioihin, jotka altistavat väkivaltaiselle käyttäytymiselle. (Sirén & Lehti 2006, 9.)

Nykyisin ajatellaan, että väkivalta mikä on tehty alkoholin vaikutuksen alaisena, johtuu usean eri tekijän yhteisvaikutuksesta. Katsotaankin, että ihminen jolla on taipumus niin alkoholin runsaaseen käyttöön kuin myös väkivaltaiseen käyttäytymiseen, niin väitetään, että humalati-la vaikuttaa aggressiivisuuden ilmenemiseen entisestään. Kulttuurisidonnaista on se, kuinka hyväksyttävää on humalapäissään väkivaltaisuus. (Sirén & Lehti 2006, 10.) Tästä nouseekin kysymys, onko suomalaisessa kulttuurissa ”kännissä” riehuminen ja tappelminen hyväksytympää kuin selvin päin, sillä rikokset tapahtuvat pääsääntöisesti päihteiden vaikutuksen alaisena?

5.3 Päihdekuntoutus vankilassa

Vuosituhanen alussa nousi keskustelu vankeinhoidon ylijohtajan säestyksellä, että vankila ei voi ympäristönä olla pelkästään rangaistuslaitos vaan huomion kohteeksi nousivat avun, hoidon ja tuen tarjoaminen (Tourunen ym. 2013, 27). Jo se, miksi vankilassa on erityisen tärkeää korostaa päihdekuntoutuksen merkitystä, johtuu osakseen siitä, että suurin osa Suomessa tehtävästä rikollisuudesta tehdään erilaisten päihteiden vaikutusten alaisena ja moni rikosseuraamusasiakkaista on vakavasti päihdeongelmaisia ja vaikeassa päihdekierteessä. Vankila on hyvä paikka päästä irti päihdekierteestä ja siksi päihdetyö on tärkeässä roolissa ja siihen osal-

listuu usein koko vankilan henkilökunta. Vuonna 2006 voimaan astunut vankeuslaki määrittää menetelmiä, joilla voidaan yhä tehostetummin tehdä vankilassa päihdetyötä. (Rikosseuraamusvirasto 2008b, 4-5.)

Vankeinhoidossa päihdetyöhön kuuluvat niin päihdehoito, päihdekuntoutus sekä päihteisiin liittyvä valvonta. Päihdehoito on terveydenhuollon järjestämää ja toteuttamaa ja siihen lukeutuvat niin päihdearviot, vieroitus- ja katkaisuhoidot, päihdepsykiatriset hoidot sekä opioidirippuvaisten korvaushoito. Päihdekuntoutukseen puolestaan sisältyy erilaiset yksilötyöt ja ryhmämuotoiset päihdeohjelmat. Päihdekuntoutus on usein veloitteena rangaistusajan suunnitelmassa, jonka arviointikeskus arvioiden laatii jokaiselle asiakkaalle erikseen. (Rikosseuraamuslaitos 2013d.) Päihdekuntoutukseen sisältyvät myös retkahdushoito sekä mahdollisuus sijoittaa päihdeongelmainen vanki vankilan ulkopuoliseen hoito- tai kuntoutuslaitokseen. Tärkeänä osana ovat myös vapautteen valmentaminen ja vangin liittäminen erilaisiin siviilin verkostoihin, joilla voidaan tukea vapautumisen jälkeistä päihdeettömyyttä kun erilaisia palveluita on saatavilla. Päihdevalvonnalla tarkoitetaan puolestaan sitä, että vankilassa valvotaan päihdeettömyyttä ja sitä, ettei kiellettyjä aineita tuoda vankilaan tai välitetä tai käytetä vankilan sisällä (Rikosseuraamusvirasto 2008b, 5-6.) Vankilassa voidaan myös hoitaa buprenorfiinia tai metadonia käyttäen opioidirippuvaisia vankeja. Jos hoito on aloitettu ennen vankilaan saapumista, on hoito pyrittävä turvaamaan katkeamatta myös vankilan sisällä. (Rikosseuraamusvirasto 2008b, 29.)

Lähes kaikissa Suomen vankiloissa on tarjolla erilaisia päihdeohjelmia. Tarjolla on lyhytjaksoisia motivointiohjelmia, joiden tarkoituksena on lisätä tietoisuutta päihdekuntoutuksesta. Motivointiohjelmien tarkoitus on myös motivoida vankia valintaa kohti päihdeettömyyttä. Lyhyiden motivointiohjelmien lisäksi on tarjolla ryhmämuotoista päihdeohjelmaa, jotka ovat kestoltaan pidempiä ja intensiivisempiä. Myös yhteisöhoitollista ohjelmaa on jonkin verran vankiloissa tarjolla. Lisäksi ohjelmatyön ohella käytetään paljon yksilötyötä, sillä on vankeja jotka eivät halua tai eivät sovellu ryhmähenkiseen työskentelyyn. (Rikosseuraamuslaitos 2013d.)

Päihdeohjelmien tarjonta riippuu vankilasta. Esimerkiksi opinnäytetyöhön osallistuvassa Hämeenlinnan vankilassa on ainakin vuonna 2009 ollut tarjolla päihdeohjelmista antiriippuvuudet®-inforyhmätoiminta, Terveysneuvonta-kurssi sekä Matkalla muutokseen - päihdekuntoutusohjelma. Muita vankiloissa olemassa olevia päihdeohjelmia ovat esimerkiksi Kalterit taakse® -päihdekuntoutusohjelma sekä Kiskon yhteisöhoito®. Edellä mainittujen erilaisten päihdeohjelmatyön lisäksi on muitakin ohjelmia, joista päihderiippuvainen vanki voi hyötyä. Tällaisia ohjelmia ovat esimerkiksi VKM eli viisi keskustelua muutokseen mikä pohjautuu motiivoimaan haastatteluun. Ohjelman tarkoituksena on herätellä asiakasta ongelmastaan ja motivoida häntä muutosta kohti. Myös CS eli Cognitive Skills sopii päihdeongelmallisille vangeille. Cognitive Skills keskittyy ongelmanratkaisu- ja muihin kognitiivisiin taitoihin sekä osaltaan

myös sosiaalisiin taitoihin. Ohjelma myös herättelee vankia pohtimaan syitä ja seurauksia, minkä vuoksi se myös sopii päihderiippuvaisille rikosseuraamusasiakkaille. (Rikosseuraamuslaitos 2013e.)

Lähtökohtaisesti vankilan tulisi olla päihteetön, mutta huumausaineita kulkee portista sisäpuolelle tarkastuksista huolimatta. Tämän vuoksi vankiloiden sisällä on järjestetty sellainen osastointi, joka tukee päihdekuntoutukseen osallistuvia ja ne ovat täysin päihdevapaita alueita. Vankiloissa on niin kutsuttu sopimus- tai sitoutumisosasto, jonka asukkaat ovat sitoutuneet päihteettömyyteen ja satunnaisiin päihdetestauksiin. (Rikosseuraamusvirasto 2008b, 27.) Myös avovankilat voidaan myös nähdä kuntouttavana kuin myös vapautteen valmentavana laitoksena (Granfelt 2007, 55). Avotalot ovat täysin päihteettömiä ja edellytyksenä onkin, että vanki sitoutuu täydelliseen päihteettömyyteen. Päihteettömyyden lisäksi on tärkeää, että vanki on työkykyinen tai hänellä on motivaatiota kuntoutukseen. Kuitenkaan vakavasti psyykkisesti sairastanut vanki harvemmin selviää avolaitoksen arjesta. (Granfelt 2007, 56.)

Vaikka kuntouttava työtoiminta ei suoranaisesti ole päihdekuntoutusta, on siinä paljon elementtejä, jotka tukevat päihteettömyyteen. Samoin kuin myös vapautteen valmentavat ohjelmat ja perheleirit sisältävät osaltaan päihdeongelmaa liittyvää käsittelyä ja ne tukevat työtoiminnan tavoin kohti elämäntapaa ilman päihkeitä ja parempaa elämänhallintaa. Kaikkien edellä mainittujen lisäksi, vangeilla on mahdollisuus osallistua vankilan sisällä järjestettävään vertaistukitoimintaan, joiden tarkoituksena on tukea päihteettömyyttä. Vertaistukitoimintaa järjestää pääasiassa erilaiset yhdistykset, kuten Anonyymit Alkoholistit, Nimettömät Narkomaanit ja Kris. (Knuuti 2011.)

5.4 Yhdyskuntaseuraamusasiakkaiden päihdekuntoutus

Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa ei ole mahdollisuutta samankaltaiseen päihdekuntoutukseen kuin vankilamaailmassa. Tämä on ilmiselvää, sillä yhdyskuntaseuraamusasiakkaat eivät ole päivittäin toimistoilla, vaan käyvät rangaistuksesta riippuen yleensä kerran tai kaksi kuukaudessa. Näin ollen mahdollisuus ja intensiivisyys kuntoutukselle eivät ole samanlaisia kuin vankilassa. Opinnäytetyöhön osallistuvista naisista, suurin osa kuitenkin ollut vankilassa ja on haastatteluhetkellä ehdonalaisessa vapaudessa. Näin ollen päihdeongelman hoito on jo aloitettu vankilassa, eikä samanlaiselle intensiiviselle kuntoutukselle ole välttämättä enää tarvetta siviiliin siirtyessä. Jos vanki ei ole osallistunut mihinkään päihdekuntoutukseen tai ohjelματοimintaan vankeusaikana, niin ainakin oletettavasti päihteiden käyttö on rangaistuksen ajaksi jäänyt, jolloin riippuvuudesta on voitu päästä eroon. Vangin siirtyessä ehdonalaisen vapautteen on kuitenkin riskinsä, että vanki alkaa käyttää päihkeitä uudelleen tai riippuvuudesta ei ole vankeuden aikanaan päästy eroon. Tällöin yhdyskuntaseuraamustyössä käytettävät menetelmät päihdetyöhön tulevat tarpeelliseksi.

Eri lukunsa ovat kuitenkin ne asiakkaat, jotka lähtökohtaisestikin suorittavat rangaistuksensa siviilissä ja heidän tarpeensa päihdekuntoutukselle voi olla aivan toisenlainen kuin niillä, jotka ovat käyneet vankilan kautta. Kuitenkin erittäin vaikeassa päihdeongelmassa oleva asiakas ei välttämättä voi tulla tuomituksi yhdyskuntaseuraamukseen, sillä niihin liittyy erilaisia elämänhallintaan liittyviä ongelmia, jotka voivat estää suoriutumisen yhdyskuntaseuraamuksesta, esimerkiksi yhdyskuntapalvelusta (Kaukonen 2013, 28).

Jokainen on kuitenkin oikeutettu saamaan apua päihdeongelmaansa. Päihdehuoltolaissa 41/1986 linjataan seuraavanlaisesti:

”Päihdehuollon palveluja tulee antaa henkilölle, jolla on päihteiden käyttöön liittyviä ongelmia, sekä hänen perheelleen ja muille läheisilleen. Palveluja on annettava henkilön, hänen perheensä ja muiden läheistensä avun, tuen ja hoidon tarpeen perusteella.” (Päihdehuoltolaki 1986.)

Päihdehuoltolain mukaan, jokaiselle kunnan asukkaalle tulisi tarjota päihdeongelmaan tukea ja kuntoutusta. Lisäksi laissa on määritelty myös, että palveluiden tulisi olla järjestettynä niin, että jokainen voi hakeutua niihin oma-aloitteisesti sekä hoito perustuu ehdottomaan luottamuksellisuuteen. (Päihdehuoltolaki 1986.) Edellä mainittu pätee myös yhdyskuntaseuraamusasiakkaisiin, sillä he ovat yhtäläillä kunnan asukkaita ja oikeutettuja päihdehuollon piiriin (Oikeusministeriö 2006, 27.) Rikosseuraamuslaitos ei ole siis itsessään velvollinen järjestämään asiakkaalleen päihdehoitopaikkaa, mutta jokainen rikosseuraamusasiakas on oikeutettu sitä samaan kunnalta, kuten muutkin kansalaiset. Kuitenkin osa yhdyskuntaseuraamuksista on kestoltaan lyhyitä ja se tarkoittaa sitä, että päihdeongelmien hoitamiseen tuomion aikana ei ole paljoa aikaa joten palveluja täytyisi saada nopeasti. Se että rikosseuraamusasiakkaat pääsisivät päihdehoitoon ensisijaisesti, se ei ole kovinkaan helposti perusteltavissa. (Rikosseuraamuslaitos 2012, 20.)

Mitä yhdyskuntaseuraamustoimistoissa voidaan sitten tehdä päihdeongelmallisille asiakkaille? Yhdyskuntaseuraamustoimistojen työntekijät arvioivat aluksi asiakkaidensa mahdollista päihdeongelmaa ja tarpeen tullen käyttävät työssään motivoivaa työtettä, jonka avulla herätellään asiakasta muutokseen. Se työ mitä Rikosseuraamuslaitoksessa tehdään, pohjustaa itse päihdekuntoutusta. (Rikosseuraamuslaitos 2012, 20.) Apuna motivointiin ja asioiden käsittelyyn voidaan käyttää toimintaohjelmia. Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa on käytössä muutamia toimintaohjelmia, joissa teemana on päihdeongelman käsittelyä. Viisi keskustelua muutoksesta, joka jo aiemmin tässä opinnäytetyössä esiteltiin, on hyvä esimerkki ohjelmasta, jota käytetään päihdeongelman käsittelyyn ja muutostimulaation herättämiseen. Myös rattijuopumuksesta rangaistuksesta saaneille voidaan esimerkiksi yhdyskuntapalvelun rinnalle määrätä toimintaohjelma nimeltä ohjauspyörä (Oikeusministeriö 2006, 37).

Ehkä suurin varsinainen menetelmä jota yhdyskuntaseuraamusten asiakastyössä käytetään, on palveluohjaus. Palveluohjauksella tarkoitetaan erilaisten viranomaisten tarjoamien palveluiden yhteensovittamista. Palveluohjauksen tarkoituksena on selvittää asiakkaan voimavarat ja neuvoa tai ohjata häntä tarvittavien palveluiden luokse. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2013.) Jokaiselle ehdonalaisen valvonnan vapauteen siirtyvälle vangille laaditaan valvontasuunnitelma, jossa on kirjattuna tarkemmin valvontaan liittyvä sisältö: valvontakäynnit ja mahdolliset erilaiset sosiaalista toimintakykyä edistävät tehtävät ja toiminnot. Valvontasuunnitelmaan liittyy vahvasti myös palveluohjaus. Oikeusministeriön työryhmän mietinnössä korostetaan että palveluohjauksessa on mukana moniammatillista yhteistyötä niin päihdehuollon, sosiaalitoimen, asuntotoimen kuin myös mielenterveystoimen kanssa. (Oikeusministeriö 2006, 11 & 15.) Palveluohjaus toimii yhdyskuntaseuraamustoimistossa esimerkiksi niin, että työntekijä ohjaa vaikeasti päihdeongelmaisen asiakkaan esimerkiksi A-klinikalle, jonka kautta asiakas voi saada apua päihdekierteen katkaisuun tai saada mahdollisesti paikan päihdekuntoutukseen. Ehdonalaisen vapauden rinnalle voidaan asettaa ehdoksi myös seulojen antamista A-klinikalle. (Vatanen 2014.)

Kuten vankiloissa, myös yhdyskuntaseuraamustyössä valvotaan päihteiden käyttöä ja niihin liittyy rajoituksia sekä kieltoja. Edellytys seuraamusten suorittamiseen on pyrkiä päihteettömyyteen. Jos asiakas rikkoo näitä päihteiden käyttöön liittyviä rajoituksia, seuraa niistä erinäisiä toimenpiteitä. Yhdyskuntaseuraamustoimistossa voidaan asiakkaalta tarpeen vaatiessa ottaa puhalluskoe tai huumausainetestaus. (Rikosseuraamuslaitos 2012, 22.) Se että seuraamuksissa päihteiden käyttöä on rajoitettua ja niiden rikkomuksista seuraa seuraamuksia, voi se vaikuttaa jo ehkäisevästi asiakkaan päihteiden käyttöön tai ainakin motivoi olla käyttämättä päihteitä. Etenkin jos riskinä on, että säännösten rikkomuksista seuraa yhdyskuntaseuraamuksen muuntaminen vankeusrangaistukseksi. Tämä voi jo itsessään siis olla jonkinlaista päihteisiin liittyvää tukea ja kuntoutusta, kun on taho mikä valvoo päihteiden käyttöä.

Yhdyskuntaseuraamustyöhön on kehitteillä asiakkaiden päihteettömyyteen tukevia menetelmiä. Päihdehuollon asiantuntijat yhdessä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa työstävät yhteistyömallia jossa, *”Rikosseuraamuslaitoksen seuraamuksesta suoriutumista tukevaa ja samalla päihdeongelmaa tutkivaa ja hoitoon motivoivaa työskentelyä pyritään jatkamaan yksilöllisen ja normaalipalveluksi muuttuvan päihdekuntoutuksen suuntaan”*. Lisäksi on kehitteillä yhteistyötä vahvistavaa materiaalia yhteiskunnassa suoritettavien seuraamusten tueksi, kuten esimerkiksi retkahdustilanteiden käsittelyyn ja niiden ehkäisemiseksi. (Rikosseuraamuslaitos 2012, 21.)

5.5 Tuomittujen naisten mielenterveyteen liittyvät ongelmat

Käsite mielenterveys sisältää sekä positiivisen näkökulman, että myös mielenterveyteen liittyvät erilaiset sairaudet ja häiriöt. Positiivinen mielenterveys sisältää niin ihmisen kokeman itsetunnon, kokemuksen oman elämän mielekkyydestä ja kyvyn vaikuttaa siihen. Positiiviseen mielenterveyteen kuuluvat myös ihmisen toimintakyky, henkiset voimavarat sekä ihmissuhteiden ylläpitäminen. (Heikkinen-Peltonen ym. 2008, 8.)

Ihmisen mielenterveyteen vaikuttaa useita eri tekijöitä. Lapsuus ja lapsuuden perhe vaikuttavat suurelta osin ihmisen psyykkiseen hyvinvointiin ja sitä kautta mielenterveyteen. Lapsuuden lisäksi mielenterveyteen vaikuttavia seikkoja ovat muun muassa läheiset ihmissuhteet, yhteisöllisyys mielekäs tekeminen elämässä ja taloudellinen pärjääminen. Myös fyysisellä terveydellä on vaikutusta psyykkiseen hyvinvointiin - ja toisinpäin. Mielenterveydestä puhuttaessa on hyvä muistaa, että se on jatkuvasti muuttuva ja uusiutuva prosessi, johon vaikuttavat paljon elämään kuuluvat kriisit. (Heikkinen-Peltonen ym. 2008, 9-10.)

Naiset ovat olennainen osa päihdepalvelujen asiakaskuntaa. Heidän osuus asiakkaita on myös kasvanut suhteellisen tasaisesti. Reilu kymmenen vuotta sitten naisten osuus kaikista päihdepalvelujen asiakkaita oli 26 prosenttia (Oikeusministeriö 2006, 25). Puolestaan 2010 julkaisussa Terveiden ja hyvinvoinnin kansallisessa mielenterveys- ja päihdesuunnitelmassa ilmaistaan, että päihdepalvelujen asiakkaita naisia oli avohoidossa 30 prosenttia ja 20 prosenttia laitoshoidossa ja nimenomaan huumausaineiden käytön vuoksi. (Partanen ym. 2010, 23.)

Joukamaan (2010, 46) tutkimuksessa kävi ilmi, että vain viidellä prosentilla tutkimukseen osallistuvista naisista, ei ollut koskaan elämänsä aikana ilmennyt mielenterveyden häiriöitä. Eli prosentuaalinen määrä on hyvin pieni ja lukema osoittaa, että mielenterveysongelmat ovat hyvinkin yleisiä niin rikosseuraamusasiakkailta yleisesti ja erityisesti naisilla. Naisvankien yleisimpiä mielenterveyden häiriöitä ovat mielialahäiriöt, ahdistuneisuushäiriöt sekä persoonallisuushäiriöt. Tutkimukseen osallistuneista naisista todettiin reilulla 30 prosentilla vakava masennus. Myös muita mielialahäiriöitä naisten keskuudessa esiintyi. (Joukamaa 2010, 46 & 50.)

Päivi Viitanen teki väitöstutkimuksen suomalaisten naisvankien terveydestä, työkyvystä sekä terveyspalveluiden tarpeesta. Tutkimukseen osallistui 101 naisvankia ja aineistoa kerättiin vuosien 2005 ja 2007 välillä. Viitanen väitöstutkimuksessa kävi ilmi, että 70 prosenttia naisista oli käyttänyt mielenterveyspalveluja ja lukema oli suurempi kuin vertailukohteen miesvangeilla. (Viitanen 2013, 13.)

Lisäksi Viitanen (2013, 14) väitöstutkimuksessa nostettiin esille, että tutkimukseen osallistuneista naisista reilu neljäkymmentä prosenttia oli työkyvyttömiä. Työkyvyttömyyteen vaikut-

tivat vahvasti päihde- ja mielenterveysongelmat. Lisäksi tutkimuksessa havaittiin, että niillä vangeilla jotka olivat työkyvyttömiä, oli väkivaltarikos selvästi yleisempi heillä, kuin vangeilla jotka olivat työkykyisiä. (Viitanen 2013, 14.) Eli jos työkyvyttömyyttä aiheuttaa enemmässä määrin päihde- ja mielenterveysongelmat ja työkyvyttömyys on yhteydessä väkivaltarikoksiin, voidaan kai tämän perusteella tehdä johtopäätös siitä, että työkyvyttömyyttä aiheuttavat tekijät (päihde- ja mielenterveysongelmat) ovat tämän perusteella yhteydessä väkivaltaiseen käyttäytymiseen.

Sosiaali- ja terveysministeriön (2012) verkkouutisen mukaan mielenterveyden häiriöt ei yksinään selitä henkilön väkivaltaista käyttäytymistä. Uutisessa kuitenkin todetaan että mielenterveyden häiriöitä esiintyvillä väkivaltaista käyttäytymistä selittävät enemmässä määrin aikaisempi väkivaltainen käyttäytyminen, päihdeongelmat sekä ympäristöstä tulevat psyykkiset kuormitukset. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012.)

Voidaan siis todeta, että mielenterveyden häiriöt ja päihteet - yhdistelmä, aiheuttaa selvää riskiä väkivaltaiselle käyttäytymiselle. Niitä voidaan pitää siis rikollisuutta selittävänä tekijänä. Ja näin olleen voidaan myös tehdä oletus siitä, että opinnäytetyöhön osallistuvilla haastateltavilla naisilla myös nämä kaksi tekijää ovat olleet jossakin roolissa heidän väkivaltarikossissaan.

5.6 Mielenterveyden hoito vankilassa ja yhdyskuntaseuraamustoimistoissa

Kuten päihdeongelmaisten hoitoon, myös mielenterveyteen kohdistuvaan hoitoon on asetettu oma lakinsa - Mielenterveyslaki 1116/1990. Lain mukaan kunnat tai kuntaliitot organisoivat mielenterveyspalvelut. Palvelut tulisi järjestää niin, että ne ovat sisällöltään ja laadultaan kunnan tarpeita edellyttävät, ensisijaisesti kuitenkin avopalveluina. Omatoimista hoitoon haakeutumista lain mukaan on tuettava. (Mielenterveyslaki 1990.)

Vankilassa järjestetään mielenterveyspalveluja lain puitteissa samalla lailla, kuin siviilin puolella tapahtuvassa terveydenhuollossa. Myös vankilan poliklinikalla järjestetään mielenterveyspalveluja ensisijaisesti avopalveluina, kuten lain mukaan myös siviilin puolella toimitaan. Jos henkilökunta kokee vangin tarvitsevan erikoislääkärin hoitoa tai konsultaatio mielenterveysongelmiin liittyen, tulisi mahdollisuuksien mukaan käyttää Rikosseuraamuslaitokselle työkentelevien psykiatrien tietotaitoa. Vangeilla on mahdollisuus psykologin tarjoamaan neuvontaan, tukeen sekä hoitoon. Psykiatrisen vankisairaalan tarkoituksena on vastata lähellä sijaitsevien vankiloiden avomielenterveyspalveluista. Mikäli oman yksikön henkilökunnassa ei voida järjestää, palvelut tulee tarjota asiakkaille ostopalveluna. (Rikosseuraamuslaitos 2013f.)

Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa ei ole resursseja eikä ammattiosaamista mielenterveyspotilaiden kuntouttamiseen. Kuten päihdeongelmaisten kanssa, myös mielenterveyspotilaiden kanssa käytetään lähinnä palveluohjausta. Asiakasta ohjataan useimmiten ottamaan yhteyttä omaan lääkäriinsä, jonka kautta voi saada apua mielenterveyden ongelmiin. Jos asiakas ei koe tarvitsevansa apua mutta hänen psyykkinen tilansa on selvästi kriittinen, voi työntekijä ottaa itse yhteyttä terveyskeskukseen ja tiedustella mitä voisi asiakkaan kohdalla tehdä. (Vatanen 2014.)

Päihdeongelmiin puututaan yhdyskuntaseuraamustyössä kuntoutusmielessä paremmin kuin mielenterveysongelmiin. Tämä on nähtävissä myös laissa. Esimerkiksi yhdyskuntapalveluun voidaan osaksi liittää lain mukaisesti päihdekuntoutusta, mutta ei mielenterveyden ongelmiin liittyvää hoitoa tai kuntoutusta. Joidenkin kuntien osalta tämä on yksi suuri syy, miksi yhdyskuntaseuraamukseen tuomitut asiakkaat eivät pääse mielenterveyspalveluiden piiriin. (Kaukonen 2013, 39 & 41.)

Kaukonen (2013) on selvityksessään eräässä osiossa kirjoittanut seuraamusjärjestelmän kokemuksista kuntoutusyhteistyöstä. Kaukonen kertoo, että mielenterveyspalvelujen saatavuus on koettu ympäri Suomea haastavaksi, etenkin palveluiden hajanaisuuden takia. Palveluihin pääsyyn edellytetään usein lähetettä. Ongelmaksi muodostuu myös se, että esteenä pääsy mielenterveyspalveluiden piiriin on päihdeongelma, mikä pitäisi hoitaa ensin, ennen kuin voidaan hoitaa mielenterveysongelmia. (Kaukonen 2013, 44.)

6 Opinnäytetyön tutkimusasetelma

Tässä luvussa on esitelty kuinka opinnäytetyön aihe on valittu ja kuinka se on toteutettu: millä tutkimusotteella opinnäytetyö on tehty, millaisella menetelmällä aineisto on kerätty, millainen haastattelujoukko valikoitui ja kuinka aineisto on analysoitu. Myös tavoitteet ja tutkimuskysymykset käyvät luvussa ilmi. Lopussa on lisäksi pohdintaa opinnäytetyön eettisyydestä sekä sen luotettavuudesta.

6.1 Aiheen valinta ja toteuttaminen

Usein työelämän organisaatiot saattavat pyytää korkeakouluopiskelijoita tekemään opinnäytetyön jostakin aiheesta tai aiheet tulevat erilaisten hankkeiden kautta. Tätä aihetta ei saatu työelämästä tai olemassa olevasta hankkeesta, vaan aihe valittiin silkasta mielenkiinnosta. Naisrikolliset koettiin kiinnostavaksi tutkimuskohteeksi. Naisasiakkaat ovat pieni vähemmistö vankipopulaatiossa sekä yhdyskuntaseuraamuspuolella. Tärkeäksi koettiin tuoda nimenomaan naisten tarpeita ja ääntä kuuluviin rikosseuraamusalan työn kehittämiseksi, jottei tämä pieni, mutta viimevuosina kasvanut ryhmä jäisi enemmistön jalkoihin.

Aihe nähtiin tarpeelliseksi, sillä naisrikollisista on melko vähän tutkittua tietoa tältä vuositu-
hannelta ja tämä seikka teki opinnäytetyön aiheesta tarpeellisen tuntuisen. Varsinkin vapau-
dessa suoritettavien rangaistusten osalta naisrikollisista tutkittu tieto on hyvin vähäistä. Tältä
pohjalta lähdettiin kyselemään työelämän organisaatioilta olisiko heillä kiinnostusta tai mah-
dollisuutta osallistua opinnäytetyöhön. Opinnäytetyöhön suostui useita työelämän organisa-
tioita Etelä-Suomen alueelta. Useita toimistoja ja Vanajan vankila putosivat prosessin aikana
pois, sillä tarvittavia ja potentiaalisia haastateltavia ei löytynyt. Loppujen lopuksi opinnäyte-
työhön osallistui Hämeenlinnan vankila, Lahden, Kouvolan sekä Hämeenlinnan yhdyskunta-
seuraamustoimistot.

Opinnäytetyön ajatellaan antavan tarpeellista tietoa työelämään naisten väkivaltarikollisuu-
den taustalla olevista mahdollisista mielenterveys ja päihdeongelmista ja naisten omia käsi-
tyksiä tarpeellisesta kuntoutuksesta. Tämä toivottavasti auttaa työelämää kehittämään kun-
toutusmuotoja jotka koetaan mielekkäiksi niin työntekijöiden kuin asiakkaidenkin osalta.
Opinnäytetyössä käytettiin laadullista, eli kvalitatiivista lähestymistapaa. Laadullisen tutki-
muksen tarkoituksena on tutkia kohdetta laajasti ja inhimillisesti, kun aineistonkeruun mene-
telmänä toimii tutkija tai tutkijat itse. Laadullinen tutkimus eroaa määrällisestä siten, että
tutkimus ei etene vain yhdellä tietyllä kaavalla, vaan se voi joustavasti kehittyä ja täsmentyä
opinnäytetyön tai tutkimuksen edistyessä. (Kiviniemi 2010, 70.) Kananen (2014, 17) täsmen-
tää, että kvalitatiivinen tulee useimmin kysymykseen silloin, kun tutkittavasta ilmiöstä tiede-
tään ennestään vain vähän. Kvalitatiivinen tutkimusote sopii siis tilanteisiin, jossa ilmiöstä
halutaan saada syvällisempi näkemys, pyrkimyksenä on luoda uusia teorioita ja hypoteeseja
tai yksinkertaisesti halutaan saada tutkimuksen kohteesta hyvä kuvaus (Kananen 2014, 17).

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston hankinta ja analyysi ovat sidoksissa toisiinsa lähemmin
kuin määrällisessä lähestymistavassa. Kvalitatiivinen tutkimus ei ole yleistettävissä perusjouk-
koon, mutta edustaa tutkimuskohteeseen liittyviä olennaisia piirteitä, mikä on kuitenkin teo-
reettisesti merkittävää. Sen luonne onkin teoriaa kehittävä, kun määrällinen tutkimus *on*
puolestaan teoriaa koetteleva. (Uusitalo 2001, 81.) Laadullisessa tutkimuksessa ei siis ole tar-
koituksena saada tietoa, mikä olisi yleistettävissä laajasti koko tutkimuksen kohderyhmälle.
Kvalitatiivisen tutkimusotteen tarkoituksena on Pitkäsen (2014,106) mukaan kuvailla tutki-
muksen kohdetta perusteellisesti ja saada se ymmärrettäväksi, sekä antaa tulkintoja ilmiön
merkityksille. Lisäksi laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on kehittää aineistosta tuoretta
teoriaa (Pitkänen 2014, 106). Tämän vuoksi on perusteltua, että opinnäytetyöhön saatu seit-
semän haastateltavaa on määrällisesti riittävä, sillä tarkoituksena ei ollut yleistää aineistosta
saatua tietoa kaikkiin väkivaltarikoksesta tuomittuihin naisiin.

Opinnäytetyöhön aineisto kerättiin teemahaastattelulla väkivaltarikoksesta tuomituilta naisilta. Aineisto kerättiin laadullisena opinnäytetyötä varten, eikä siitä voida tehdä väestötason yleistystä. Aineiston keruuta varten haettiin tutkimuslupaa suunnitelmaseminaarin jälkeen Rikosseuraamuslaitokselta. Tutkimuslupa myönnettiin 13.5.2014 ja tutkimuslupa on nähtävissä tämän opinnäytetyön lopussa (Liite 1).

6.2 Opinnäytetyön tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tärkeimpänä tavoitteena oli koota luotettavaa tietoa väkivaltarikoksista tuomittujen naisten päihde- ja/tai mielenterveysongelmista. Erityisen tärkeää oli, että tuomittujen naisten ääntä saadaan kuuluviin. Tietoa oli tarkoitus tuottaa niin työelämän organisaatioille kuin myös kenelle tahansa aiheesta kiinnostuneelle.

Tavoitteena oli opinnäytetyön avulla saada arvokasta lisätietoa alan ammattilaisille siitä, tukeeko rikosseuraamusalan kuntouttava työ riittävästi päihdeasioiden käsittelyssä. Lisäksi pyrkimyksenä oli selvittää, minkälaista kuntoutusta tai tukea naiset kokevat tarvitsevansa tuomionsa aikana ja sen päättymisen jälkeen.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei ole mielekästä puhua tutkimusongelmasta, sillä yksityiskohdaisia tutkimusongelmia ei ole välttämättä tarpeellista edes määritellä. Mieluummin käytetään termiä tutkimustehtävä, jolloin tutkimukselle asetetaan yleisluontoisempia tehtäviä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka.) Opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli kaksiosainen. Ensimmäisenä tehtävänä oli tuoda esille tuomittujen naisten päihteiden käyttöä ja mielenterveysongelmia. Toisena tutkimustehtävänä oli selvittää Rikosseuraamuslaitoksen tarjoamaa kuntoutusta sekä sen hyödyllisyyttä naisten näkökulmasta.

Tutkimustehtävään pyrittiin vastaamaan kolmen tutkimuskysymyksen avulla. Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenä, johon lähdettiin opinnäytetyössä hakemaan vastausta, oli ”Miten ongelmallinen päihteiden käyttö sekä mielenterveyden ongelmat vaikuttivat väkivaltaiseen käyttäytymiseen?” Toisena tutkimuskysymyksenä oli ”Miten väkivaltarikoksesta tuomitut naiset kokivat tuomionsa?”. Kolmas tutkimuskysymys puolestaan oli ”Millaista kuntoutusta ja tukea naiset kokivat tarvitsevansa tuomionsa aikana ja sen päättymisen jälkeen?”.

6.3 Aineistonkeruuna teemahaastattelu

Opinnäytetyö toteutettiin teemahaastatteluilla. Teemahaastattelut usein sopivat sellaisiin tilanteisiin, joissa käsitellään intiimejä tai arkoja aiheita. Haastattelussa tutkittavalla on mahdollisuus kertoa mielipiteitään, toimia aktiivisesti ja vaikuttaa siten haastattelun kulkuun. Lisäksi haastattelussa tutkija voi esittää täsmentäviä lisäkysymyksiä tai perusteluja tutkitta-

van mielipiteille, kun taas kyselytutkimuksessa se ei useinkaan ole mahdollista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 205-206.) Teemahaastattelu on suosittu tapa kerätä kvalitatiivista tietoa tutkitusta aiheesta. Se on ikään kuin keskustelua tutkijan ja tutkittavan välillä, mutta sitä usein käydään tutkijan ehdoilla. Teemahaastattelu ei ole vain kysymys-vastaus asetelma, vaan siinä vuorovaikutuksen keinoin pyritään saamaan selville tutkimuksen kohteena olevat asiat. (Eskola ja Vastamäki 2007, 25-26.) Teemahaastattelu valittiin tämän opinnäytetyön menetelmäksi juuri sen takia, koska kyseessä on suhteellisen arka aihe. Haastattelua ei ole tarkoituksen mukaista suorittaa esittämällä kysymyksiä kysymysten perään, vaan haastattelua käydään vapaasti keskustellen - tiettyjen teemojen sisällä.

Teemahaastattelu on siis strukturoidun ja avoimen haastattelun välimalli. Siinä ei ole tarkkoja ja valmiiksi asetettuja kysymyksiä, mutta se ei myöskään ole täysin vapaata keskustelua. Teemahaastattelussa on valmiiksi, nimeensä mukaisesti, päätetty teemat eli aiheet, joista tutkittavan kanssa keskustellaan. Aiheiden järjestyksellä ei ole väliä, vaan tutkittavan kanssa voi edetä teemoittain niin, sen mukaan mikä tuntuu luontevimmalta. (Hirsjärvi ym. 2009, 208.)

Teemahaastattelua varten tehtiin alustava haastattelurunko, joka oli haastattelun taustatukena (Liite 4). Haastattelurunkoon valittiin neljä erilaista teemaa sekä haastattelun aluksi kysyttiin haastateltavalta perustietoja. Perustietoihin lukeutuivat ikä, rikosnimike josta tuomio on tullut, vankilakertaisuus ja koulutustausta. Ensimmäisessä varsinaisessa teemassa käsitelimme haastateltavan menneisyyttä. Menneisyys-osiossa kartoitettiin rikoshistoriaa, sekä päihteisiin ja mielenterveyden häiriöihin liittyvää historiaa. Toisessa teemassa käsiteltiin rikoksen tekohetkeä - siihen liittyviä muistikuvia, tunnetiloja sekä päihtymystilaa. Kolmas teema oli aiheeltaan nykyisyys, jossa kartoitettiin haastateltavan ajatuksia oman päihteiden käytön tai mielenterveys ongelmien vaikutuksen omaan elämäänsä. Lisäksi teemassa keskusteltiin rangaistuksen toimivuudesta kuntouttavana elementtinä ja pohdittiin kehittämisen kohteita. Viimeinen teema puolestaan käsiteli haastateltavan tulevaisuutta ja siihen liittyviä odotuksia omalta elämältä sekä mahdolliselta kuntoutusjatkumolta tuomion jälkeen. Haastattelut eivät edenneet suoraviivaisesti yhdestä teemasta toiseen, vaan aiheita käytiin läpi sitä mukaan, kun haastateltava niistä kertoi. Lopuksi haastatteluja vedettiin yhteen ja tarkistettiin, että kaikkiin ennalta määrättyihin kysymyksiin oli saatu vastaukset.

Eskola ja Vastamäki (2007) toteavat teoksessaan, että haastattelupaikka kannattaa miettiä tutkimustilanteissa tarkkaa. Se ei ole lainkaan vähäpätöinen seikka. Hyvin usein haastattelut saatetaan suorittaa esimerkiksi tutkittavan kotona, jolloin ympäristö on asiakkaalle ennestään turvallinen ja tuttu, mikä saattaa rauhoittaa haastateltavaa ja haastattelutilanteesta voi tulla tutkimuksen kannalta suotavampi. (28-29.) Opinnäytetyössä ei ollut mahdollista haastatella tutkittavaa hänen kotoaan. Osa haastateltavista oli tutkimuksen aikana vankilassa, jolloin se

oli haastattelun kannalta ainoa paikka, missä haastattelu voitiin suorittaa. Myös ne ketkä olivat ehdonalaisessa vapaudessa, haastateltiin virallisessa paikassa eli yhdyskuntaseuraamustoimistoissa. Tällöin ei ollut mahdollisuutta vaikuttaa haastattelupaikkaan, mutta pyrittiin vaikuttamaan itse haastattelutilanteeseen.

Haastattelutilanne voi olla rento keskustelutilanne mutta sillä on aina jokin päämäärä. Haastattelijan on tarkoitus saada vastauksia haastateltavalta ja tutkijan intressit ohjaavat keskustelun kulkua, jolloin se eroaa arkipäivän jutustelusta. Haastattelutilanne olisi hyvä sekä aloittaa, että lopettaa spesifisillä toiminnoilla, mikä myös erottaa haastattelun arkipäivän keskustelusta. (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 23-24.) Nämä Ruusuvooren ja Tiittulan mainitsemat erityistoiminnot nähtiin tutkittavan huomioimisella ja eritoten haastattelun pelisääntöjen kertaamisella. Aluksi tutkittavan kanssa saatettiin vaihtaa muutama sana säästä tai muusta haastattelun ulkopuolisesta asiasta, jolla pyrittiin laukaisemaan jännitys molemmin puolin. Huumori oli myös oiva keino, saada virallisen tuntuista ilmapiiriä hieman raukeamaan. Ennen haastattelun aloittamista varmistettiin, että haastateltava tiesi mihin oli osallistumassa ja painotettiin vielä vapaaehtoisuutta ja keskeyttämisen mahdollisuutta missä vaiheessa tahansa. Lisäksi haastateltavalle muistutettiin, että kukaan kolmas osapuoli ei saa haastattelumateriaalia käsiinsä, vaan se säilytetään oikein ja tuhoetaan opinnäytetyön valmistuessa kun aineistoa ei enää tarvita. Jokaisen haastateltavan kanssa vielä kerrattiin, että haastattelu nauhoitetaan sanelukoneelle ja varmistettiin sen vielä sopivan haastateltavalle. Näin voitiin luoda haastateltavalle luottamuksellinen ja turvallinen tunne.

Kaikki seitsemän haastattelua nauhoitettiin siis sanelukoneelle ja haastattelut kestivät keskimäärin noin tunti ja viisi minuuttia, lyhyin oli 53 minuuttia ja pisin kesti tunnin ja 20 minuuttia. Muistiinpanoja haastattelujen aikana ei tehty, sillä ajatus olisi voinut karata tai energia olisi mennyt muistiinpanojen kirjoittamiseen, jolloin keskittyminen olisi häiriintynyt oleelliselta, eli haastateltavan kuuntelemiselta. Aineiston keräämisen jälkeen, aineisto puhtaaksi kirjoitettiin sana sanalta, eli litteroitiin (Hirsjärvi & Hurme 2010, 138). Litteroinnin voi tehdä monella tapaa ja tapa riippuu täysin siitä, minkälaista analyysimenetelmää on tarkoitus opinnäytetyössä tai ylipäänsä tutkimuksessa käyttää (Eskola & Vastamäki 2007, 41). Litteroinnin tarkoituksena on havainnollistaa aineistoa. Se kuinka tarkoin on hyvä litteroida, riippuu täysin tutkimusongelmista ja siitä, millaiset menetelmät tutkimukseen on valittu. (Tiittula & Ruusuvoori 2005, 16.)

Aineistoa kertyi yhteensä noin seitsemän ja puoli tuntia ja litteroitua materiaali yhteensä 195 A4 paperiarkillista. Litterointiin kului yhteensä aikaa noin 60 tuntia. Pelkkä puhe litteroitiin, ei siis taukoja tai muita epämääräisiä äännähdyksiä kirjattu ylös. Litteroitiin vain opinnäytetyön kannalta kaiken oleellisen. Aineiston puhtaaksi kirjoittamiseen kirjoitettiin sekä haasta-

teltavien että haastattelijoiden puheet sanatarkasti. Litteroitu aineisto on kuunneltu useaan kertaan läpi, ettei mitään oleellista aineistosta jäänyt puuttumaan.

6.4 Aineiston analyysi

Kvalitatiiviselle ja kvantitatiiviselle tutkimukselle on olemassa omat analyysimenetelmänsä, mutta kvalitatiivista tutkimusta voi myös analysoida kvantitatiivisesti. Teemahaastattelulle on myös omat tyypillisimmät analysointimenetelmänsä. Näitä menetelmiä ovat teemoittelu ja tyypittely (Eskola & Vastamäki 2007, 42). Opinnäytetyön analysoimiseen käytettiin teemoittelua. Teemoittelussa aineisto käydään kokonaan läpi ja sitä jäsenellään teemojen mukaan. Teemoittelun tarkoitus on pilkkoa ja jäsenellä aineistoa tulkittavaan muotoon. Kun aineisto on järjestetty teemojen mukaan, voi helposti vertailla teemoja ja niiden esiintyvyyttä haastatteluaineistossa. Kun opinnäytetyön menetelmänä on teemahaastattelu, on silloin suhteellisen helppoa jäsentää aineisto teemojen mukaisesti ja analysoida sitä. (Tuomi & Sarajävi 2013, 93.)

Teemoittelua lähdettiin toteuttamaan niin, että teemahaastattelurungosta poimittiin elämäntapa-teorian mukaisesti neljä pääteemaa, jonka ympärille analyysia lähdettiin rakentamaan. Pääteemoiksi muodostuivat menneisyys, rikoksen tekohetki, nykyisyys ja tulevaisuus. Osittain näiden teemojen välillä oli myös päällekkäisyyksiä. Kuten esimerkiksi pääteema ”rikoksen tekohetki” viittaa menneeseen, se päätettiin ottaa yhdeksi pääteemaksi menneisyyden ohelle, sillä nämä kaksi ajanjaksoa haluttiin erottaa toisistaan ja tarkastella omina kategorioinaan. Menneisyydellä tarkoitettiin siis ajanjaksoa lapsuudesta ennen rikosta edeltäneeseen tapahtumaan. Rikoksen tekohetki puolestaan käsitteli pelkästään sitä hetkeä kun rikos tapahtui ja se käsitteli myös ajankohtaa välittömästi rikoksen teon jälkeen. Myös nykyisyys teemassa saatettiin keskustella joltakin osin menneisyydestä, sillä nykyisyys-teemalla tarkoitettiin juuri haastatteluhetkellä käytyä tilannetta sekä mahdollista vankeusaikaa, joka saattoi siinä hetkessä olla jo menneisyyttä. Mennyttä vankeusaikaa ei sijoitettu menneisyys-teeman alle, sillä vankeusaika sijoittui rikoksen tekohetken jälkeen.

Pääteemoille päätettiin värit, jonka mukaan lähdettiin koodaamaan litteroitua aineistoa. Esimerkiksi pääteema menneisyys oli väritään oranssi ja litteroidusta aineistosta haastattelu kerrallaan korostettiin oranssilla korostuskynällä sitaatteja, jotka liittyivät naisen menneisyyteen, ennen rikoksen tekohetkeä. Aineiston läpikäymisen ja sitaattien korostamisen jälkeen aineistosta etsittiin pääteemojen alle eri elämänvaiheita kuvaavia vastauksia. Vastauksista muodostettiin erilaisia ryhmiä, jotka nimettiin sisällön tai haastattelukysymystä kuvaavien teemojen. Alateemoja muodostettiin siten sekä haastattelukysymysten että haastateltavien näkemysten pohjalta.

Esimerkiksi menneisyys pääteemaan liittynyt kysymys rikoshistoriasta vaikutti siihen, että yhdeksi menneisyyttä kuvaavaksi alateemaksi valittiin rikoshistoria. Aineiston menneisyyttä koskevissa vastauksissa haastateltavat kertoivat aiemmasta päihteiden käytöstään ja tästä syystä päihteet oli eräs teema menneisyys pääteeman alla. Samalla tavoin jokaiseen pääteemaan muodostettiin teemat. Joihinkin teemoihin tuli myös alakäsite ”Muuta”, sillä joillekin yksittäisille asioille ei löytynyt sopivaa teemaa, mutta ne olivat opinnäytetyön kannalta mielenkiintoisia näkökulmia. Edellä esitetystä teemottelu menetelmästä on havainnollistava taulukko liitteessä viisi. Kyseisessä esimerkissä on menetelytapa esitelty vain tiivistetysti. Esimerkki ei ole tietyn haastatteluaineiston pilkkomisesta muodostettu teemottelu, vaan esimerkkiin on kokoelma usean litteroidun aineiston. Se sisältää todellisia aineistosta nousseita asioita, mutta se on tehty tähän opinnäytetyöhön vain malliesimerkiksi teemotteluprosessista. (Liite 5.)

Teemojen muodostamisen jälkeen, aineistoa luettiin vielä useaan kertaan läpi, että aineistosta saatiin kaikki mahdollinen irti. Tarvittaessa teemojen alle täydennettiin esille vielä nousseita opinnäytetyön kannalta oleellisia asioita. Aineiston teemottelun ja pilkkomisen jälkeen tulokset olivat luettavissa selkeästi, josta pystyi helposti muodostamaan tulosten auki kirjoittamisen jälkeen myös johtopäätöksiä.

6.5 Haastateltavat

Haastatteluun osallistui yhteensä seitsemän naista. Osa haastateltavista oli vankilassa haastattelun aikana ja osa puolestaan yhdyskuntaseuraamustoimiston asiakkaana ehdonalaisessa vapaudessa tai yhdyskuntapalvelussa. Kaikki naiset oli tuomittu jostakin väkivaltarikoksesta. Naisten tuomiot olivat pahoinpitely, törkeä pahoinpitely, tappo ja tapon yritys. Väkivaltarikosten lisäksi naisilla oli useita muita rikosnimikkeitä rikoshistoriassaan. Suurin osa naisista oli saanut aiemminkin tuomion, ainoastaan kahdella ei ollut aiempaa rikostaustaa. Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa naiset valikoituivat työntekijöiden kautta. Kriteerinä opinnäytetyön haastatteluun riitti se, että sukupuoli on nainen ja että viimeisin rikosnimike oli jokin väkivaltarikos. Hämeenlinnan vankilassa haastateltavat valitsimme itse työntekijän avustuksella, kuitenkin samoilla kriteereillä.

Suunnitelmavaiheessa ajatuksena oli, että aihetta tutkittaisiin nuorten aikuisten (18-25 -vuotiaiden) naisten näkökulmasta. Tälle ikäryhmällä ei kuitenkaan ollut haastateltavia, joten opinnäytetyön edetessä päätettiin jättää ikähaarukan kokonaan pois. Kohdetyhmä muotoutui lopullisesti kaikenikäisistä väkivaltarikoksista tuomituista naisista.

Haastatteluita sopiessa ei tiedetty ennalta, onko tuomitulla naisella päihde- tai mielenterveysongelmia eikä myöskään ollut tiedossa, onko haastateltava osallistunut mahdollisen vankeuden aikana mihinkään kuntouttavaan toimintaan. Jälkeenpäin mietittiin, olisiko ollut syytä lisätä nämä edellä mainitut myös kriteereiksi haastateltaville, koska haastatteluista olisi saanut aiheemme kannalta ehkä vielä enemmän irti. Mutta koska haastateltavien saaminen oli muutenkin haasteellista, olisi kriteerien lisääminen saattanut vain laskea haastateltavien lukumäärää ja sitä kautta vaikeuttaa opinnäytetyön onnistumista.

Naisten tarinoissa oli paljon yhtäläisyyksiä, mutta naiset itsessään olivat kaikki hyvinkin erilaisia. Naisia yhdisti ainakin vaikea tausta, puheliaisuus, ja avoimuus - keltään ei tarvinnut nyhtää tietoa. Olemme kaikille seitsemälle naiselle erittäin kiitollisia opinnäytetyöhön osallistumisesta, tarinansa jakamisesta ja helposta yhteistyöstä.

6.6 Eettiset kysymykset

Opinnäytetyössä ja tutkimuksissa ylipäänsä on myös muistettava tieteelle asetetut säännöt ja hyvät käytöstavat, joita tulisi tutkimusta tehdessä noudattaa. Näitä sääntöjä ja kohteliaisuuksia kutsutaan eettisiksi vaatimuksiksi. Hirsjärvi ym. (2009, 25) toteaa, että monella tapaa voidaan loukata hyviä tieteellisiä käytäntöjä niin muita tutkijoita, kuin myös tutkimukseen osallistuvia kohtaan.

Ensimmäinen eettisyyteen liittyvä asia joka kohdattiin, oli tutkimusluvan hakeminen. Tutkimuslupa tarvitaan, jotta voidaan siirtyä tutkimuskentälle ja hankkia haastateltavia tutkimukseen (Tiittula & Ruusuvoori 2005, 18). Tutkimuslupa haettiin heti opinnäytetyösuunnitelmaseminaarin jälkeen Rikosseuraamuslaitoksen Keskushallinnosta. Tutkimuslupa myönnettiin 13. toukokuuta 2014 ja tutkimuslupahakemus löytyy liitteistä 1.

Yhdyskuntaseuraamustoimistoihin sekä vankiloihin, jotka olivat suostuneet yhteistyöhömme, lähetettiin lomake, joka oli tarkoitus jakaa potentiaalisia haastateltavia varten (Liite 2). Lomakkeessa oli esiteltynä opinnäytetyön aihe, tarkoitus sekä toteutustapa. Näin varmistettiin se, että haastateltavat saivat tiedon, mihin olivat mahdollisesti osallistumassa. Ennen haastattelun aloitusta, kerrattiin yhdessä haastateltavan kanssa, oliko hän varmasti tietoinen mihin hän oli osallistumassa. Käytiin vielä läpi, mitkä ovat opinnäytetyön tekijöiden velvollisuudet tutkijoiden asemassa ja kuinka opinnäytetyön prosessin ajan käyttäydytään eettisten periaatteiden mukaisesti.

Yksi tärkeimmistä eettisistä kysymyksistä, mikä liittyy kohdehenkilöiden turvaamiseen, on luottamus. Luottamuksellisuus on iso käsite, johon sisältyy monia erilaisia näkökulmia. Näitä

ovat haastateltavien anonymiteetti, aineiston huolellinen käsittely ja säilytys sekä riittävä informointi tutkimuksen oikeasta tarkoituksellisuudesta. (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 17.) Ennen kuin varsinainen haastattelu aloitettiin, kerrattiin haastateltavan kanssa haastattelun käytänteet ja varmistimme, että haastateltava ymmärtää, mihin on osallistunut ja tietää oikeutensa haastattelun suhteen. Aineisto säilytettiin eettisten periaatteiden mukaisesti. Aineisto säilytettiin niin, että kellekään ulkopuolisella ei ollut mahdollisuutta päästä aineistoon käsiksi. Välittömästi aineiston käsittelyn jälkeen, niin äänitetyt nauhoitukset kuin myös litteroinnit tuhottiin. Näin varmistettiin, ettei aineisto joudu väärin käsiin.

Eettisyyteen liittyy siis myös tutkittavan tunnistettavuus eli anonymiteetti. Aineistosta poistettiin kaikki sellainen, josta haastateltavan henkilöllisyys olisi voinut olla tunnistettavissa. Litteroimatta jätettiin haastateltavien käyttämiä nimiä (omia, läheisten tai työntekijöiden), paikan nimiä (asuinpaikat, laitosten nimet jossa haastateltava on ollut esimerkiksi päihdehoitossa, sekä muut mahdolliset tunnistettavat paikan nimet), sekä jos haastateltava puhui murretta, litteroimme hänen puheensa puhekielen muotoon, jolla turvattiin haastateltavan henkilöllisyyden tunnistettavuus. Lisäksi opinnäytetyöhön kirjattiin haastatteluista käyttämät sitaatit muotoon ”H1”, ”H2” ja niin edelleen, myös turvattiin haastateltavan anonymiteetti. Haastatteluja sekoitettiin, että niiden haastattelujärjestys ei ole sama kuin opinnäytetyössä esiintyvä haastattelunumero. Esimerkiksi ”H1” ei ole todellisuudessa ensimmäinen haastateltava. Haastatteluiden sekoittamiseen päädyttiin siksi, että jotkut toimipaikkojen työntekijät olivat tietoisia siitä kuka oli opinnäytetyön ensimmäinen haastateltava ja kuka viimeinen. Näin välttyään siltä ongelmalta, että työntekijät suoraan tietäisivät kenestä haastateltavasta on kyse.

Luottamuksen lisäksi toinen tärkeä eettinen periaate on vapaaehtoisuus. Vapaaehtoisuudesta täytyy pitää aina kiinni, vaikka se voi vaikuttaa tutkimuksen etenemiseen, yleistettävyyteen ja sitä kautta opinnäytetyön suunnitelmalliseen onnistumiseen. Etiikka menee siis kaiken edelle. (Uusitalo 2001, 31.) Ennen haastattelun alkamista varmistettiin, että haastateltava on varmasti saapunut haastateltavaksi vapaaehtoisesti. Myös sitä painotettiin, että haastateltava voi keskeyttää koska tahansa haastattelun, jos siltä tuntuu. Myös osallistumisen peruminen jälkeenpäinkin on mahdollista, vaikka sillä voi negatiivisia seurauksia olla opinnäytetyön onnistumisen kannalta. Riski oli kuitenkin otettava eettisyyden nimissä. Kukaan haastateltavista ei kuitenkaan halunnut pitää haastattelun aikana taukoa, keskeyttää tai perua kokonaan osallistumistaan opinnäytetyöhön.

Opinnäytetyön kirjallista osuutta tehdessä, on ehdottoman tärkeää muistaa plagioinnin välttäminen. Toisten kirjoittamia tutkimuksia ja ajatuksia, ei voi esittää ominaan vaan niihin täytyy muistaa aina viitata. Kunnia täytyy muistaa aina antaa hänelle, kenelle se kuuluu. (Uusitalo 2001, 32.) Huolellisesti merkittiin kaikki käyttämät lähteet näkyviin, jolla voidaan osoittaa,

kenelle kirjoittamat asiat ja ajatukset kenellekin alkuperäisesti kuuluu.

Uusitalo (2001, 32) toteaa, että on ehdottoman tärkeää myös muistaa tulosten totuudenmukaisuus: tuloksia ei saa väärentää, vääristää tai muuttaa. Uusitalon sanomaa toteutettiin ja pyrittiin tulosten analysoinnissa ehdottomaan huolellisuuteen, jotta vääristyksiä ei tulisi. *Koko* opinnäytetyön prosessin ajan pyrittiin pitämään kaikki nämä edellä mainitut tärkeät eettiset kysymykset mielessä ja ne ohjasivat jatkuvasti toimintaa.

6.7 Luotettavuus

Tutkimuksessa on tärkeää, että se on eettisten periaatteiden lisäksi luotettava. Tutkija vastaa ja arvioi itse, toteutuu tutkimuksessa luotettavuus. Luotettavuutta mitataan mittareiden avulla ja niiden avulla voidaan arvioida tutkimuksen tuloksien hyvyttä ja onko tutkimuksen eri vaiheet tehty oikealla tavalla. Yleisesti tutkimuksen luotettavuuden mittareita ovat reliabiliteetti, eli tulosten pysyvyys, sekä validiteetti, eli se onko tutkimuksessa mitattu oikeita asioita. Kvalitatiivinen tutkimus eroaa kvantitatiivisesta tutkimuksesta myös sen luotettavuuden arvioinnin kautta, sillä kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija tai tutkijat itse ohjaavat tutkimustaan ja tekevät prosessin aikana erilaisia valintoja. (Kananen 2014, 146-147.)

Jorma Kanasen (2014, 151) mukaan, luotettavuuskriteerejä laadullisessa tutkimuksessa voidaan pitää muun muassa riittävää dokumentaatiota sekä tulkinnan ristiriidattomuutta. Riittävä dokumentaatio tarkoittaa sitä, että tutkimuksen eri vaiheet ja eri menetelmien (esim. tiedonkeruu- ja analyysimenetelmät) valinnat ovat riittävän hyvin perusteltuja. Hyvään perusteluun vaaditaan, että eri menetelmiin on tutustuttu hyvin ennen valintaa, jotta niiden soveltuvuus omaan tutkimukseen on selvitetty ja valinta perusteltua. (Kananen 2014, 153.) Olemme tähän opinnäytetyön tutkimusasetelma lukuun pyrkineet perustelemaan tekemämme valinnat: miksi on valittu laadullinen tutkimusote, miksi teemahaastattelu, miksi teemoittelu analyysiksi. Edellä mainitut valinnat on siis perusteltu, mikä osoittaa tämän luotettavuuskriteerin täyttyvän.

Tulkinnan ristiriidattomalla tarkoitetaan sitä, että aineisto on tulkittu oikein. Aineistoa voidaan tulkita erilaisista näkökulmista, mutta tiettyyn tutkimuskysymykseen vastattaessa, aineistoa ei pitäisi voida tulkita monella eri tavalla. Tulkinnan ristiriidattomuutta voidaan selvittää siten, että kaksi tutkijaa tulkitsee aineistoa ja tekee siitä johtopäätöksensä. Kun molemmat tutkijat tulevat samaan johtopäätökseen, tarkoittaa se tulkinnan ristiriidattomuutta, mikä vahvistaa tutkimuksen luotettavuutta. (Kananen 2014, 153.) Opinnäytetyön tekijöitä oli tässä tapauksessa kaksi ja yhdessä päädyttiin samanlaiseen aineiston tulkintaan. Analyysivaihe on yhdessä huolellisesti tehty, eikä niin että vain toisen tekijän tulkinta olisi tässä opinnäytetyössä huomioitu. Opinnäytetyöntekijät pääsivät samaan johtopäätökseen aineistoa ana-

lysoidessa ja tuloksia tarkastellessa. Tämä luotettavuutta mittaava kriteeri on siis täyttynyt.

Laadullisen tutkimuksen ongelmallisuus on haastatteluiden vastausten todenmukaisuus. Haastateltava saattaa vastata kysymyksiin niin kuin uskoo tutkijan odottavan ja näin ollen haastateltavan vastauksissa saattaa esiintyä virhelähteitä, mitkä voivat heikentää tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 35.) On erittäin todennäköistä, että haastateltavat vastasivat mahdollisimman totuudenmukaisesti, sillä saadut vastaukset olivat henkilökohtaisia. Haastateltavat kertoivat omasta elämästään sekä rikostaustaan tarkasti ja vastaukset olivat vakuuttavia, eikä haastatteluissa juurikaan esiintynyt ristiriitaisuuksia haastateltavan kertomuksissa. Virheellisiä vastauksia on voitu saada, mutta kaiken kaikkiaan saamia vastauksia pidetään luotettavina ja siten myös virheettöminä.

Edellä esiteltyt luotettavuuden kriteerit ovat opinnäytetyössä täyttyneet. Näin ollen tutkimusta voidaan pitää luotettavana.

7 Tutkimustulokset

Opinnäytetyön haastatteluihin osallistui siis yhteensä seitsemän naista. Naisten keskimääräinen ikä oli 38 vuotta, naisista nuorin oli 26-vuotias ja vanhin puolestaan 49-vuotias. Naiset osallistuivat Lahden, Kouvolan ja Hämeenlinnan yhdyskuntaseuraamustoimistojen sekä Hämeenlinnan vankilan kautta. Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa haastatellut naiset olivat asiakkasluokaltaan ehdonalaisen vapauden valvonnassa ja yksi nainen puolestaan oli tuomittu yhdyskuntapalveluun.

Kaikilla naisilla oli nykyisenä tuomionaan vähintään jokin seuraavista väkivaltarikoksista: pahoinpitely, törkeä pahoinpitely tai tappo. Lisäksi useiden naisten taustalta löytyi useita muita aikaisempia tuomioita, niin väkivaltarikoksia kuin myös muitakin rikoksia. Vain yhdellä haastateltavista ei ollut mitään aiempia rikostuomioita. Naisten tuomioiden pituus oli keskimääräisesti reilu neljä vuotta ehdotonta vankeutta. Yhtä naista lukuun ottamatta kaikki muut olivat saaneet tuomioksi ehdottoman vankeusrangaistuksen. Nainen, joka ei vankilaan ollut joutunut, oli saanut tuomiokseen yhdyskuntapalvelua. Naiset, jotka olivat suorittaneet tuomiotaan vankilassa, olivat olleet muuallakin istumassa kuin opinnäytetyöhön osallistuneessa Hämeenlinnan vankilassa. Tässä vaiheessa on siis hyvä korostaa, että tuloksissa viitattaessa vankilaan, on hyvä lukijan muistaa että haastateltava ei välttämättä tarkoita puhuessaan juuri Hämeenlinnan vankilaa, vaan naisten ajatukset voivat kohdistua vankiloihin ylipäätänsä tai johonkin muuhun yksittäiseen Suomen vankilaan.

Vain kahdella naisella oli koulutustaustanaan pelkästään peruskoulu käytyinä. Suurin osa oli suorittanut jonkin ammatillisen koulutuksen tai lukion. Naiset olivat kouluttautuneet pe-

rushoitajaksi, merkonomiksi, kampaajaksi, lasten ja nuorten erityisohjaajaksi sekä lähihoitajaksi. Lähes jokainen haastatelluista naisista oli tehnyt elämänsä aikana jotakin työtä, enimmäkseen ammattiaan vastaavaa työtä tai vähintäänkin käynyt työharjoitteluissa. Haastatteluiden siviilisäätö vaihteli naimattomasta naimisissa olevaan sekä eronneeseen.

Seuraavissa kappaleissa on esiteltynä haastatteluista saadut tutkimustulokset. Tulokset etenevät teemoittain ja teemat menneisyys, rikoksen tekohetki, nykyisyys sekä tulevaisuus perustuvat teemahaastattelurungon teemoihin.

7.1 Teema 1: Menneisyys

Ensimmäisessä teemassa käsiteltiin menneisyyteen liittyviä asioita. Teemassa käytiin läpi rikoshistoriaa, päihteiden käytön historiaa, mahdollisia mielenterveyteen liittyviä diagnooseja sekä aiempaa aggressiivista käyttäytymistä. Lisäksi teemassa selvitettiin, oliko haastateltava osallistunut ennen tuomiotaan mihinkään päihde- tai mielenterveyskuntoutukseen ja jos oli, minkälaiseksi oli kuntoutuksen kokenut.

7.1.1 Päihteet

Haastattelemamme naiset kertoivat päihteiden käytön alkaneen alkoholilla ja joissain tapauksissa imppaamalla noin 11-12 vuoden iässä. Huumeet olivat tulleet kuvioihin mukaan 14-16-vuotiaana niillä, jotka huumeita olivat käyttäneet.

H7: “Mä oon entinen sekakäyttäjä. Että niinku kaikki mahollinen on menny, et mä alotin jo niinku 11-vuotiaana imppaamalla..”

H1: “Mä aloin käyttää amfetamiinia ennen ku mä rupesin polttaa röökiä.”

Kaikki haastateltavat kertoivat käyttäneensä alkoholia ja lähes kaikki olivat ainakin kokeilleet huumausaineita ja osa oli jatkanut huumeiden käyttöä ensisijaisena päihteenä. Suurin osa huumausaineita käyttäneistä haastatelluista kertoi käytön olleen suonen sisäistä. Osalla taas runsas huumausaineiden käyttö oli vaihtunut alkoholiin ennen viimeisintä rikostaan.

H7: “Mut kaks vuotta sitte mä tein tiukan päätöksen, et mä en haluu enää niinku iv:nä vetää, enkä niinku mitää että, et se on ollu sen jälkeen niinku mä sit tulinkin koko päivä juopoks että...”

Kaikkien päihteiden käyttö rikosenteko aikaan on ollut ongelmallista. Haastatteluissa kävi ilmi, että käytetyimmät päihteet olivat: alkoholi, amfetamiini ja kannabis. Muita käytettyjä päihteitä oli: bensa, Tolu ja Tiptop (imppaamalla), subutex, heroini ja lääkkeet. Eräs haasta-

teltava kertoi, että on ollut kolmesti kuolla huumausaineiden yliannostukseen ja muutama on kokenut henkeen kohdistuvaa uhkaa huumausaineiden maailmassa.

H2: *“...mulla oli yleensä se kirkas meil oli jääkaapis ja sitte joku Baileys pullo krapulaan ja...- Ja ja sit kaljaa tai siideriä, et kyl niil jo saa päänsä jo aika sekasin..sekaisin ja sit jotain diapameja siihen, että helou vaan niinku.”*

Viisi haastateltavista on ollut päihdehoidossa ennen nykyistä tuomiota. Kaksi heistä oli kokenut päihdekuntoutuksen hyväksi, kolme taas ei kokenut aikaisempaa päihdekuntoutusta hyödylliseksi. Eikä myöskään motivaatiota päihdeettömyyteen ollut hoidon aikana. Hyviä kokemuksia olivat saaneet erityisesti ne naiset, jotka olivat osallistuneet vertaistukiryhmään.

H7: *“...et mä pääsin katkolle. Mä olin niin naiivi, et mä luulin et mä käyn yhen hoito jakson läpi ja mä tuun terveenä ulos sielt. Mut ei se nyt ihan niin menykään, et sit se jatku se sekakäyttö...”*

H7: *“...mä oon siviilissäki käyny nois NA-ryhmissä ja ne oli mun mielestä tosi tosi niinku hyviä. Et vertaistuki on aina vertaistukea niinku...”*

7.1.2 Rikoshistoria ja aikaisempi aggressiivinen käyttäytyminen

Kolme haastateltavista oli vankilassa ensikertalaisina ja kolme taas oli ollut useamman (1-12) kerran vankilassa. Vain yksi haastatelluista ei ole ollut vankilassa vaan suoritti yhdyskuntaseuraamista. Aiempia tuomioita naiset kertoivat saaneensa muun muassa rattijuopumuksista, pahoinpitelyistä, törkeistä pahoinpitelyistä, taposta ja tapon yrityksistä sekä huumausaineriikoksista ja varkauksista.

H2: *“...nääh on niinku väkivaltarikoksia ja..ja tota niin kaks tappoo ja sitte on tota niin..yks on niinku semmonen joku olik se niinku törkee pahoinpitely. Et tota niin yhteensä vankilavuosia on joku kaheksan vuotta.”*

Neljä haastatelluista naisista kertoi aiemminkin käyttäneensä fyysistä väkivaltaa ja kolme kertoi heitelleensä tavaroita, huutaneet ja käyttäytyneet uhkaavasti mutta kontrolli oli säilynyt.

H6: *“Jotain tappeluita joskus ollu. Kyllä niinku luonne on aina ollu vähän semmone..temperamenttinen niin..et on sitä jonkinlaista käsirysyä aina ollu.”*

H5: *“Oon mä äkkipikainen joo, että kyl niit tavaroita on lennelly mut ei, ei oo mitään tämmösii väkivaltasuuksia ollu että.”*

7.1.3 Mielenterveys

Kaikilla haastateltavilla oli jokin mielenterveyden häiriö, masennusta esiintyi yleisimmin ja siihen oli määrätty lääkitys. Yhtä lukuun ottamatta kaikki mainitsevat saaneensa diagnoosin useammasta mielenterveyden häiriöstä. Huumausaineiden käyttäjät kertoivat olleensa kerran tai useammin psykoosissa käyttämiensä aineiden takia. Muutama haastateltavista epäilee omaavansa keskittymishäiriön, mutta sellaista ei kuitenkaan ole diagnosoitu lääkärin toimesta.

H4: *“...et olihan mul keskittymishäiriö paha ja ylivilkkautta ja kaikkee, mut ei niist mitään ymmärretty, ei ne ollu mitään sairauksia sillon.”*

Kaksi naisista oli jossain vaiheessa yrittänyt itsemurhaa kerran tai useammin. Muita haastatelluista nousevia mielenterveyden häiriöitä olivat: post-traumaattinen stressihäiriö, paniikkihäiriö, kaksisuuntainen mielialahäiriö ja persoonallisuushäiriö. Masennuslääkityksen saaneet käyttivät pääasiassa alkoholia. Neljä naista kertoi olleensa elämänsä aikana jossakin hoidossa mielenterveytensä vuoksi, esimerkiksi: terapiassa ja psykiatrisella osastolla. Osa naisista oli joutunut hoitoon pakkolähetteellä ja osa oli hakeutunut itse hoitoon. Haastatelluissa kävi ilmi, että terapia koettiin hyväksi kuntoutusmuodoksi, kun taas psykiatrisia osastoja ja niiden lääkäreitä ei koettu hyödyllisiksi.

H7: *“Rupesin viettää mun 30-vuotispäiviä ja niinku se sekakäyttö jatku niinku ja kärsin muutamasta psykoosistakin niinku ja oon ollu sen takii mielisairaala-hoidoissa niinku pakkolähetteillä ja käyny monta katkoo läpi, muttei ne oo tuottanu tulosta, et se on aina jatkunu se käyttö.”*

H4: *“...mul oli aina kivaa, ku mä menin terapiaan. Siel sai aina tehä kaikkee, et se oli ihan silleen kiva käydä niis.”*

H3: *“Ihan sama, kunhan käy vähän lepäilemässä.”*

7.1.4 Muuta

Kaikki haastatelluista naisista oli kokenut aikaisemmin väkivaltaa lähisuhteissaan ja osa myös lapsuudessaan vanhemman taholta. Neljä haastateltavista kertoi, että heidän isä oli käyttänyt runsaasti alkoholia ja eräs haastateltava kertoi myös äitinsä alkoholin käytön olleen hänen lapsuudessaan hallitsematonta. Kolme naisista oli huostaan otettu lapsena ja yhtä monen vanhemmat olivat eronneet lapsuusaikana. Neljä haastatelluista naisista kertoi olleensa jossain vaiheessa asunoton ja yhtä monella oli omat lapset huostaan otettu.

H1: *“... mun oma mies piti mua vaatekomeros kolme päivää.”*

H4: *“...Ensimmäinen paikka, missä mä tunsin niinku, että tota nii mä oon turvassa mun elämäni aikana.”*

H4: *“Faija on ollut aika hullu. Niinku hakannu mutsin ja muaki, minuakin lyönyt ja...”*

7.2 Teema 2: Rikoksen tekohetki

Tämän teeman pääpaino oli rikoksen tekohetkessä ja siihen liittyvissä muistikuvissa. Teemas-
sa selviteltiin päihtyneisyyttä, mielentilaa ennen rikosta ja olotilaa rikoksen jälkeen.

Tästä teemasta saatiin kaikkein vähiten aikaiseksi keskustelua. Osa naisista vaikutti siltä, et-
tei halunnut sen syvemmin lähteä ruotimaan tehtyä rikostaan, joten keskustelua ei lähdetty
väkisin synnyttämään, sillä muistelu omasta väkivaltaisesta käyttäytymisestään ei vaikuttanut
olevan kaikille niin helppoa. Osa naisista puolestaan muisteli enemmän menneitä rikoksiaan,
kuin viimeisintä väkivaltarikostaan.

7.2.1 Päihtyneisyys, mielentila ja väkivaltateon jälkeinen olotila

Kaikki naiset olivat väkivaltarikoksen tekohetkellä päihtyneitä. Osa naisista kertoi olleensa
tekohetkellä hyvinkin vahvassa humalassa, mutta suurin osa kuitenkin muisti selvästi rikoksen
tekohetkeä edeltäneet tapahtumat, ja muistikuvat rikoksen jälkeen oli vielä kuin tuoreessa
muistissa. Eräs naisista oli sitä mieltä, ettei välttämättä tarvinnut päihteitä rikoksen tekemi-
seen, vaan joitakin rikoksia oli tehnyt myös selvin päin. Kyseinen nainen toi ilmi sen, että vii-
meisimmän rikoksen olisi voinut hyvin tehdä myös selvänä.

Ennen väkivaltatekoa muutama nainen oli tuntenut pelkoa ja tunsu oman henkensä olleensa
vaarassa. Väkivaltateko oli tehty puolustaakseen itseään ja osittain myös varalta, ennen kuin
toinen osapuoli ”käy kiinni”. Naiset myös korostivat uhrinäkökulmaa: he olivat elämänsä aika-
na paljon ottaneet vastaan niin henkistä kuin fyysistä väkivaltaa ja tilanteen kärjistyessä nai-
sille oli tullut ”nyt riittää”-olo ja seurauksena oli tämä väkivaltainen teko. Naiset myös nosti-
vat esille sen, että tarkoituksena ei alun perin ollut satuttaa uhria, vaan tarkoituksena oli vain
pelotella häntä. Vain yksi haastatelluista naisista kertoi tehneensä tekonsa selvästi harkitusti
ja yksi haastatelluista ajautuessaan väkivaltatilanteeseen ”innostui mättämisestä” ja hänen
oli vaikea lopettaa väkivaltaista käyttäytymistään uhria kohtaan.

H6: *”... niin paljon ite otti turpaan ja muuta niin se vaan niinkun.. oli tarpeeks
kännissä ja se vaan niin kuin napsahti itellä.*

Rikoksen jälkeen naiset kokivat erilaisia tuntemuksia. Kolmelle haastatelluista iski paniikki
tekonsa jälkeen, neljä taas eivät tunteneet tehtyä väkivaltatekoa kohtaan juurikaan katumus-
ta, vaan naiset oikeuttivat itselleen tekonsa. Useimmin mainittiin, että uhri ansaitsi joutua
väkivallan uhriksi, jolla teko oikeutettiin ja selitettiin itselleen. Naiset jotka eivät kokeneet

uhria tai varsinaista tekoa kohtaan katumusta, tunsivat kuitenkin harmitusta teon seurauksista esimerkiksi lapsille. Esiin nousseita tuntemuksia olivat myös helpotuksen tunne, ärtymys uhria kohtaan ja yksi nainen myönsi, että voisi mahdollisesti tehdä tekonsa uudelleen kyseistä uhria kohtaan - jos voisi.

H4: *"Kyl mä oon niinku paniikkiin menny..."*

H5: *"... et en mä nyt oikeen hirveesti siinä sitä varsinaista pahoinpitelyä katunu, ku ei siinä nyt hirveesti ketää sattunu. Se nyt, se oikeestaan vähän itte aiheuttiki sen."*

H6: *"Tavallaan tota sitä oli helpottunu ja olin siis siin kävi kyllä kaikki mahollinen, mitä ihminen voi vaa tuntea. En mä tiedä, jotenkin mietiny monta kertaa sitä, että en mä tiedä niinku, sinänsä että.. totta kai sitä katu omalla tavalla, mut en mä niinkun voi kuitenkaan sanoa että mä katuisin ihan hirveesti."*

7.2.2 Muuta

Haastatteluissa nousi esiin selvästi se, että viidellä naisista uhri oli tai oli ollut jossain vaiheessa läheinen. Muutamalle naiselle väkivallan uhri oli nykyinen puoliso, muutamalle entinen seurustelukumppani ja naisten uhriksi joutui myös muutama ennestään tiedetty ihminen, jotka ei naisten kertoman mukaan ollut läheisiä. Mielenkiintoisena tekijänä nousi, että esimerkiksi alkoholin avulla itsensä päihdyttäneet naisten uhrit olivat tuttuja ja huumeita käyttävien naisten uhrit puolestaan eivät kuuluneet lähipiiriin. Haastatteluissa nousi esille myös se, että väkivaltateon aikana myös uhri oli ollut päihtyneenä.

Neljä naisista kertoi, että uhrin kanssa oli ennestään väkivaltainen historia, joissakin tapauksissa väkivaltaa oli käytetty molemmin puolin, toisissa tapauksissa taas nainen oli itse ollut väkivallan uhrina. Vain harva naisista hälytytti uhrilleen teon jälkeen apua, useimmin kävi ilmi, ettei apua hälytetty tai uhria autettu. Ne naiset, joiden uhrina oli ollut oma puoliso tai entinen puoliso, hälyttivät harvemmin apua, kuin ne naiset, joille uhri oli ennestään tuntematon.

H1: *"Koska mä oon kuitenkin ite reilu ja mä viel paikkasin sen ja laitoin kaikki siteet ja niinku ja sairaalaan talutin."*

Suurimmalta osin haastatellut naiset käyttivät väkivaltateossaan jonkinlaista teräasetta, veistä tai puukkoa. Muutama oli käyttänyt myös omia nyrkkejään väkivaltatilanteessa. Muita esiin nousseita välineitä, joita oli rikoksen tekoaikana jollain tapaa käytetty, olivat kirves ja vasara.

7.3 Teema 3: Nykyisyys

Kolmannessa teemassa käsiteltiin tuomiota ja rangaistukseen liittyviä asioita. Teemassa selvitettiin nykyistä päihteiden käyttöä ja sitä kuinka haastateltava koki päihteiden ja/tai mielen-terveysongelmien vaikuttaneen elämäänsä. Lisäksi mielenkiinnon kohteena oli haastateltavien mielipide rangaistuksesta ja kuinka he olivat kokeneet vankilassa saamansa tuen ja kuntoutuksen.

7.3.1 Päihteet ja mielenterveys

Haastateltavista naisista jokainen kutsui nykyistä tai tulevaa päihteiden käyttöään hallituksi ja ongelmattomaksi. Neljä naisista kertoi käyttävän edelleen alkoholia, mutta maltillisesti. Naisista kolme taas kertoi, ettei käytä päihteitä ollenkaan. Tiedostaminen ettei kykene päihteiden maltilliseen käyttöön, oli johtanut päihteiden kokonaan lopettamiseen. Syitä päihteiden vähentämiseen tai lopettamiseen nimettiin vankilan päihdekeskustelut sekä omat lapset tai lapsenlapset.

H4: ”Kyl mä, kyl mä viinii juon. Kyl mä lähen ulos ja niinku näin. Mut et en mä, en polta pilvee ees enkä mitää.”

Kaikki haastateltavat naiset pystyvät nimeämään jonkin osa-alueen elämästään, johon päihteet ovat vaikuttaneet haitallisesti. Haastatteluista ilmeni, että eniten päihteet olivat vaikuttaneet ihmissuhteisiin. Joitakin ihmissuhteita oli muodostunut päihteiden käytön myötä, mutta ne ihmiset kuuluivat lähinnä niin kutsuttuun ”ryyppy- tai narkkiporukkaan”. Päihteiden ongelmakäyttö oli vaikuttanut ihmissuhteiden katkeamiseen ja vaikeuteen luottaa muihin ihmisiin. Päihteiden ongelmakäytön myötä, naiset olivat muun muassa menettäneet luottotiedot ja lapset oli huostaan otettu. Haastatelluille päihteet aiheuttivat myös aggressiivista käyttäytymistä ja ne toivat mukaan pelkkiä ongelmia. Päihteiden käytön syyksi pohdittiin etenkin paremman psyykkisen olon hakemista. Osa naisista myös pohti, ettei osanneet ajatella, millaista heidän elämänsä olisi voinut olla ilman päihteitä.

H6: ”Et mitä mä oon nyt puoltoista vuotta ollu siviilissä niin en mä oo.. oon mä muutaman kerran juonu silleen, et mulla on jääny toi alkoholi aikalailla.”

H1: ”No onhan se ihmissuhteisiin vaikuttanu sillee että on niinku täs maailmas ku ei voi luottaa ket.. tai silleen kehenkään ja sitte tietysti satuttaa niinkun perhettä ja vanhempia ja silleen, koska niil on niin erilainen käsitys periaattees siit päihteiden käytöstä.”

Haastatteluissa ilmeni, että naisten psyykkinen kunto menneisyyteen verrattuna oli parempi. Eräs haastateltava kuitenkin kertoi itsetunto-ongelmistaan ja luonteen muuttumisesta kylmemmäksi. Muutama nainen kertoi unihäiriöistään, mutta muuten haastatteluissa ei noussut,

että mielenterveydessä olisi tällä hetkellä suurempia ongelmia tai ongelmat eivät olisi hallinnassa. Eräs haastateltava kertoi, että hän kokee masennuksensa vaikuttaneen vahvasti hänen elämäänsä ja alkoholin ongelmakäyttö on suurelta osin johtunut siitä, että hän on hoitanut itse masennustaan alkoholilla, mikä puolestaan on osaltaan aiheuttanut väkivaltarikoksen.

H6: ”Joo siis tavallaa kun oli ittellä.. ties että on niinku masentunu ja sitä itte yritti hoitaa alkoholilla ja sit se viel pahentaa sitä ja sit juodaa vähä lisää.. et se on vähä semmoi kierre sit.”

7.3.2 Rangaistus ja vankeus

Rangaistuksesta ja vankeudesta nostettiin useita positiivisia asioita esille. Vankeuden ansioista päihteiden käytölle oli tullut totaalinen loppu. Sitä kuvattiin pakkopysähdykseksi, mikä laittoi ajattelemaan asioita eri tavalla. Vankeudessa opittiin arvostamaan asioita ja muutamia ystävyysuhteita solmittiin. Eräs haastatelluista oli joutunut asunnottomaksi, joten koki hyvänä asiana päästä vankilaan, että olisi katto pään päällä. Vankilassa oli aikaa itselleen, hengellisiin asioihin sekä fyysisen terveyden parantamiseen. Vankeutta kuvattiin myös pelastukseksi ja muutama nainen pohtikin: Olisinko hengissä ilman tuomiota?

H1: ”Siin tajus ehkä muita asioita. Niinkun, niinku arvostaa jotain asioita, niinku vaikka perhettä tai sellasii pieniä asioita.”

H4: ”On täs tullu, on täs ollu hyvii puolii. En mä ois ehkä välttämättä hengis ilman tätä linnaa. Et tää on aina, aina ku rupes menee vähän liian lujaa ni sitte semmone joku juttu aina tuli, et mä jäin kiini. Sit tuln tänne selvii.”

Rangaistuksesta ja vankilassa olemisesta osattiin nostaa myös monia negatiivisia puolia. Esimerkiksi seksuaalisten tarpeiden täyttämisen vaikeus koettiin negatiivisena ja vankilassa oleva meteli stressaavana. Yhteydenpito läheisiin ja etenkin lapsiin kuvattiin haasteelliseksi ja harmilliseksi koettiin myös omaisten huono kohtelu vankilan henkilökunnan osalta. Eräs haastateltava kuvasi vankilassa olevan julma ryhmäpainostus ja naisvangit osasivat olla varsin ilkeitä toisilleen. Myös pakonomainen sosiaalisuus koettiin ahdistavaksi. Negatiiviseksi asiaksi nostettiin myös laitostuminen sekä tekemisen puute. Eräs haastateltava, jolla oli ollut myös aiempia ehdottomia vankeusrangaistuksia, kuvasi vankeinhoidon muuttuneen huonompaan suuntaan, kuin mitä toiminta oli ollut hänen ensimmäisellä tuomiollaan. Lähes kaikki naisista kertoi, että vankilassa oleminen tuntuukin rangaistukselta ja tuomion seuraaminen koko loppuelämän ajan oli rangaistuksen murheellinen puoli.

H7: ”Yhteydenpito sukulaisiin... - Et niinku et, heidän kans ei pysty olla nyt tekemisissä ja... Et kyllä se hankaloittaa niinku, kyllä vapaus on kuitenkin aina vapaus.”

Osa naisista koki myös rangaistuksessa vankilan henkilökunnan negatiivisena. Syitä tähän olivat esimerkiksi huono informointi vankeuden alkuun, henkilökunnan ristiriitainen viestintä sekä kommunikoinnin heikko ulosanti. Naiset olisivat kaivanneet henkilökunnalta tukea vankeuden alkuvaiheeseen ohjeistamalla paremmin käytännön asioita. Naiset olivat joutuneet selvittämään itse muilta vangeilta peruskäytänteitä. Tämä koettiin negatiivisena, että henkilökunta siirsi perehdyttämisen muille vangeille. Joissakin vankiloissa henkilökunnan työympäristö koettiin raskaana ja työntekijät viestivät ristiriitaisesti vangeille: yksi työntekijä sanoi yhtä, toiselta työntekijältä kysyttäessä vastaus oli eri. Ihmisarvon katoaminen ja henkisen väkivallan käyttö henkilökunnan puolelta pidettiin varsin huonona puolena vankilassa olemisessä. Osa naisista koki tulevansa hyvin toimeen työntekijöiden kanssa, kun toiset taas kokivat erittäin suuriakin vaikeuksia tulla työntekijöiden kanssa toimeen. Ne naiset, jotka kokivat ongelmia työntekijöiden kanssa, kokivat myös saaneensa huonoa kohtelua, eivätkä he osanneet nimetä positiivisia asioita henkilökunnasta.

H6: *”Siis se että niinku jossain paikoissa on niinku et ei sua kohdella ees ihmisenä.”*

H7: *”No siis taval ihan hyvää henkilökuntaa, mutta se mua ärsyttää niinku että et jos kysyt joltain vartijalta jotain asiaa, hän antaa vstauksen ja sitte joku toinen kysyy samaa asiaa toiselta vartijalta nii se saa eri vastauksen. Ja sitte niinku varsinki uusille, ketkä tulee ensikertalaisina nii ei mun mielestä niinku selitetä tarpeeks niinku, että mitä pitää tehdä.”*

Yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöitä ja toimintaa kuvattiin pelkästään positiivisesti. Naiset kokivat valvonnan olevan hyödyllistä, mutta uskoivat sen olevan tiukempaa kuin mitä se todellisuudessa oli. Hyvänä asiana pidettiin sitä, että yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijän kanssa sai puhua omista asioistaan ja että oli tietoa siitä, että jostain saa apua ja tukea tarvittaessa. Useaan kertaan korostettiin sitä, että valvojan kanssa ”kemat kohtasivat”, se teki käynneistä mieluisampaa ja helpompaa. Naiset kuvasivat valvojaansa mukavaksi. Kerran kuukaudessa tapahtuvaa ehdonalaisen vapauden valvontaan pidettiin riittävänä eikä käyntejä koettu taakaksi. Yhdyskuntaseuraamustoimistoja kiiteltiin siitä, että suhtautuminen väkivaltarikoksen tehneisiin naisiin oli aivan erilainen kuin mitä se vankilassa oli ollut. Yksikään nainen ei osannut nimetä mitään asiaa, millä yhdyskuntaseuraamustoimiston toimintaa voisi kehittää. Yhdyskuntaseuraamustoimistoihin ja niiden työntekijöihin oltiin pelkästään tyytyväisiä.

H6: *”No on siitä varmaa tavallaan kun kuitenkin sellai että tietää että on joku paikka, josta voi hakea apua tai et jos tuntuu siltä niin. Sit kuitenkin (valvojan nimi) on tosi mukava valvoja et mä oon tykänny tosi paljon”*

H3: *”Mä oon käyny ihan mielellään täällä juoruamassa. no, lähinnä me puhaan ihan niinku kaikenlaisista asioista et ei pelkästään tästä tuomios-ta..alkoholinkäytöstä.. Vaan se että mä saan omia asioista kertoa. Ainaski (valvojan nimi) on älyttömän hyvä valvoja, sen kaa on mukava jutella.”*

Osa haastatelluista naisista oli sitä mieltä, että rangaistus voi myös olla kuntouttava. Naisista osa oli sitä mieltä, että vain avolaitoksia voidaan pitää kuntouttavina ja vapauttamisen porrastamisesta eräs nainen antoi kiitosta. Kuitenkin niistä naisista, jotka kertoivat vankeusaikanaan olleen avotalossa, oli prosentuaalisesti yli puolet joutuneet takaisin suljettuun laitokseen joko päihteiden käytön tai lomilta palaamatta jäämisen vuoksi. Nämä naiset olivat vapautuneet suljetusta laitoksesta. Yksi haastatelluista naisista korosti, että hän ei itse haluaisi avotaloon, koska pelkää sitä vapauden määrää. Silti avovankilat mainittiin kuntouttavampina kuin suljetut vankilat. Naiset ajattelivat, että vapauden menetys on itsessään rangaistus ja ohessa kaikki muu on kuntouttavaa. Osa naisista taas oli sitä mieltä, että vankeusrangaistusta ei voida pitää kuntouttavana, etenkin suljettuja laitoksia ei nähty kuntouttavana elementtinä. Eräs haastateltavista toikin ilmi sen, että hän ei pidä kivitaloa lainkaan kuntouttavana laitoksena, vaan se on pelkkää ihmisten säilömistä.

H2: *"Kivitalo ei millään tavalla ole kuntouttava. Et tota.. no ei oo. Ei."*

H7: *"Ainaki mä koen niinku omalla kohdalla, et todellaki voi (olla kuntouttava). Et tää niinku katkas mun juomaputken, että kyl niinku siltä osin kuntouttava. Mutta tota mun mielestä sitä vois toteuttaa kyllä muutenkin, et eihän vankilat ihmisistä parempia tee."*

H6: *"Tavallaan joo. On se niin kuin omalla tavallaan (kuntouttava)."*

H5: *"...et kyllä mä niinku koen että se rangaistus.. no joo.. voi olla kuntouttavakin."*

H6: *"...kyllähän sitä koko ajan ootti ja otti et pääsee niinkun avotaloon, et on helpompaa olla.. kyllä se niinku oli aika raskasta olla avotalossa. Sulla on kuitenkin toinen jalka koko ajan siviilissä ja pääsee lähtee sit ku sä haluat ja... se ei niinkun, mulla ei pää kestäny sitä..."*

7.3.3 Tuki ja kuntoutus

Haastatellut naiset olivat pääosin kaikki saaneet jonkinlaista tukea, lähinnä keskustelutukea vankilassaoloaikanaan. Naisista kolme oli kääntynyt seurakunnan työntekijän puoleen ja saaneet heiltä henkistä tukea vankeusaikaan. Naiset, jotka olivat keskustelleet pastorin tai diakonin kanssa, olivat kokeneet keskustelun hyödylliseksi ja naiset olivat saaneet seurakunnan työntekijöistä apua jaksamiseensa. Naiset olivat kääntyneet myös vankilan psykologin puoleen: keskustelua ei koettu yhtä hyödylliseksi kuin seurakunnan työntekijöiden kanssa, mutta naiset kertoivat saaneensa psykologeilta jonkin verran henkistä apua ja tukea. Myös lääkäriin, terveydenhoitajaan, perhetyöntekijään, sosiaalityöntekijään ja opinto-ohjaajan puoleen naiset olivat kääntyneet terveydellisiin, lapsiin sekä opiskeluihin liittyvissä asioissa. Eräs naisista oli haastatteluhetkellä korvaushoidossa vankilassa ja koki sen erittäin hyödylliseksi ja tärkeäksi kuntoutusmuodoksi päihteistä irti pääsemisessä. Päihteistä irti pääseminen merkitsi naiselle myös rikollisen elämäntavasta pois pääsemistä.

H2: *Ja tota oikeestaan jos vankilasta ajattelee niin kyllä diakonit ja justiainsa näin niinku seurakunnan puolelta on ollut eniten sillee varmaa semmosta henkistä tukea.*

H4: *"Et toi hoito on niinku, toi korvaushoito on kyl niinku auttanu tosi paljon."*

Vankilassa olleet naiset olivat yhtä lukuun ottamatta osallistuneet vankeusaikanaan työtoimintaan. Työtoiminta nähtiin positiivisena asiana, sen avulla saatiin rangaistuksen aikaa kulumaa ja päästiin sellistä ja "punkan" pohjalta pois. Naiset kuvailivat työtoiminnan pitävän myös "pään kasassa", kun aika ei mennyt pelkästään sängyssä makaamiseen. Osalle naisista myös mahdollisuus opiskeluun vankilassa oli tärkeää ja sen avulla pystyi myös käyttämään aikaa hyväkseen. Harva naisista oli osallistunut vankilassa järjestettäviin toiminta-ohjelmiin. Erilaisilla kursseilla ja ryhmiin naiset olivat osallistuneet enemmän, kuin aivan varsinaisiin akkreditoituihin kuntouttaviin toimintaohjelmiin. Eräs haastateltavista naisista oli vankeusaikanaan osallistunut Suuttumuksen hallinta-kurssille sekä käynyt päihdekursseja yksilökeskusteluina. Haastateltava koki Suuttumuksen hallinta kurssin hyödyllisenä sekä uskoo päihdekursien vaikuttaneen hänen nykyiseen päihteiden käytön hallintaan.

H1: *"...mä tein vaa töitä. Mä vaa tein suutarin hommia."*

H4: *"Mä oon ollu vaa duunissa aina. Töissä vaa niissä työpisteissä..."*

H3: *"Siis mikähän, osallistuin mä (vankilan nimi) itse asiassa...Ei se niinku ollu siin päihteisiin suoranaisesti mut kuitenkin joku tämmönen niiden järjestämä... - Kyl musta oli iha mukava niinku osallistuu tollasii jos niitä järjestetään, koska mietti kuitenkin paljo ollaa siel punkan pohjalla vaan... et ei ois mitää tekemistä."*

H6: *"Päihdekursseja mä kävin jonkun verran, kävin niinku tota yksilökeskusteluina niitä. Ja sit mä kävin ton Suha-kurssin, niinku sen Suuttumuksen hallintakurssin... No kyllä niistä jonkun verran on vissii apua ollu."*

7.4 Teema 4: Tulevaisuus

Viimeisessä teemassa otettiin katsaus tulevaisuuteen. Tulevaisuus-teemassa kyseltiin tuen ja kuntoutuksen tarvetta tällä hetkellä ja tulevaisuudessa. Lisäksi naisilta kysyttiin tulevaisuuden suunnitelmia sekä kehittämisehdotuksia Rikosseuraamuslaitokselle.

Tarvittavasta tuesta ja kuntoutuksesta ei juuri auennut hedelmällistä keskustelua, sillä naiset eivät kokeneet tarvitsevansa nyt tai vapauduttuaan mitään ihmeellistä tukea tai kuntoutusta. Syynä oli myös olemassa oleva tukiverkko, josta saa riittävän ja tarpeellisen tuen nyt tai vapauduttuaan vankilasta, jolloin muuta mahdollista tukea ei osattu edes kaivata.

7.4.1 Tuki ja kuntoutus

Suurin osa haastatelluista naisista ei koe tällä hetkellä eikä lähitulevaisuudessa tarvitsevana minkäänlaista tukea ulkopuolelta, oma lähipiiri koetaan riittäväksi turvaverkoksi. Eräs haastateltava ei koe minkäänlaista kuntoutusta hyödylliseksi, sillä ei osaa puhua tiettyyn kellonaikaan. Puhuminen omille läheisille on helpompaa.

H5: *“...mua ei pysty kukaan niinku pakottaan tavallaan puhuun... - Kyl mä sitte yleensä mun ystäville sit juttelen, jos mul on oikeen huono päivä että...”*

Eräs haastateltava kertoo NA:n (Nimettömät Narkomaanit) ja A-klinikan tärkeäksi tueksi tulevaisuudessa päihteettömänä pysymisessä. Osa naisista kokee myös seurakunnan tarjoaman tuen tärkeäksi pyrkiessään siviilissä päihteettömään ja rikoksettomaan elämäntapaan. Eräs naisista uskoo saavansa korvaushoidostaan vastaavalta klinikalta riittävän tuen vapautumisen koittaessa.

7.4.2 Tulevaisuuden näkymät

Osa naisista odotti uutta tuomiota. Lähes kaikki naiset olivat sitä mieltä, etteivät aio enää palata vankilaan. Tulevaisuuden suunnitelmissa haastatelluilla oli aikomus hakeutua kouluun tai työelämään ja esiin nousi myös velkasaneeraukseen hakeutuminen. Suurin osa kertoi haluavansa olla tulevaisuudessa parempi äiti tai isoäiti lapsilleen ja lapsenlapsilleen. Naiset eivät tavoittele kuuta taivaalta tulevaisuuden suunnitelmillaan, vaan he pyrkivät saamaan elämässään perusasiat kuntoon.

H7: *“Päihteettömänä, hyvänä äitinä ja mummina... - tarkoitus ois että pääs paaan niinku työelämään jossain vaiheessa, että mikä se nyt tuleeki olemaan mahdollinen työ että.. - ja sit just saada velkasaneeraukseen itsensä ja sillä tavalla niinku talousasiat kuntoon. Ja no se asuntoasia on nyt ensimmäinen kuitenkin mikä sitte täältä lähtiessä on mielessä. Mut palautua semmoseen normielämään, rytmiin, mihin ei päihteet kuulu.”*

Vain yksi uskoo käyttävänsä tulevaisuudessa huumausaineita, jos tekee mieli. Osa tavoittelee alkoholin kohtuukäyttöä ja muutama pyrkii pysymään päihteistä kokonaan erossa.

H1: *“En mä tiedä sit jos mul tulee et mun tekee mieli nii sit mä varmaan vedän.”*

7.4.3 Kehittämisideat

Haastatteluissa nousi useita erilaisia kehittämisideoita etenkin vankiloita koskien. Naiset kaipaivat enemmän ulkopuolista tukea vankilaan, erityisesti mainittiin seurakunnan diakonit. Lisäksi haastatellut kaipaivat vankeusaikana kahdenkeskisiä keskusteluja niin seurakunnan

työntekijöiden kuin myös vankilan henkilökunnan kanssa. Esiin nousi myös ehdotus sellityöntekijästä, joka kävisi osastoilla oma-aloitteisesti juttelemassa vankien kanssa, mikä madaltaisi kynnystä keskustelu avun hakemiseen. Lisäksi toivottiin erityisesti vankeuden alussa mahdollisuutta keskusteluun psykiatrin kanssa. Naiset kaipasivat myös enemmän tapaamisia lasten kanssa, että pystyisi ylläpitämään perhesuhteita paremmin.

H6: *“...moni sanoo sitä että ite vois miettiä että kun on lapsia tehny niin te keekö sitten rikoksia mut ne lapset on kuitenkin syyttömiä siihen..et kuitenkin se että lapsilla on oikeus nähä omaa äitiään tai isäänsä enemmän ku se kerran kuukaudessa, kolme neljä tuntia. Että kyllä niissä.. et ne sais kyllä ees parin viikon välein niinkun sais olla lasten kanssa...”*

Eräs haastateltava ehdotti toimintaohjelmiin motivoimiseksi riittävää tiedottamista ohjelman sisällöstä, esimerkiksi infotilaisuuden pitämistä, jolloin olisi mahdollista selvittää mihin on osallistumassa. Haastateltava kertoo monen naisen jättävän osallistumatta ohjelmiin, sille he eivät tiedä, mitä on odotettavissa ja minkälaisia ihmisiä niihin osallistuu. Vankiloihin, joissa on pienet naisten osastot toivottiin jonkinlaista toimintaa myös naisille, vaikka he ovat pieni vähemmistö vankilapopulaatiossa.

H3: *“Ei siel ollu naisille töitä, ei mitään.”*

Muutama haastateltava painotti toivovansa parempaa panostusta naisten vapautumiseen. Eräs haastateltava kertoi, että hänen äitinsä oli nähnyt suuremman vaivan tyttärensä vapautumiseen, kuin vankila.

H6: *”Et tota... Meiän äiti on varmaan tehny enemmänki mun vapautumisen suhteen töitä ja valmistellu sitä että ku ykskää niinku virkailija tuolla vankilassa.”*

H4: *“No ihan ennen kaikkea se, et ku tost ovest lähtee ulos ettei tosiaan ois muutama kolikko toises taskus ja toises ei mitään. Et niinku, et tost vaan potkastaan pihalle niinku et..ku ei oo mitään paikkaa tai et ei oo mitään... - täytyy olla meille naisillekin tuolla siviilissä jotain semmosii... - jätkille on kaiken maailman juttuja, ne ku vapautuu tost niil on aina joku mesta mihin ne menee. Muijat lähtee tost noin ihan niinku tyhjän päälle.”*

H6: *”...kyllä sitä vähän niinkun olis aattellu et se (vapauttaminen) on toista, mitä se loppupeleissä oli. Et kuitenkin niin... niin kehutaan et pitkäaikaisvankeja ku niitä valmistellaan niin hyvin vapauteen ja totutellaan siviiliin ja... mä pääsin ensimmäisille lomille neljä kuukautta ennen siviiliä.”*

Haastatteluissa kävi myös ilmi aikaisen avun saannin tärkeys, jolloin koko vankeustuomio mahdollisesti voitaisiin välttää.

H2: *“Et tota se mun piti vielä sanoa että jos nainen tai mies haluaa apua ja menee johon mielenterveys..tai hakee apua niinkun nii miks sitä ei saa?”*

Haastatteluissa kävi useaan otteeseen ilmi vähäinen käytännön tiedotus vankeuden alkuun. Erityisesti nousi esiin ”bingon” käyttö, josta ei tiedotettu riittävästi uusille vangeille. ”Bingola” tarkoitetaan sellissä olevaa kutsupainiketta, jolla saa yhteyden vartijaan. Lisäksi naiset kertoivat, että enemmän tukea ja käytännön opastusta vankeuden alkuun sai muilta vangeilta kuin henkilökunnalta, joka saattoi vastuuttaa tässä asiassa muita vankeja. Lisäksi haastateltavat toivoivat inhimillisempää kohtelua henkilökunnalta, etenkin suljettujen vankiloiden henkilökunnan kohdalta. Ehdotettiin esimerkiksi lisäkoulutusta vuorovaikutustaitojen kehittämiseen vankien kanssa.

8 Johtopäätökset

Opinnäytetyön tutkimustehtävä oli kaksiosainen ja tarkoituksena oli tuoda esille tuomittujen naisten päihteiden käytön ongelmallisuutta sekä mielenterveysongelmia. Lisäksi tehtävänä oli selvittää Rikosseuraamuslaitoksen tarjoamaa kuntoutusta sekä sen hyödyllisyyttä naisille. Johtopäätöksissä puretaan saatuja tutkimustuloksia tutkimuskysymysten avulla. Tutkimuskysymyksiä oli kolme, joita olivat: Miten ongelmallinen päihteiden käyttö sekä mielenterveyden ongelmat vaikuttivat naisten väkivaltaiseen käyttäytymiseen? Miten väkivaltarikoksesta tuomitut naiset kokivat tuomionsa? Millaista kuntoutusta ja tukea naiset kokivat tarvitsevansa tuomionsa aikana ja sen päättymisen jälkeen?

8.1 Yleistä

Suomessa naisvanki on yleisimmin 30-39-vuotias ja keskimääräinen ikä on 38 vuotta (Blomster ym. 2013, 39). Keskimääräinen ikä opinnäytetyöhömmä osallistuneilla naisilla oli samainen 38 vuotta.

Flowers mainitsee muun muassa seuraavien tekijöiden vaikuttavan naisten rikollisuuteen: rikkonaiset kodit, hyväksikäyttö ja pahoinpitely lapsena, sekä laiminlyönti, väkivaltainen parisuhde, päihderiippuvuus, psyykkinen pahoinvointi, kuukautiskierto sekä uusintarikollisuus (1995, 72-78). Näistä tekijöistä haastatteluista nousi vahvasti väkivaltainen parisuhde, päihderiippuvuus sekä psyykkinen pahoinvointi. Lisäksi mainittiin rikkonaiset kodit, pahoinpitely lapsena sekä uusintarikollisuus. Naisten kertoman perusteella tulkitsimme taustalla olevan myös laiminlyöntiä lapsuudessa, esimerkiksi vanhempien päihteiden käytöstä johtuen sekä huostaanottojen perusteella. Kaikki haastattelemamme naiset olivat kokeneet lähisuhteessaan väkivaltaa ja kaikilla oli ongelmallista päihteidenkäyttöä. Näiden lisäksi jokainen naisista mainitsi jonkin mielenterveyden häiriön. Haastatteluiden perusteella voidaan siis todeta, että kyseiset tekijät ovat joltakin osin vaikuttaneet väkivaltarikoksen tapahtumiseen.

Myös Granfelt (2013, 201) on huomannut, että 75 prosenttia naisvangeista on lähisuhdeväkivallan uhreja. Tutkimusaineistossamme ilmeni, että kaikki haastatellut olivat kokeneet lähisuhteessaan väkivaltaa, eli prosentuaalinen määrä tutkimuksessamme on huomattavasti suurempi kuin Granfeltin 75 prosenttia. Koska opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, se ei ole yleistettävissä koko naisvankipopulaatioon. Joten voi olla vain sattumaa, että saamamme lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden määrä oli niin suuri. Jäimme kuitenkin pohtimaan, voisiko tulokseen vaikuttaa se, että naiset oli tuomittuja väkivaltarikoksesta. Voiko siis väkivaltarikoksen tehneiden naisten joukossa olla enemmän lähisuhdeväkivallan kokemuksia kuin naisvankien keskuudessa yleisesti?

Flowersin (1995, 82-83) tutkimuksen mukaan naisten uhrina oli useimmiten mies. Pettersson ja Rying (2004, 32) ovat tulleet siihen lopputulokseen, että naisten väkivaltaisen toiminnan uhrin kuuluvat usein perheeseen. Opinnäytetyöhön osallistuneista naisista kaksi oli kohdistanut rikoksen omaan mieheensä ja kaksi ex-mieheensä. Tammi-Moilanen (2002, 184) on havainnut, naisten rikollisuuden saaneen enemmän miehisiä piirteitä, esimerkiksi uhri ei välttämättä kuulu omaan perheeseen ja tekovälineenä saattaa olla ampuma-ase keittiöveitsen sijasta. Omasta aineistostamme huomasimme uhrin olleen perheen ulkopuolelta naisilla, joiden huumausaineiden käyttö oli ongelmallisinta. Väkivaltarikosten tekoväline oli kuitenkin useimmiten naisille tyypillinen veitsi, eikä kukaan naisista ollut rikokseen käyttänyt ampumaa-asetta.

Latun (2008) tutkimuksessa naisten väkivaltaisuuden motiiveiksi ilmeni mustasukkaisuus, turhautuminen parisuhteen riitatilanteessa sekä itsepuolustus. Yhden selittävän tekijän Lattu nimeää viktimsaatioparadigmaksi, joksi kutsutaan naisten omien uhrikokemusten käyttämistä väkivallan selittävänä tekijänä. (Lattu 2008, 171-180.) Aikaisemmassa tutkimuksessaan Lattu (2006, 237) nimeää taustamotiiviksi myös koston puolison aiemman epäoikeudenmukaisen käyttäytymisen vuoksi. Opinnäytetyön aineistossa ilmenevät taustamotiivit olivat melko yhteneväisiä Latun tutkimuksien kanssa. Esiin nousivat kosto, itsepuolustus sekä mustasukkaisuus. Kosto katsottiin taustamotiiviksi silloin kun tekijä oli itse joutunut useaan kertaan uhrin pahoinpitelyn kohteeksi. Toisaalta taas, osassa tapauksista motiivina oli itsepuolustus, sillä naisilla oli syytä pelätä henkensä ja terveytensä puolesta.

Lattu (2008, 189) on todennut tutkimuksessaan naisen ottavan vastuun väkivallan teoistaan. Saman huomasimme haastattelemistamme naisista. Lähes kaikki heistä ottivat vastuun teostaan, eivätkä kiistäneet sitä. Silti vain osa naisista katui rikostaan ja väkivaltaista käyttäytymistään. Tekoa kaduttiin enemmänkin läheisten vuoksi, kuin uhrin ja tapahtuneen väkivaltatilanteen puolesta.

8.2 Päihteet ja mielenterveysongelmat

Naisvankien terveysongelmia tutkittaessa on havaittu, että päihde- ja mielenterveysongelmat ovat suuressa roolissa (Rikosseuraamusvirasto 2008a, 21). Laitisen (2006, 229) mukaan taas naisten väkivaltarikosten taustalla voi olla psyykkisiä häiriöitä, päihdeongelmia, sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia sekä pitkittynyttä syrjäytymistä yhteiskunnasta. Myös Kauhasen (2014) mukaan väkivaltainen nainen on usein työtön ja syrjäytynyt. Opinnäytetyöhön osallistuneista naisista kaikilla oli sekä päihde- että mielenterveysongelmia. Kumpaakaan näistä ei haastatetuissa ilmennyt yksin vaan molempia oli kaikilla naisilla. Useinkin päihdeongelman rinnalta löytyy masentuneisuutta tai ahdistusta (Lydén 2010, 7). Onkin vaikea sanoa, kumpi on ollut ensin päihteet vai mielenterveysongelmat. Toisaalta runsas päihteiden käyttö on voinut johtaa mielenterveysongelmien laukeamiseen tai mielenterveyden häiriöitä on voitu lääkittää päihteillä. Molemmat voivat myös olla toisistaan riippumatta. (Dahl & Hirschovits 2002, 179.) Osa haastattelemistamme naisista koki lääkineensä itseään päihteillä ja osa tiedosti päihteiden käytön olleen haitaksi mielenterveydelle ja aiheuttaneen mahdollisesti masentuneisuutta.

Alkoholin käyttö on naisille usein selviytymistä paineesta, kuten avioeron läpikäymisestä, väkivaltaisesta parisuhteesta, runsaasti alkoholia käyttävästä puolisoista tai lapsen menettämisestä (NCADD). Haastateluissakin tuli esiin päihteiden käytön runsastuminen sen jälkeen kun lapset oli huostaan otettu, lisäksi naisilla oli taustallaan väkivaltaisia parisuhteita, mikä on mahdollisesti ollut osasyynä päihteiden käyttöön.

Joukamaan (2010, 48) tutkimuksessa ilmeni, että tyypillisin päihde naisten keskuudessa on amfetamiini. Myös Rikosseuraamusviraston julkaisussa selvennetään, että naisten suosima huume on yhä useammin amfetamiini, eli piri. Lisäksi amfetamiinin käytön ohella ilmenee usein sekakäyttöä (Rikosseuraamusvirasto 2008b, 3). Huumeita käyttävät naiset todennäköisemmin syylistyvät myös muihin rikoksiin ainakin rahoittaakseen päihteiden käyttöönsä, lisäksi väkivalta on usein yhteydessä huumeriippuvuuteen (Flowers 1995, 120). Opinnäytetyöhönkin osallistuneilla naisilla yleisesti käytetty huumausaine oli amfetamiini. Myös sekakäyttöä ilmeni usealla naisella. Haastatelluista ne, jotka pääsääntöisesti käyttivät alkoholia, saattoivat käyttää lisäksi kannabista. Osa mainitsi tehneensä rikoksia rahoittaakseen huumeiden käyttöönsä. Vuonna 2006 vangeille tehdyssä terveystutkimuksessa käy ilmi, että tutkimukseen osallistuneista naisista noin kaksi kolmasosaa käytti huumausaineita suonen sisäisesti (Tourunen ym. 2013, 26). Tämän voimme todeta myös opinnäytetyöstämme, sillä kaksi niistä kolmesta naisesta, joiden huumausaineiden käyttö oli ongelmallista, käytti huumausaineita piikittämällä.

Kolmasosa naisista, jotka ovat tehneet henkirikoksen, ovat olleet päihtyneitä (Laitinen 2006, 227). Opinnäytetyöaineistossamme kaikki henkirikoksen tehneet naiset olivat olleet vahvasti päihtyneitä rikoksentekehetkellä. Henkirikokset harvemmin tapahtuvat ainoastaan huumaus-

aineiden vaikutuksen alaisena. Esimerkiksi vuosina 2003-2012 pelkästään huumeiden vaikutuksen alaisena oli henkirikoksen tehnyt naisista vain 2 prosenttia. (Lehti & Kivivuori 2014, 36.) Omasta aineistostamme havaittiin, että kaikki henkirikoksen tehneet olivat tekohetkellä vahvasti alkoholin vaikutuksen alaisena. Amfetamiinin käyttö kuitenkin helposti johtaa aggressiiviseen ja sekavaan käyttäytymiseen (Rikosseuraamusvirasto 2008b, 39). Haastatteluissa havaittiin, että amfetamiinia käyttävät syyllistyivät yleisesti törkeisiin pahoinpitelyihin. Näin voimme todeta, että alkoholia käyttäneet syyllistyivät keskimääräisesti vakavimpiin rikoksiin kuin huumausaineita käyttäneet.

Mielenterveysongelmat ovat hyvinkin yleisiä rikosseuraamusalan naisasiakkailta, heidän yleisimpiä mielenterveyden häiriöitä ovat mielialahäiriöt, ahdistuneisuushäiriöt sekä persoonallisuushäiriöt (Joukamaa 2010, 46). Opinnäytetyön aineistosta useimmiten nousi esiin mielialahäiriöt ja niistä etenkin masennus, vain yhdeltä oli diagnosoitu persoonallisuushäiriö. Suhteellisen usealla naisella oli ollut psykoosi, joka mahdollisesti johtui päihteiden ongelmallisesta käytöstä. Opinnäytetyön aineistosta yhdellä oli ahdistuneisuushäiriö.

Yhtenä tutkimustehtävänä meillä oli tutkia naisten ongelmallisen päihteiden käytön ja mielenterveysongelmien roolia väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Haastatteluiden perusteella etenkin ongelmallinen päihteiden käyttö on yhteydessä väkivaltaiseen ja aggressiiviseen käyttäytymiseen. Haastattelemillamme naisilla oli myös mielenterveyden häiriöitä, mutta enemmänkin väkivaltaisuuden johti päihteet ja omat väkivaltaan liittyvät uhrikokemukset.

8.3 Rangaistus

Tuomiosta puhuttaessa lähes jokainen haastatelluista naisista kertoi kaipaavansa vankeuden alkuun enemmän infoa vankilan työntekijöiltä käytännön asioissa. He kertoivat saaneensa enemmän apua muilta vangeilta, kuin vartijoilta ja vartijatkin saattoivat vastuuttaa muita vankeja. Sama huomio tuli esiin elinkautisvankeja koskevassa opinnäytetyössä. Myös elinkautisvangit toivoivat vankeuden alkuun enemmän perehdytystä vankilan käytänteisiin (kts. Lagerkrantz 2014, 32). Ongelman ratkaisemiseksi ajattelimme, että vankeuden alkaessa olisi varsinkin ensikertalaisille vangeille hyvä jakaa vaikka jonkinlainen infopaketti esimerkiksi hygieniapaketin yhteydessä. Infopaketissa voisi olla kerrottuna käytänteistä, kuten ”bingon” käytöstä ja vaatetilauksista. Infopakettia laadittaessa voisi mahdollisesti hyödyntää vankien omaa asiantuntijuutta alkuvan vankeuden kokemuksista ja siitä millainen tieto olisi ensikertalaiselle tarpeellista.

Yhdyskuntaseuraamustoimistojen asiakkaat kokivat työntekijän kohtaamisen positiivisena. Erityisen hyväksi koettiin, että on joku paikka, josta voi apua ja tukea hakea sekä pääsee kertomaan kuulumisiaan työntekijälle. Tärkeää oli, että ”kemat kohtasivat” asiakkaan ja työn-

tekijän välillä. Kaikki haastatellut kertoivatkin olevansa tyytyväisiä omaan työntekijäänsä, mikä vaikutti siihen, että valvontakäyntejä ei koettu taakaksi. Meille heräsikin kysymys, onko työntekijöiden ajattelussa ja asenteissa asiakasta kohtaan eroja vankiloiden ja yhdyskunta-seuraamustoimistojen välillä.

Opinnäytetyön toisena tutkimuskysymyksenä oli selvittää millaisena väkivaltarikoksesta tuomitut naiset kokevat tuomionsa. Lisäksi oli tarkoitus selvittää voiko seuraamus olla kontrollin lisäksi myös kuntouttava. Tuloksissa ilmeni, että osa naisista tyytyi tuomioonsa eikä kokenut suljettua vankilaa negatiivisena, kun taas osa naisista oli sitä mieltä, että kivitalo ei ole millään tavalla kuntotuttava. Havaitsimme, että pääosin ne naiset jotka olivat tyytyväisempiä vankeusrangaistukseensa, olivat käyttäneet elämässään rankasti huumausaineita. Tyytymättömämpiä olivat suurimmalta osin ne naiset, joiden pääasiallinen päihde oli ollut alkoholi. Alkoholia käyttäneet naiset kokivat kuitenkin avovankilan positiivisena ja kuntouttavana elementtinä, kun taas huumausaineiden käyttäjät joko eivät halunneet avotaloon, tai eivät olleet siellä pärjänneet aiemmilla tuomioilla. Toisaalta nousi esiin pelko avovankilassa olevasta vapaudesta. Haastatteluissa ei noussut kuitenkaan esiin ristiriitaa siitä etteikö rangaistus voisi olla sekä kontrolloiva että kuntouttava.

8.4 Kuntoutus

Naisten kuntoutus on haastavaa, sillä he saattavat olla liian päihde- tai mielenterveysongelmaisia tarjolla oleviin kuntoutusmuotoihin (Granfelt 2013, 208). Väkeväinen (2008, 115) toi tutkimuksessaan esiin sen, että elinkautiseen tuomitut naiset kokivat kuntoutuksesta puhuttavan paljon, mutta se ei käytännössä heille näkynyt eivätkä he saaneet kaipaamaansa tukea elämänhallinnan parantamiseksi. Naisvankien kuntouttamisessa tulisikin kiinnittää huomiota toiminnallisten jatkumoiden luomiseen kuntoutumisen onnistumiseksi (Rikosseuraamusvirasto 2008a, 26). Haastateltavistamme ei ollut kovin moni osallistunut rangaistusaikanaan rikosseuraamuslaitoksen tarjoamiin kuntoutusohjelmiin. Suurin osa oli kuitenkin ennen tuomiotaan ollut siviilissä jossain kuntoutuksessa.

Haastatteluissa ei kuitenkaan noussut esille, että naiset olisivat olleet liian sairaita tai päihderiippuvaisia osallistumaan toimintaohjelmiin. Enemmänkin nousi esiin se, että joissain paikoissa ei naisille ollut pienen naisvankimäärän vuoksi juurikaan tarjolla ohjelmia. Naiset eivät välttämättä halua osallistua samoihin ryhmiin miesten kanssa ongelmiansa henkilökohtaisuuden vuoksi. Lisäksi haastatteluissa nousi epävarmuus ohjelmien sisällöistä ja siitä mitä muita vankeja sinne on tulossa, mikä vaikutti siihen, ettei toimintaan haluttu osallistua. Eräs haastateltava ehdottikin infotilaisuuden järjestämistä ennen toimintaohjelman alkamista, tällöin pelko tuntemattomasta lievenisi ja kynnys ohjelmaan lähtemiseen madaltuisi. Meille heräsi

ajatus, että myös toimintaohjelmat ja muut kuntoutusmuodot voisi olla esiteltynä infopakettissa, joka vankeuden alkaessa jaettaisiin.

Granfelt tuo esiin naisten tarpeen kahdenkeskiseen keskusteluun, sillä heidän murheensa ovat usein liian intiimejä ryhmässä jaettavaksi. Hänen mielestään kahdenkeskistä keskustelua tulisi tarjota naisvangeille nykyistä enemmän. (2013, 212.) Kahdenkeskisen keskustelun tarve nousi esiin myös opinnäytetyön haastatteluissa. Lähes kaikki naisista mainitsivat kaipaavansa enemmän kahdenkeskistä vuorovaikutusta. Joiltain osin tilannetta helpottivat seurakunnan diakonityöntekijät.

Naisvankien kohdalla tulee huomioida suhteet perheeseen ja lapsiin, sillä monella se on desistanssia, eli rikollisuudesta irtautumista, edistävä tekijä (Rikosseuraamusvirasto 2008a, 23). Opinnäytetyöhön osallistuneista naisista lähes kaikki olivat äitejä ja he kaipasivat parannusta lasten tapaamisiin varsinkin suljetuissa vankiloissa. Toiveena olikin, että lasten tapaamisia olisi hyvä saada kahden viikon välein ja tapaamistilat olisivat lapsiystävällisiä, mutta mielekkäitä myös teini-ikäisille lapsille. Haastatteluissa huokui, että lapset olivat naisille hyvin tärkeitä ja lasten tapaamisiin panostaminen vaikuttaisi niin naisten vankila-aikaan kuin myös heidän yhteiskuntaan integroitumiseen vapauden koittaessa. Erääksi voimavaraksi ja motiiviksi rikollisuudesta irtautumiseen naiset nimesivätkin lapset ja lasten lapset. Muita tekijöitä nousi haastatteluissa muun muassa: aiemmat kokemukset päiheteettömydestä, vahva tahto ja päätös sekä tukiverkostot.

Kolmantena tutkimustehtävänä oli tutkia millaista kuntoutusta ja tukea naiset kokevat tarvitsevansa tuomion aikana ja sen jälkeen. Opinnäytetyössä havaittiin, että tuomion aikana tarpeelliseksi ja hyväksi koettiin kahdenkeskinen keskustelu erityisesti seurakunnan työntekijöiden kanssa, mutta Rikosseuraamuslaitoksen työntekijöiden kanssa ei hakeuduttu keskustelemaan yhtä oma-aloitteisesti ja keskusteluajan saaminen kesti liian kauan. Toimintaohjelmiin osallistuneet kuitenkin kokivat ne hyödylliseksi ainakin vapautumisen jälkeen elämänhallinnan kehittymisenä. Vankilaan kaivattiin enemmän ulkopuolista tukea ja keskusteluapua. Keskustelu ulkopuolisten kanssa koettiin mukavammaksi, sillä he olivat vapaaehtoisina keskustelemissa vankien kanssa. Tämä oli seikka jota naiset vaikuttivat arvostavan. Haastatteluissa kävi ilmi, ettei suurin osa naisista kokenut tarvitsevansa ulkopuolista tukea tuomion päättymisen jälkeen. Naiset hakivat tukea enemmänkin omalta tukiverkostoltaan eli perheeltä ja ystävil-tään. Toisaalta kävi myös ilmi, että ulkopuolisen avun saanti koettiin haastavaksi, mikä voi mahdollisesti vaikuttaa siihen, etteivät naiset edes halua tukea siviilistä vaan yrittävät pärjätä omien ja läheistensä voimin.

9 Pohdinta

Opinnäytetyön tuloksia käsitellessä ja raportoidessa, nousi muutamia asioita esille joita koettiin tarpeelliseksi pohtia laajemmin tämän tutkimuksen lopussa. Pohdinta-osio on jaettu viiteen isompaan kokonaisuuteen tekstirakenteen selkeyttämisen vuoksi. Tässä pohditaan yhdyskuntaseuraamustoimistojen ja vankiloiden välisiä eroja sekä siten, kuinka huumausaineita käyttäneiden ja alkoholia käyttäneiden naisten rikokset erosivat toisistaan ja mitkä tekijät mahdollisesti selittävät sitä. Pohdinnassa kiinnitetään huomiota väkivaltarikoksesta tuomittujen naisten väkivallanuhri näkökulmaan sekä pohditaan syitä, minkä vuoksi naisten vankilasta vapauttamiseen ei panosteta samalla tavoin kuin miesten vapauttamiseen. Lopussa pohditaan tuomitun naisen roolia äitinä ja sitä, kuinka tätä vankilassa olevien naisten äitiyttä voitaisiin tukea lasten tapaamisilla.

9.1 Rangaistuksen kuntouttavuus

Opinnäytetyön edetessä jäätiin pohtimaan olisiko haastattelujen anti mahdollisesti ollut runsaampi, mikäli olisimme rajanneet haastattelujoukon niihin naisiin, jotka olivat tuomion aikana suorittaneet esimerkiksi toimintaohjelmia. Kriteerit haastattelujoukolle oli se, että tuomio on tullut väkivaltarikoksesta. Toisaalta olisi voitu painottaa enemmän sitä, että haastateltava on suorittanut tuomiotaan jo hetken, jolloin hänellä olisi ollut enemmän sanottavaa Rikosseuraamuslaitoksen tarjoamasta kuntoutuksesta ja tuomiosta ylipäätään. Pohdittiin sitä vaihtoehtoa, että kriteerit haastattelujoukolle olisi rajattu tarkemmin, jolloin sanottavaa olisi ollut ehkä enemmän. Toisaalta haastateltavien saaminen oli jo nyt melko haastavaa, joten tarkemmalla rajauksella haastateltavien saaminen olisi vaikeutunut entisestään, varsinkin yhdyskuntaseuraamustoimistojen puolelta.

Yhdyskuntaseuraamustoimistojen haastateltavien kohdalla jäätiin miettimään sitä, osallistuiko haastatteluun ne, jotka kokivat työntekijänsä hyväksi ja mukavaksi. Tällöin on varmaan helpompi suostua kun haastattelua ehdotetaan. Jos näin on ollut, voi se vaikuttaa myös siihen, että haastateltavat kokivat yhdyskuntaseuraamustoimiston asiakkuuden hyvänä. Toisaalta vankiloiden ja yhdyskuntaseuraamustoimistojen asenteissa asiakkaiden kohtaamisessa voi olla eroja, jotka selittävät haastateltavien mielipiteitä yhdyskuntaseuraamustoimistojen ja vankiloiden henkilökunnasta.

Vankiloissa ymmärrettävistä syistä korostuu enemmän turvallisuusnäkökulma, jolloin asiakas saattaa kokea vastaanoton ja kohtaamisen tylynä tai kylmänä, esimerkiksi turvatarkastusten vuoksi. Toisaalta vankiloissa voi vielä paikoitellen vallita vanhahko ajattelutapa, jossa ajatellaan vankilan tarkoituksen olevan pelkästään vankeusrangaistuksen täytäntöönpano. Näin ollen kuntoutusnäkökulma ja inhimillinen kohtaaminen saattavat jäädä sivuun. Toisaalta lähtö-

kohdat virkamiehen kohtaamiseen ovat erilaiset yhdyskuntaseuraamustoimistoissa ja vankiloissa, sillä vankilassa asiakkaat ovat menettäneet vapautensa ja asenteet virkamiehiä kohtaan lienevät negatiivisia. Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa taas asiakas saa elää siviilissä. Kohtaamiseen voi siis vaikuttaa se, että vankilassa kontrolli korostuu tuen ohella ja se saataan kokea epäinhimilliseksi. Yhdyskuntaseuraamustoimistojen mahdollisuuden kontrolliin ovat pienemmät jolloin asiakas voi kokea kohtaamisen parempana. Myös henkilöstön koulutuksessa voi olla eroja, yhdyskuntaseuraamustoimistojen työntekijät lienevät pääosin käyneet sosiaalialan koulutuksen, johon kuuluu paljon asiakkaan kohtaamisen opiskelua ja vuorovaikutuksen arvioimista.

Kontrolliin liittyen saattaa kohtaamiseen vaikuttaa vankiloissa vallitseva hierarkia. Henkilökunta näyttyy selvästi eri asemassa vankeihin nähden jo pelkästään vaatetusta katsomalla. Vangit ovat joko vankivaatteissa tai omissa vaatteissaan, kun taas henkilökunnalla on virkapuku ja mahdollisesti voimankäyttövälineitä sekä avaimet. Virkapuku jo osaltaan saattaa vaikuttaa siihen, että se muistuttaa viranomaisvastaisia vankeja poliisista. Yhdyskuntaseuraamustoimistoissa tämä ei samalla tapaa näy, kun niin työntekijät kuin asiakkaat käyttävät omia vaatteitaan ja samanlaista avainten symbolistista asemaa ei ole. Näin ollen samanlaista valta-asemaa ei esiinny yhdyskuntaseuraamustoimistoissa ja asiakkaat saattavat kokea sen vuoksi valvontakäynnit miellyttävämpinä.

Haastatteluissa kysyttiin rangaistuksen kuntouttavuudesta ja nousi esiin, että osa naisista ei kokenut suljettua vankilaa millään lailla kuntouttavana. Avolaitos nähtiin puolestaan kuntouttavana elementtinä. Mikä sitten voisi olla merkittävä ero näiden kahdenlaisen laitoksen välillä? Avolaitoksessa kontrollin näkyvyys on vähäisempi, esimerkiksi muureja ei ole. Avolaitoksissa valvonta tapahtuu enemmänkin teknisillä apuvälineillä jolloin välitöntä kontrollia ei ole samassa määrin kuin suljetussa laitoksessa. Tästä johtuen avolaitoksessa on kuntoutuspuolen henkilökuntaa suhteessa enemmän kuin suljetussa vankilassa, jossa valvontahenkilöstöä on suhteessa enemmän. Lisäksi avolaitos mahdollistaa työn ja opiskelun siviilissä, mikä osaltaan lisää kuntoutustoiminnan mahdollisuuksia.

Esimerkiksi Vanajan vankilan naisille suunnatulla Vanajan (avo)osastolla ”sellit” ovat kodinomaisemmat, vankien majoituksessa huoneistomaisessa ratkaisussa. Tämä lisää osaltaan jo viihtyvyyden tunnetta, mikä voi vaikuttaa naisten kuntoutuskokemuksiin. Haastateltujen naisten kokemus vankilan kuntouttavuudesta voi olla enemmänkin kokemusta viihtyvyydestä eikä välttämättä niinkään kuntoutustoiminnasta, mitä opinnäytetyössä on haettu. Toki avolaitoksessa saattaa olla paremmat mahdollisuudet kuntoutustoimintaan, varsinkin naisten kohdalla Vanajalla, sillä laitos on erikoistunut naisvankien tarpeisiin ja avolaitokset ovat kuntoutusorientoituneita, myös asteittaisen vapauttamisen kautta. Toisaalta avolaitoksessa myös retkahtamisen mahdollisuus on suurempi ja eräs haastateltu nainen ei avolaitokseen halunnut

juuri retkahtamisen takia. Hän pelkäsi avolaitoksen vapautta ja mahdollisuutta lähteä ostamaan päihteitä. Avolaitos voi siis olla kuntouttava myös sen vuoksi, että se on suunnattu niille, jotka ovat valmiita muutokseen ja motivoituneita päihteettömyyteen.

Selvää on, ettei näitä asioita voi suljetussa vankilassa muuttaa, sillä siellä turvallisuusnäkökulma korostuu syystäkin. Onhan Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena myös turvallinen rangaistusten täytäntöönpano ja sitä kautta yhteiskunnan turvallisuus. Toisaalta on siis hyvä, että on erilaisia vankiloita eri painopisteillään. Tavoitteenahan on, että pääsääntöisesti avolaitoksesta vapauduttaisiin, jolloin avolaitokset ovat enemmän siviiliin tähtäviä ja suljetut vankilat keskittyvät inkapasitaatioon, eli pyrkivät estämään rikosten teon vankeusaikana tekemällä yksilöstä yhteiskunnalle vaarattomamman. Tässä ei kuitenkaan tarkoiteta sitä, etteikö suljetut laitokset voisi olla kuntouttavia. Vangit eivät välttämättä ole kovin motivoituneita ja suljetussa vankilassa olevat henkilöt saattavat turvallisuussyistä vaatia enemmän kontrollia, jolloin kuntoutusnäkökulma voi heidän kohdalla jäädä vähäisemmäksi. Vaikka suljetuissa vankiloissa korostuu turvallisuus ja kontrolli, naiset saattavat kuitenkin olla motivoituneita, jolloin kuntoutukseen tähtäävää toimintaa tulisi tarjota heille. Ymmärrettävää on kuitenkin se, että naisvankeja voi joissain laitoksissa olla niin vähän, että ryhmiä toimintaohjelmiin ei saada kokoon. Kahdenkeskistä keskustelua ja muuta kuntouttavaa toimintaa tulisi järjestää mahdollisuuksien mukaan enemmän.

Haastatteluissa nousi esiin asiakkaan kohtaaminen ja se koettiin pääsääntöisesti suljetuissa vankiloissa huonommaksi kuin avovankiloissa. Tämä on asia, joka voisi suljetussa vankilassa muuttua. Toki on tilanteita, joissa kohtaaminen ei voi olla kovin hyvä, esimerkiksi pakkokeinoja käytettäessä. Muuten kuitenkin tulisi kohtaamisen olla inhimillistä ja vanki kohdata samanarvoisena. Tällöin naisvankien kokemus kuntouttavuudesta ja viihtyvyydestä voisi muuttua positiivisempaan suuntaan.

9.2 Naisten väkivaltaisuus

Aineistosta tuli ilmi, että pääsääntöisesti huumausaineita käyttävät naiset, olivat pahoinpidelleet tuntemattoman uhrin. Alkoholiongelmaisilla naisilla väkivallan uhri oli puolestaan pääsääntöisesti ollut tuttu ja tuttuihin uhreihin oli kohdistunut törkeämpiä väkivaltarikoksia, kuten esimerkiksi tappoja, verrattuna tuntemattomiin uhreihin. Tämä asia nousi aineistosta yllättävänä momenttina.

Voisiko asiaa selittää siten, että huumausaineiden käyttäjät, etenkin kun kyseessä on kiihdyttävä amfetamiinia käyttävät, naiset käyttäytyvät ylipäätänsä impulsiivisemmin ja uhriksi joutuu helpommin täysin tai jokseenkin tuntematon henkilö? Kuitenkin huumausaineiden käyttäjät olivat pääsääntöisesti, ainakin viimeisen rikoksen, tehneet törkeitä pahoinpitelyitä. Vaikka

käyttäytyminen saattaa olla impulsiivisempaa ja ennalta harkitsematonta, kontrolli kuitenkin säilyy paremmin väkivaltatilanteessa niin, että uhri ei kuitenkaan menehdy tai syytetä ei saada tapon yrityksestäkään. Tuntematon henkilö, joka joutuu ”huumenaisen” uhriksi saattaa vain väärässä paikassa avata suunsa ja väärällä tavalla. Uhri saattaa myös joutua toisen rikoksen, esimerkiksi varkauden, uhriksi, mutta joutuu samalla pahoinpidellyksi syystä tai toisesta. Naisella ei ole väkivaltatilanteessa tarkoituksenaan tappaa, vaan ehkä enemmänkin vaientaa tai pelotella?

Toisaalta taas huumausaineiden vaikutukset mielenterveyteen ja psykoositilat osaltaan voivat vaikuttaa käyttäytymiseen. Huumausaineita käyttäneet haastateltavat kertoivat jokainen käytön aiheuttaneen joskus psykoosin. Tämäkin saattaa vaikuttaa siihen, että uhri ei valikoidu lähipiiristä ja käyttäytyminen on huomattavasti impulsiivisempaa. Kysyttäessä rikosentekohetkestä yksikään naisista ei kuitenkaan maininnut silloin olleensa psykoosissa.

Alkoholia käyttäneet naiset olivat siis lähinnä pahoinpidelleet tai tappaneet puolisonsa tai ex-puolisonsa. Tässä tapauksessa tilanne on täysin erilainen, kuin edellä kuvaamassa huumausaineita käyttävän naisen väkivaltarikoksessa. Uhriksi valikoitunut nykyinen tai entinen kumppani on tuskin täysin sattumaa. Aikaisempi menneisyys miehen kanssa ja hänen väkivallan uhrina oleminen, ovat vaikuttaneet näiden naisten väkivaltarikoksen syntymiseen. Naiset ovat ehkä kohdistaneet huomattavasti enemmän vihaa uhriaan kohtaan, jolloin myös väkivallanteot ovat olleet astetta rajumpia ja edenneet pidemmälle, toisin kuin huumausaineita käyttävillä naisilla. Alkoholia käyttäneillä naisilla väkivallalle on ehkä henkilökohtaisempi funktio - kostaminen. Väkivaltaa käytetään viimeisenä keinona, jotta väkivallan uhrina oleminen loppuisi.

Voiko väkivaltarikoksen tehneiden naisten joukossa olla enemmän lähisuhdeväkivallan kokemuksia kuin naisvankien keskuudessa yleisesti? Naisvankien kokonaisluvusta suuri osa on joutunut lähisuhdeväkivallan uhriksi. Haastatteluaineistossamme jokainen oli kokenut väkivaltaa lähisuhteissaan, joko parisuhteessa tai lapsuudessaan. Rikollisuutta selittävässä teorioissa toimme esiin oppimisteorian, joka perustelee rikollisuutta opituilla käyttäytymismalleilla. Voidaan ajatella väkivallan tulevan hyväksytyimmäksi niiden keskuudessa, jotka ovat eläneet sen ympäröimänä. Voisiko koettu ja nähty väkivalta osaltaan opettaa toimintamalleja, joissa turvaudutaan tiukan paikan tullen fyysiseen voimaan? Ja voisiko väkivaltarikoksia selittävä teoria osaltaan olla oppimisteoriaa? Toisaalta, kuten tässä työssä aiemminkin on tullut ilmi väkivaltarikos voi osaltaan olla kosto pitkään jatkuneen pahoinpitely jälkeen. Uhrina ollut nainen saa tarpeekseen, eikä välttämättä näe muuta mahdollisuutta kuin esimerkiksi tappaa miehensä. Toki rikoksen tekoon vaikuttavat muutkin tekijät, kuin pelkästään aiemmat uhrikemukset.

Voi tosin olla täysin sattumaa, että opinnäytetyöhön osallistuneet huumausaineita pääosin

käyttäneet naiset olivat tehneet törkeitä pahoinpitelyitä ja kohdistaneet ne tuntemattomiin uhreihin ja täysin sattumaa, että alkoholia pääosin käyttäneet naiset puolestaan todennäköisemmin tappoivat nykyisen tai entisen kumppaninsa kuin olisivat kohdistaneet väkivaltaa ulkopuoliseen ihmiseen. Ehkä tämä ilmiö ei ole selitettävissä pelkästään päihteiden lajittelulla. Oli asian laita mikä hyvänsä, tämä mielenkiintoinen näkökulma olisi varmasti lisätutkimuksen arvoinen, jonka avulla voitaisiin mahdollisesti ymmärtää entistä paremmin naisten tekemää väkivaltarikollisuutta.

9.3 Naisten vankilasta vapautuminen ja vanhemmuuden ylläpito

Haastatteluissa nousi vahvasti esille naisten huoli siitä, kuinka naisrikosseuraamusasiakkaiden vankilasta vapautumiseen ei riittävästi panosteta. Naisten kertomukset saattoivat olla kärjistettyjä, mutta esiin nousi ihmettelyä, miksi miesten vapauttamiseen panostetaan naisia enemmän? Naiset kokivat, että miehillä on vapautuessaan aina jokin paikka mennä, mutta naiset kokivat joutuvansa vapautuvan tyhjän päälle, taskut tyhjinä?

Naisten ajatukset ovat tietysti huolestuttavia. Miehillä on olemassa enemmän tukiasuntoja ja olemassa olevat kolmannen sektorin toimijat, esimerkiksi Kris, ovat enemmän miespainotteisia. Naisilla on ehkä suurempi kynnys osallistua heidän toimintaansa, kun miehiä on joukossa. Naiset kaipaavat selvästi jotakin omaa toimijaa, joka keskittyisi nimenomaan naisten vapautumiseen ja siviilielämän tukemiseen. On kuitenkin selvää, että naiset ovat rikosseuraamusasiakkaista selvä vähemmistö. Tästä löytyy jo varmasti vastaus siihen kysymykseen, miksi naisten vapauttamiseen ei panosteta samalla tapaa kuin miesten. Kuitenkin jos katsotaan esimerkiksi Rikosseuraamuslaitoksen arvoja, nousee sieltä vahvasti esille arvot oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo. Estettä ei siis pitäisi olla sille, että naisia on asiakaskunnassa vähemmän, vaan heidän vapautumiseen täytyisi oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon nimissä panostaa yhtä lailla.

Tässä kohtaa ei kuitenkaan puhuta järjettömien suurien resurssien käyttämisestä, jos myös naisille olisi tarjolla omia tukiasuntoja enemmän. Lisäksi tukiasuntoja ei pitäisi kohdistaa pelkästään pääkaupunkiseudulle, sillä naisia vapautuu eri puolille Suomea, joten myös tukiasuntoja olisi hyvä ripotella ympäri Suomea. Jos valtiolla ei ole intressejä tai resursseja tehostaa naisten vapautumiseen liittyviä tukitoimia, esimerkiksi jokin kolmannen sektorin toimija voisi ottaa vastuukseen vaikuttaa naisten vapautumiseen, siviilistä käsin. Tarpeen olisi ehkä perustaa täysin uusi järjestö, mikä nimenomaan tekisi työtä naisten vapautumiseen eteen. Tukiasuntojen lisäksi kaikenlainen muu tukitoimi olisi varmasti pelkästään positiivista ja tervehtullutta.

Naiset ovat kuitenkin kasvava asiakasryhmä ja olisi tärkeää saada katkaistua alkava rikoskierre jo varhaisessa vaiheessa. Tähän voidaan varmasti joltakin osin vaikuttaa jo ensimmäisen tuomion jälkeen. Se millainen elämä odottaa siviilissä, vaikuttaa tulevaisuuteen. Jos myös naisilla olisi jokin paikka minne mennä, omia asioita olisi huomattavasti helpompi saada järjestykseen, kun on konkreettisesti paikka mistä uuden elämän aloittaa. Lisäksi tukiasunnoissa päihteistä irti pysyminen olisi helpompaa kuin tilanteessa, jossa nainen menee ”punkkaamaan” esimerkiksi vanhan kaverin sohvalle. Pahimmassa tapauksessa tällä kaverilla on edelleen päihdekäyttöä, jolloin naiselle on erittäin suuri riski ratketa itsekin päihdekäyttöön. Päihteiden ongelmallinen käyttäminen ei ainakaan ehkäise uusien rikoksien syntymistä ja yhteiskuntaan asettumista.

Naisten vapautumisen panostamisella ja sitä myöten uusintarikollisuuden vaikuttamiselle vaikutettaisiin naisten lisäksi myös heidän lapsiinsa. Auttamalla äitivankeja alkuun, vaikutettaisiin samalla myös heidän lastensa tulevaisuuteen. Jos äideillä rikoskierre pääsee vauhtiin, vaikuttaa se hyvinkin vahvasti heidän oman elämänsä lisäksi lapsiinsa. Riippuen siitä, minkä ikäinen lapsi on, kuinka hän äidin rikoskäyttäytymisen ottaa vastaan. Hyvin nuori lapsi ei välttämättä ymmärrä sitä, että äiti on toistamiseen vankilassa. Mutta koska äiti on jälleen vankilassa, on sillä negatiivinen vaikutus suhteen ylläpitämiseen. Suhdetta kun ei voida ylläpitää samalla lailla vankilassa ollessa kuin siviilissä. Esiteini-ikässä oleva lapsi voi joko ihannoita äidin tekemää rikollisuutta, mikä voi myöhemmin ajaa lapsen rikolliseen maailmaan. Toisaalta murrosikäinen voi hävetä äitinsä menneisyyttä, mikä voi vaikuttaa äiti-lapsi suhteen heikkenemiseen. Tässä ei nyt tietenkään automaattisesti tarkoiteta sitä, että kun naisten vapautumiseen ei panosteta, lapset kärsivät ja heistä tulee rikollisia. Tässä kuvailtu tilanne on ehdottomasti kärjistettyä, mutta se on hyvä esimerkki siitä, mitä pahimmassa tapauksessa voi käydä, jos naisten vapauttamista ei jatkossakaan huomioida riittävästi.

Lähes jokaisella haastattelemallamme naisella oli lapsia. Lasten tapaamiset koettiin vankeusrangaistuksen henkireiäksi ja niitä kovasti odotettiin. Tapaamiskäytännöistä oli kuitenkin monenlaisia kokemuksia ja tapaamistilat puhututtivat naisia. Etenkin suljetuissa vankiloissa toivottiin lasten tapaamiseen enemmän panostusta, sillä tilat koettiin ikäviksi. Toisaalta toiveena oli, että myös teini-ikäisille lapsille olisi virikkeitä tapaamistiloissa. Myös tapaamisten pitämistä useammin toivottiin.

Lasten tapaamisten suhteen jäätiin pohtimaan niiden tärkeyttä. Toisaalta lapsella on oikeus nähdä vanhempiaan ja näin lapsen ja vanhemman suhde säilyy. Ymmärrettävää toki on, että kaikkien kohdalla se ei ole lapsen edun mukaista. Vanhemmuuden tukeminen voi kuitenkin olla eräs tekijä, jolla uusintarikollisuuden voisi vaikuttaa, toisaalta kauaskantoisesti ajateltuna se voi vaikuttaa myös ylisukupolvisen rikollisuuden katkaisuun. Yhteydenpito lapsiin myös selkeästi auttoi naisia jaksamaan tuomionsa. Tässä kohtaa saattaa olla tarpeen mainita se,

että suurimmalla osalla haastattelemistamme naisista lapset oli huostaan otettu ja sijoitettu joko perheen sisälle tai ulkopuoliselle taholle. Osalla haastateltavista oli jo lapsenlapsiakin. Motivaatio lasten saamiseksi kotiin tai hyvänä mummina olemiseen vaikutti suurelta. Siinä olisikin merkittävä motivaatio muutokseen ja tätä motivaatiota voisi tukea entisestään tappaamiset. Pieniä tai isompiakaan lapsia sen kummemmin tuntematta on selvää, että he tarvitsevat tilaa leikkiä ja puuhata ja yhdessä tekeminen olisi omiaan vahvistamaan äiti-lapsi suhdetta. Tähän voisi parhaiten vastata perheleirit ja perhepäivät, jolloin perheellä olisi mahdollisuus yhdessä osallistua järjestettyyn toimintaan.

Kuitenkin esiin nousee se ristiriita, että naisilla ei selvästi ollut tarvetta tuomion päättymisen jälkeiselle kuntoutukselle, sillä heillä oli vahva sosiaalinen tukiverkosto. Asiaa sen enempiä tutkimatta, voisi kuvitella että naisten tilanne on tässä suhteessa parempi kuin miesten: heillä on olemassa oleva tukiverkosta vapauduttuaan. Jos on sosiaalista tukiverkosta, voisi kuvitella että vapauduttuaan on myös paikka minne mennä, edes väliaikaisesti. Ei voida tietysti yleistää, että kaikilla naisilla asiat olisi yhtä hyvin. Kaikilla ei sitä sosiaalista verkosta ole, jolloin olisi äärettömän tärkeää, että myös naisille olisi tarjolla sellaisia palveluita ja toimijoita, jotka auttaisivat vapauttamisvaiheessa. Naisillakin on yhtäläillä oikeus parempaan siviilielämään vankeusrangaistuksen jälkeen.

9.4 Ammatillinen pohdinta

Opinnäytetyöprosessi tuntui opintojen alussa lähes mahdottomalta haasteelta. Työskentely pitkällä aikavälillä ja työn jaksottaminen autoivat kuitenkin käsittelemään aihetta syvällisemmin ja jaksamaan koko opinnäytetyön prosessin ajan. Prosessin kuluessa oli aikaa jäädä pohtimaan joitakin asioita ja tuntemus aiheesta syveni. Työskentely toi mukavasti tuntemusta naisista omana ryhmänä rikoksenteijöinä ja erityisesti väkivaltarikoksia tehneistä naisista. On tärkeää ymmärtää ja tuoda esiin naisnäkökulmaa myös rikosseuraamusalalla ja opinnäytetyön ansiosta omat valmiuden naisrikollisten parissa työskentelyyn varmasti kasvoivat.

Haastavinta prosessissa oli haastateltavien hakeminen. Opinnäytetyöhön ei meinannut löytyä riittävästi potentiaalisia haastateltavia ja usko opinnäytetyön onnistumisesta alkoi tekijöiltäkin loppua. Lopulta kuitenkin saimme seitsemän naista haastatteluun ja olemme tyytyväisiä lopputulokseen. Voimme ylpeinä seistä työmme takana.

Prosessina työ oli mielekästä, sillä kiinnostus aiheeseen oli aitoa ja aihe oli valittu oman kiinnostuksen pohjalta eikä työelämän pyynnöstä, kuten usein tehdään. Tällä tavalla työstä sai miellyttävän tehdä ja tämä varmasti näkyy myös niin, että opinnäytetyön työstämisestä sai enemmän irti kuin muuten olisi välttämättä saanut. Aihe herätti huomamaan naisrikollisten moninaiset taustat ja ongelmat niin päihteiden, mielenterveyden kuin ihmissuhteidenkin

osalta. Toisaalta heräsi kiinnostus pyrkiä vastaamaan näiden naisten tarpeisiin, jotta näkymä tulevasta olisi parempi kuin elämä ennen tuomiota tai rikosta.

Opinnäytetyön tekeminen kasvatti ammatillisesti paljon. Haastattelut toivat varmuutta asiakkaiden kohtaamiseen ja paineensietokyky kasvoi prosessin aikana. Ensimmäiset haastattelut jännittivät kovasti, mutta jännitys laukesi, kun haastateltava saapui paikalle ja aloitimme haastattelutilanteen. Haastattelutilanteeseen emme usko negatiivisesti vaikuttaneen se, että meitä oli kaksi haastattelijaa paikalla. Sen sijaan haastatteluihin saattoi vaikuttaa se, että olemme naisia. Naisten lienee helpompi puhua naiselle aroista asioista. Mietimme, että oli helpompaa tehdä haastattelut kahdestaan ja prosessin jälkeen on myös yksin varmempi olo asiakaskohtaamisissa. Tiimityöskentelymme sujui ongelmitta koko prosessin ajan. Oli mukavaa, kun oli toinen, jonka kanssa jakaa ajatuksia, onnistumisia ja myös niitä turhautumisia.

Opinnäytetyön aihe oli niin kiinnostava, että mikäli jatkamme opintoja, olisi mielenkiintoista syventää tätä opinnäytetyön aihetta entisestään ja katsoa, löytyykö aiheesta muutakin mielenkiintoista ammentavaa.

Lähteet

- Anttila I., Törnudd P. 1970. Kriminologia. WSOY Porvoo 1970. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 154.
- Blomster P., Linderborg H., Muiluvuori M-L., Salo I., Tyni S. 2013. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja 2012.
- Dahl P., Hirschovits T. 2002. Tästä on kyse - tietoa päihteistä. 4. uudistettu painos.
- Enroos R. 2008. Vankila lapsuudessa - lapset vankilassa. Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2008.
- Eskola J., Vastamäki J. 2007. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola J., Valli R. 2007. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1, metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 2. painos. Juva: WS Bookwell Oy.
- Flowers R.B. 1995. Female crime, criminals and cellmates. An exploration of female criminality and delinquency. McFarland & Company. Jefferson. North Carolina.
- Granfelt R. 2007. ”Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa”. Tutkimus naisvankien päihdekuntoutuksesta Vanajan vankilassa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2007.
- Granfelt R. 2013. Naisten kokemuksia kodittomuudesta ja vankeudesta. 199-219. Teoksessa Virokannas E. Väyrynen S. (toim.) Varjoja naiseudessa. 2013. Unipress
- Haapasalo J. 2008. Rikollisuuden syyt. Teoksessa Santtila P., Weizmann-Henelius (toim.) Oikeuspsykologia. Edita Helsinki 2008
- Heikkinen-Peltonen R., Innamaa M., Virta M. 2009. Mieli ja terveys. 1. painos. Helsinki: Edita.
- Hirsjärvi S. & Hurme H. 2011. Tutkimushaastattelu - teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino Helsinki.
- Hirsjärvi S., Remes P., Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Hämeenlinna: Kariston kirjapaja Oy.
- Honkatukia P. 1998. Sopeutuvatko tytöt? Sukupuoli, sosiaalinen kontrolli ja rikokset. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 152. Helsinki 1998.
- Joukamaa M. 2010. Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve. perustulosraportti. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2010.
- Kananen J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 176.
- Kauhanen S. 2014. Raivottaret nousevat piilosta. Etelä-Suomen Sanomat 29.8.2014.
- Kaukonen O. 2013. Yhdyskuntaseuraamuksia suorittavien psykososiaalisen kuntoutuksen järjestäminen. Viitattu 4.12.2014. http://oikeusministerio.fi/material/attachments/om/valmisteilla/lakihankkeet/seuraamusjarjestelma/6Hf70WdPr/Kustannustenjakoraportti_Kaukonen.pdf
- Kiviniemi K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola J., Valli R (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin. 2, Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. painos. Jyväskylä: PS-kustannus
- Kivivuori J. 2008. Rikollisuuden syyt. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 2009. 2. painos

- Knuuti U. 2011. Päihdekuntoutus vankilassa. Viitattu 26.11.2014.
http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2474/paihdekuntoutus_vankilassa
- Kotila E. 2008. Pahoinpitelyrikoksiin syyllistyneet naisvangit - uhrit, motiivit ja kontrolli. Laurea-ammattikorkeakoulu, opinnäytetyö. Vantaa.
- Laine M. 1991. Johdatus kriminologiaan ja poikkeavuuden sosiologiaan. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Laine M. 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Laitinen A., Aromaa K. 2005. Rikollisuus ja kriminologia. Vastapaino. Tampere 2005.
- Laitinen P. 2006. Naisten väkivaltarikoksista mielentilalausuntojen valossa. 223-234. Teoksessa Lohiniva-Kerkelä M. (toim). 2006. Väkivalta, seuraamukset ja haavoittuvuus. Helsinki: Talentum
- Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 27.11.2009/953. Finlex - Valtion säädöstietopankki. Viitattu 24.2.2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090953>
- Lattu E. 2006. Väkivaltarikoksesta tuomittujen naisten vankilasta vapautuminen. 235-248. Teoksessa Lohiniva-Kerkelä (toim) M. 2006. Väkivalta, seuraamukset ja haavoittuvuus. Helsinki: Talentum
- Lattu E. 2008. Naisten tekemä väkivalta. 168-192. Teoksessa Näre S., Ronkainen S. (toim.) Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Lehti M., Kivivuori J. 2014. Henkirikokset. Teoksessa Rikollisuustilanne 2013. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 266. Viitattu 8.9.2014. http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/tutkimuksia-sarja/VfwyB59LL/266_Rikollisuustilanne_2013_2014.pdf
- Lydén H. 2010. Naisten kanssa tehtävä päihdetyö. Naisten virta. Opas. Helsinki 2010. Viitattu 5.11.2014. http://www.paihdelinkki.fi/sites/default/files/attachment/naistenvirtaopas_web.pdf
- Mannerheimin lastensuojeluliitto a. Aggressiivisuus on tunne. Nuorten netti. Viitattu 18.1.2015. <http://www.mll.fi/nuortennetti/mielenterveys/aggressiivisuus/>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto b. Aggressiivisuus: Mitä se on? Nuorten netti. Viitattu 18.1.2015. http://www.mll.fi/nuortennetti/mielenterveys/aggressiivisuus/mita_se_on/
- Mielenterveyslaki 14.12.1990/1116. Finlex - Valtion säädöstietopankki. Viitattu 5.12.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1990/19901116>
- Nykänen A.S. 2011. Julmat naisrikolliset muistetaan. Helsingin Sanomat 25.9.2011. Viitattu 8.12.2014. <http://www.hs.fi/kotimaa/a1305545879353>
- Oikeusministeriö. 2006. Päihdekuntoutus ja yhdyskuntaseuraamukset. Oikeusministeriön työryhmämietintö 2006:19. Helsinki. Viitattu 29.11.2014. <http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1157538704965.html>
- Pettersson L., Rying M. 2004. Dödligt våld. 23-42. Teoksessa Brottsutvecklingen i Sverige 2001-2003. Brå-rapport 2004:3. Stockholm.

Pitkänen A. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä: työkirja ammattikorkeakouluun. E-oppia Oy 2014.

Partanen A., Moring J., Nordling E., Bergman V. (toim.) 2010. Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009-2015: suunnitelmasta toimeenpanoon vuonna 2009. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: 2010. Viitattu 29.11.2014. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/53837d85-321b-4694-90ad-a2332abaea71>

Pösö T. 2009. Sosiaaliset ongelmat ja hyvän olon tunne. 153-163. Teoksessa Laitinen M., Pohjola A. (toim.) Tabujen kahleet. 2009. Tampere: Vastapaino.

Pösö T. 1986. Naisesta naisvanki? Tutkimus naisten rikollisuudesta. Sosiaalipolitiikan, sosiaalihuollon linjan lisensiaattitutkimus. Tampere.

Päihdehuoltolaki 17.1.1986/41. Finlex - Valtion säädöstietopankki. Viitattu 4.12.2014. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860041>

Rikoslaki 19.12.1889/39. Finlex - Valtion säädöstietopankki. Viitattu 23.3.2014. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L21>

Rikosseuraamuslaitos. 2012. Päihdetyön linjaukset 2012-2016. Viitattu 15.8.2014. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6Cr2xRZTS/Paihdelinjaukset_2012-2016_RINKIIN.pdf

Rikosseuraamuslaitos. 2013a. Rikosseuraamuslaitos. Viitattu 19.8.2014. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2013b. Organisaatio. Viitattu 19.8.2014. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/organisaatio.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2013c. Uusintarikollisuuteen vaikuttavat toimintaohjelmat. Viitattu 21.8.2014. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-ohjelmatyo/uusintarikollisuuteenvaikuttavattoimintaohjelmat.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2013d. Kuntouttava toiminta - päihdetyö. Viitattu 12.8.2014. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-paihdeyto.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2013e. Päihdeohjelmat. Viitattu 12.8.2014. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-paihdeyto/paihdeohjelmat.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2013f. Vankien mielenterveyspalvelut (30/004/2010). Määräykset ja ohjeet. Viitattu 4.12.2014. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/seuraamukset/saannokset/maarayksetjaohjeet/vankienmielenterveyspalvelut300042010.html>

Rikosseuraamuslaitos 2013g. Yleisohjelmat. Viitattu 25.2.2015. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/kuntouttavatoiminta-ohjelmatyo/yleisohjelmat.html>

Rikosseuraamuslaitos. 2014. Arvot ja strategia. Viitattu 24.2.2015. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos/arvot.html>

Rikoksentorjuntavirasto. 2014a. Alkoholi ja väkivalta. Viitattu 8.9.2014. <http://www.vakivalta.rikoksentorjunta.fi/fi/index/vakivallanmuotoja/alkoholijavakivalta.html>

Rikoksentorjuntavirasto. 2014b. Alkoholi ja henkirikokset. Viitattu 8.9.2014.

http://www.vakivallanvahentaminen.fi/fi/index/vakivaltarikollisuus/henkirikokset/alkoholija_henkirikokset.html

Rikosseuraamusvirasto. 2006. Lähisuhdeväkivaltaan liittyvä toiminta vankeuden aikana. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusviraston monisteita 2/2006.

Rikosseuraamusvirasto. 2008a. Naiset näkyviksi. Työryhmän mietintö. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2008.

Rikosseuraamusvirasto. 2008b. Päihdevalvonnan opas. Rikosseuraamusalan käsikirjoja 2/2008.

Ruusuvuori J., Tiittula L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori J., Tiittula J. 2005. Haastattelu - tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. 22-56. Tampere: Vastapaino.

Saaranen-Kauppinen A., Puusniekka A. Tutkimusongelmat. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 11.12.2014. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_1.html

Salmi V. 2006. Sosiaalinen pääoma ja nuorisoriikollisuus. 187-210. Teoksessa Honkatukia P., Kivivuori J. (toim.) Nuorisoriikollisuus. Määrät, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221. Helsinki 2006. Viitattu 2.7.2014. http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/tutkimuksia/sarja/xpVxU3vvT/221_Honkatukia_Kivivuori_2006.pdf

Sirén R., Lehti M. 2006. Musta maaliskuu? Väkiältä ja alkoholin kulutuksen kasvu vuonna 2004. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 222. Viitattu 8.9.14 http://www.optula.om.fi/material/attachments/optula/julkaisut/tutkimuksia/sarja/vwiB0Alt1/222_Siren_Lehti_2006.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006. Rikoksista rangaistujen tuen tarve. Viitattu 7.11.2014 http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3626.pdf&title=Rikoksista_rangaistujen_tuen_tarve_fi.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2012. Mielen terveyden häiriöt eivät yksinään lisää väkivaltaisuutta. Verkkouutinen. Viitattu 5.12.2014. <http://www.stm.fi/tiedotteet/verkkouutinen/-/view/1847094>

Tammi-Moilanen K. 2002. Naisvangit. 183-187. Teoksessa Vankeinhoidon perusteet.

Tamminen E. 2010. Päihitteet, mielen terveys ja vankeus. Viitattu 28.7.2014. http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2487/paihteet_mielen_terveys_ja_vankeus

Taulukot 1-3. Rikosseuraamuslaitos 2014. Rikosseuraamusasiakkaat 1.5.2014. Rikosseuraamuslaitoksen monisteita 3/2014. Viitattu 27.2.2015. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisutmonisteetjaraportit/gVnFGzswr/Rikosseuraamusasiakkaat_1.5.2014.pdf

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2013. Palveluohjaus. Viitattu 1.9.2014. <http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/tyokalut/aikuissosiaaliteyden-vaikuttavuuden-arviointi/aikuissosiaaliteyden-palveluohjaus>

Tiittula L., Ruusuvuori J. 2005. Johdanto. Teoksessa Ruusuvuori J., Tiittula J. 2005. Haastattelu - tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. 9-21. Tampere: Vastapaino.

Tourunen J., Weckroth A., Kaskela T. 2013. Päihdekuntoutusohjelmat vankilassa - menestystarina? 26-27. Tiimi 1/2013. Viitattu 15.8.2014. http://www.a-klinikka.fi/tiedostot/tutkittua/Tiimi_113.pdf

Träskman P-O. 2006. Våld och kvinnor. 587-608. Teoksessa Lohiniva-Kerkelä (toim) M. 2006. Väki-valta, seuraamukset ja haavoittuvuus. Helsinki: Talentum.
Tuomi J., Sarajärvi A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 11. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Uusitalo H. Tiede, tutkimus ja tutkielma. 2001. 1-7. painos. WSOY.

Vatanen S. 2014. Haastattelu. Lahden yhdyskuntaseuraamustoimisto. Lahti 2014.

Viitanen P. 2013. The Health, Work Ability and Healthcare Needs of Finnish Female Prisoners. Väitöstutkimus. Tampereen yliopisto. Tampere 2013.

Väkeväinen N. 2008. Murhasta tuomittuna - elinkautista vankeutta suorittavien naisten elämä vankilassa. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.

Taulukot

Taulukko 1: Naisvankeusvankien ikäjakauma 1.5.2014	16
Taulukko 2: Naisasiakkaat rikosseuraamusalueiden yhdyskuntaseuraamustoimistoissa sekä vankiloissa 1.5.2014.	17
Taulukko 3: Naisvankeusvankien päärikos 1.5.2014	20

Liitteet

Liite 1 Tutkimuslupahakemus.....	77
Liite 2 Haastattelupyyntö	78
Liite 3 Haastattelun suostumuslomake.....	79
Liite 4 Teemahaastattelu runko.....	80
Liite 5 Esimerkki teemottelusta	81

Liite 1 Tutkimuslupahakemus

Päätös

13.5.2014

22/332/2014

Sini Virtanen /
Tiia Tuominen
Laurea-ammattikorkeakoulu
Rikosseuraamusalan koulutusohjelma

Hakemuksenne 15.4.2014

Tutkimuslupahakemus

Olette hakeneet Rikosseuraamuslaitokselta tutkimuslupaa Laurea-ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä varten. Opinnäytteen ohjaajana toimii yliopettaja Matti Vesanmaa. Työelämän ohjaajana toimii rikosseuraamustyöntekijä Saija Vatanen Lahden yhdyskuntaseuraamustoimistosta.

Tutkimuksen aihe

Mielenterveys- ja päihdeongelmat nuorten naisten väkivaltarikollisuudessa.

Opinnäytteessä selvitetään mm. millaisena väkivaltarikoksesta tuomitut nuoret aikuiset naiset kokevat tuomionsa ja kokevatko he seuraamuksensa kuntouttavaksi. Opinnäytteessä kartoitetaan millaista kuntoutusta ja tukea tutkimuksen kohderyhmä kokee tarvitsevansa tuomionsa aikana ja sen päättymisen jälkeen.

Tutkimuksen toteutus

Noin kuuden naisvangin tai asiakkaan teemahaastattelut, jotka tehdään Etelä-Suomen alueen yhdyskuntaseuraamustoimistoissa, Vanajan avovankilalla ja Hämeenlinnan vankilalla. Haastattelut tehdään kesällä-syksyllä 2014.

Lupahakemus

Haette lupaa tutkimuksen suorittamiseen.

Päätös

Rikosseuraamuslaitoksen keskuhallintoyksikkö myöntää teille tutkimusluvan hakemuksenne mukaisesti. Vankien osallistuminen tutkimukseen tulee tapahtua vankilan johtajan suostumuksella.

Vankien ja asiakkaiden osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista. Vankeilta ja asiakkailta tulee pyytää yksilöity kirjallinen suostumus osallistumisesta tutkimukseen.

Liite 2 Haastattelupyyntö

Haastattelupyyntö

Hyvä vastaanottaja,

Opiskelemme Laurea-ammattikorkeakoulussa Rikosseuraamusalan koulutusohjelmaa ja teemme opinnäytetyötä naisten väkivallanteoista ja siihen liittyvistä taustatekijöistä. Lisäksi mielenkiintomme kohteena on, millaista kuntoutusta naiset ovat tuomionsa aikana saaneet ja minkälaiseksi se on koettu. Opinnäytetyössä painottuu haastateltavien kokemukset.

Keräämme tutkimusaineiston teemahaastatteluna, joiden kesto on arvioilta 60-90 minuuttia ja jokaista haastateltavaa haastatteleme kertaluonteisesti. Haastattelut äänitetään sanelukoneella, mutta haastateltavan henkilöllisyys ei ilmene opinnäytetyössä. Haastattelu on luotamuksellinen ja haastattelumateriaali tuhoetaan opinnäytetyön valmistuessa. Jos kuitenkin haastattelutilanne arveluttaa, voit osallistua opinnäytetyöhön anonyymisti kirjoittamalla kysymysten pohjalta tarinasi. Kysymykset saat pyytämällä Ulla Lehtiseltä, jolle voit myös ilmoittaa halukkuutesi haastatteluun.

Toivoisimme, että voisit osallistua haastatteluun opinnäytetyötämme varten ja tuoda naisten ääntä kuuluviin!

Ystävällisin terveisin

Sini Virtanen & Tiia Tuominen

Laurea-ammattikorkeakoulu

Rikosseuraamusalan koulutusohjelma

Liite 3 Haastattelun suostumuslomake

Kirjallinen suostumus opinnäytetyön haastatteluun

pvm _____/2014

Tämä on kirjallinen suostumus haastatteluun Sini Virtasen ja Tiia Tuomisen opinnäytetyötä varten. Opinnäytetyössä tutkitaan naisten väkivaltarikollisuutta ja siihen liittyviä taustatekijöitä (päihde/mielenterveysongelmia) ja kuntoutusnäkökulmaa.

Haastattelu pohjautuu vapaaehtoisuuteen ja haastateltava voi keskeyttää haastattelun koska tahansa. Haastattelu on täysin luottamuksellinen ja haastatteluaineisto käsitellään anonyymisti.

Suostun osallistumaan tällä allekirjoituksella Sinin & Tiian opinnäytetyöhön ja siihen, että haastattelu nauhoitetaan. Olen saanut riittävän tiedon haastatteluun osallistumisesta.

Haastateltavan allekirjoitus _____

Sitoudumme näillä allekirjoituksilla säilyttämään haastattelumateriaalin asianmukaisesti ja tuhoamaan sen opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Lisäksi kunnioitamme haastateltavan yksityisyyttä ja käsittelemme aineiston anonyymisti.

Sini Virtanen _____

Tiia Tuominen _____

Liite 4 Teemahaastattelu runko

1. Perustiedot

- ikä, rikosnimike, tuomion pituus, koulutus/työllisyys, siviilisääty

2. Menneisyys

- Millainen on rikoshistoriasi?
- Millainen on päihteiden käyttöhistoria? (aloittamisikä? käytetyt päihteet? käytön useus? käyttötapa? käyttötilanteet?)
- Oletko ollut päihdehoidossa? (missä? milloin? miten hoitoon päätynt?)
- Onko diagnosoituja mielenterveyden häiriöitä? (mitä? missä vaiheessa? millainen hoito? miten hoitoon päätynt?)
- Jos ei diagnosoitua mielenterveysongelmaa, millaiseksi olet kokenut psyykkisen vointisi? (onko aikaisemmin ilmennyt esimerkiksi ahdistuneisuutta, masentuneisuutta tms.? miten helpottanut pahaa oloa?)
- Millaisena olet kokenut saamasi aikaisemman kuntoutuksen liittyen päihde- tai mielenterveyden ongelmiin? (hyvät ja huonot puolet?)
- Onko aikaisemmin ilmennyt aggressiivista käyttäytymistä (milloin? millaista? tuliko millaisia seurauksia?)

3. - Rikoksen tekohetki

- Päihtymystilasi rikoksen tekohetkellä?
- Mielentila rikoksen tekohetkellä (muistikuvat? tunnetilat?)
- Millaiseksi koit olosi välittömästi rikoksen tekohetken jälkeen? (syyllisyys? helpottuneisuus? paniikki? tyytyväisyys?)

4. - Nykyisyys

- Millaisena koet päihteiden käyttösi tällä hetkellä?
- Kuinka koet tällä hetkellä aikaisemman päihteiden käytön vaikuttaneen elämääsi? (rikoksen tapahtumiseen? väkivaltaisuuteen? ihmissuhteisiin? koulutukseen? työllisyyteen? asumiseen? mitä muuta?)
- Kuinka koet tällä hetkellä mielenterveysongelmien vaikuttaneen elämääsi? (rikoksen tapahtumiseen? väkivaltaisuuteen? ihmissuhteisiin? koulutukseen? työllisyyteen? asumiseen? mitä muuta?)
- Millaisena koet rangaistuksen? (hyvät ja huonot puolet?)
- Millaiseksi koet tuomion aikana saamasi tuen ja kuntoutuksen? (mitä tukea ja kuntoutusta saanut, päihteiden käyttöön/mielenterveysongelmiin/väkivaltaisuuteen? hyvät ja huonot puolet? voiko rangaistus mielestäsi olla kuntouttava?)

5. - Tulevaisuus

- Millaisen tuen ja kuntoutuksen koet hyödylliseksi tuomion aikana? (vastaako nykyinen kuntoutus tarpeisiisi? millä tavalla? kehittämissuunnitelmat?)
- Millaista kuntoutusta koet tarvitsevasi tuomion päättymisen jälkeen?
- Uskotko että elämäsi ja asiasi järjestyvät vapauduttuasi?
- Aiotko muuttaa elämässäsi jotain, jotta et tekisi enää väkivaltarikoksia, mitä?
- Missä näet itsesi viiden vuoden kuluttua?

Liite 5 Esimerkki teemottelusta

Teema 1: Menneisyys	Päihteet	Mielenterveys	Kuntoutuskokemukset	Rikoshistoria	Aggressiivinen käyttäytyminen	Muuta
	amfetamiinia, kannabista ja imppausta	diagnosoitu masennus	hyviä kokemuksia terapiasta	ensikertalainen vankilassa	aiemmin ilmennyt väkivaltaista käyttäytymistä (tappeluita)	ollut asunnoton
	ollut päihdehoitossa	lääkitys masennukseen	–	–	–	väkivallan uhri
Teema 2: Rikoksen tekohetki	Mielentila	Päihtymys	Olotila	Muuta		
	vihainen	Rikos vahvassa humalassa	tavallaan helpottunut	uhrina aviomies		
	harkittu teko	–	katuu jollain tavalla, mutta ei hirveästi	ei hälyttänyt itse apua		
Teema 3: Nykyisyys / Tuomio	Päihteet	Mielenterveys	Rangaistus/vankila	Tuki & kuntoutus	Muuta	
	ei käytä huumeita tällä hetkellä, alkoholin	itsetuntoon liittyviä ongelmia	kokee rangaistuksen pelastuksestaan: olisiko hen-	osallistunut työtoimintaan	henkilökunta ei informoinut vankeuden alussa	

	kohtuukäyttö		gissä ilman?			
	päihteet vaikuttanut ihmissuhteisiin -> lapsen huostaanotto	unihäiriötä	kokee, että rangaistus voi olla kuntouttava	osallistunut Vinnkurssille ja vertaistukiryhmiin	ollut avotalossa, mutta siirretty päihteiden vuoksi takaisin suljettuun	
Teema 4: Tulevaisuus	Tuki & Kuntoutus	Tulevaisuuden suunnitelmat				
	ei tarvitse ulkopuolista tukea, lähipiiristä saa tarvittavan tuen	haluaa olla hyvä äiti				
	toivoo naisten vapautumiseen enemmän panostamista	aikoo pyrkiä takaisin työelämään				